

P. T E R E N T I I
A F R I
C O M Æ D I Æ.

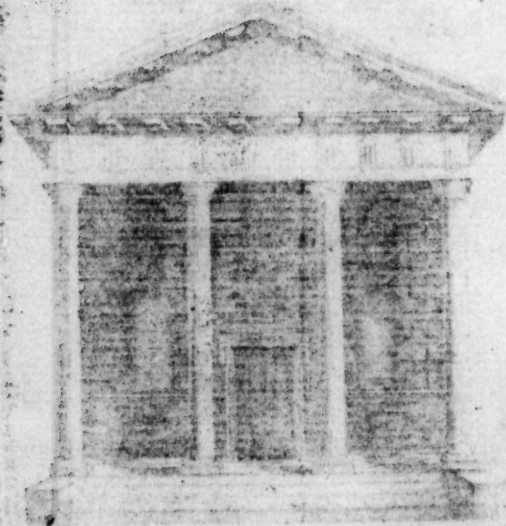

D U B L I N I I :
E Typographia Academiae.
M D C C X L V .

P. T. F. E. N. T. I. I.

A. F. R. I.

C. O. M. M. U. N. I. T. A. T. I. O. N. I. S.

D. U. B. L. I. N. I. I.

Typographia Academicæ

MDCCLXXV

ILLUSTRISSIMO CELSISSIMO

V I R O,

PHILIPPO DORMER STANHOPE,

Comiti de CHESTERFIELD,

Regiæ Majestati a Secretioribus Consiliis,

Nobilissimi Ordinis Periscelidis Equiti,

Hiberniæ Proregi.

AD Te, VIR EXCELLENTIS-
SIME, confugit Terentius,
Tuumque patrocinium propriâ
sibi quâdam affinitate vindicat:
neque tua benignitas, quæ nihil
elegantius alienum a se putat,
aversetur Scriptorem, quem
Scipio, vir inter Romanos
a 2 optimus

(iv)

optimus et maximus, amicitia
suâ dignatus est. In Te eandem
animi magnitudinem, eandem
morum comitatem, eandem in-
genii dotes, miramur: nec Te
minorem ostendisti, in otio, in
negotio, in legationibus. Et
hoc temporis, cum summa Tibi
rerum est commissa, hanc gen-
tem amicitia et beneficiis ita
Tibi devincis, ut Te peritissi-
mum hominibus liberis impe-
randi omnes fateri necessum est.
In Te læti agnoscimus urbani-
tatem, quâ Poeta noster omnes
antecellit, et Te minus etiam
nunc ex dignitate benefacere
posse, quam naturâ velles, ex-
perimur. Eulogiis vero nostris
virtutes tuæ non indigent; nec
tua tempora morari privati juris
est.

est. At præterire non possum,
quo favore literatos omnes ipse
literarum studiosissimus facilis ex-
cipis, et benignus tueris.

Perge, VIR AMPLISSIME, fe-
licitatem illam, quâ, Te Prorege,
placide pleneque fruimur, per
multos annos vegetus augeas;
diuque populo, sub imperio tuo
demum felicissimo, lætus inter-
fis. Hoc ex animo vovet atque
exoptat

omni Tibi cultu

humillime devotus

JOHANNES HAWKEY.

est. At gratias non possum,
quod favore illustri omnes ipse
honorum fructibus facili ex-
cipit, et benignis tactis.

Perge, Vir Amabilissime, se-
lectum illud, quod Tellezge,
placide placidum humanum, per
munda annos vegetis augas;
cunctis populo, sub iudicio tuo
domum sollicito, laus inter-
ris. Hoc ex animo voveri atque
exoptat.

omni Tibi cunctis

humanissime devotus

JOHANNES HAWKEY.

P. T E R E N T I I A N D R I A.

Acta ludis Megalensibus, M. Fulvio et
M. Glabrione ædilibus curulibus. Ege-
runt L. Ambivius Turpio L. Attilius
Prænestinus. Modos fecit Flaccus Claudi,
tibiis paribus, dextris et sinistris. Et est
tota Græca. Edita M. Marcello C.
Sulpicio coff.

P E R S O N Æ

PROLOGUS.	BYRRHIA, servus.
SIMO, senex.	LESBIA, obstetrix.
SOSIA, servus.	GLYCERIUM, alias PASI-
DAVOS, servus.	BULA, Chremetis filia.
MY SIS, ancilla.	CHREMES, senex.
PAMPHILUS, adolescens.	CRITO, hospes.
CHARINUS, adolescens.	DROMO, servus.

ANDRIÆ

ANDRIÆ ARGUMENTUM

C. SULPICIO APOLLINARI auctore.

SOROREM falso creditam meretriculæ,
 Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus :
 Gravidaque factâ, dat fidem, uxorem sibi
 Fore hanc : nam aliam pater ei desponderat
 Ghatam Chremetis : atque, ut amorem comperit, 5
 Simulat futuras nuptias ; cupiens, suus
 Quid haberet animi filius, cognoscere.
 Davi suasu non repugnat Pamphilus :
 Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
 Chremes, recusat nuptias, generum abdicat : 10
 Mox filiam Glycerium imperato agnitam
 Hanc Pamphilo dat, aliam Charino, conjugem.

ANDRIÆ

P. TERENTII

P. T E R E N T I I
A N D R I A.

P R O L O G U S.

POETA, cum primum animum ad scribendum
appulit,
Id sibi negoti credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter evenire multo intellegit.
Nam in prologis scribundis operam abutitur, 5
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris poetæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso, animum advortite.
Menander fecit Andriam et Perinthiam.
Qui utramvis recte norit, ambas noverit. 10
Non ita dissimili sunt argumento ; sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ ac stylo.
Quæ convenere, in Andriam ex Perinthiâ
Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.
Id isti vituperant factum ; atque in eo disputant, 15
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intellegendo, ut nihil intellegant :
Qui, cum hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium ;
Accusant ; quos hic noster auctores habet :

A

Quorum

Quorum æmulari exoptat negligentiam, 20
 Potius quam istorum obscuram diligentiam.
 Dehinc ut quiescant porro, moneo, et definant
 Maledicere, malefacta ne noscant sua.
 Favete, adeste æquo animo, et rem cognoscite;
 Ut pernoscatis, ecquid spei sit reliquum, 25
 Posthac quas faciet de integro comœdias,
 Spectandæ, an exigendæ, sint vobis prius.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO, SOSIA.

Ex. Servi:

VOS istæc intro auferte: abite. Sofia,
 Adestum: paucis te volo. So. dictum puta:
 Nempe ut curentur recte hæc. Si. imo aliud. So. quid est,
 Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
 Si. Nihil istæc opus est arte ad hanc rem, quam parò:
 Sed iis, quas semper in te intellexi fitas, 6
 Fide et taciturnitate. So. exspecto quid velis.
 Si. Ego postquam te emi, a parvolo, ut semper tibi
 Apud me iusta et clemens fuerit servitus,
 Scis. feci, e servo ut esses libertus mihi, 10
 Propterea quod serviebas liberaliter.
 Quod habui summum pretium, persolvi tibi.
 So. In memoriâ habeo. Si. haud muto factum. So. gaudeo,
 Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo:
 Et id gratum fuisse advorsum te habeo gratiam. 15
 Sed hoc mihi molestum est: nam istæc commemoratio
 Quasi exprobratio est immemoris benefici.
 Quin tu uno verbo dic, quid est quod me velis.
 Si. Ita faciam. hoc primum in hæc re prædico tibi,
 Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ. 20
 So. Cur simulas igitur? Si. rem omnem a principio audies:
 Eo pacto et gnati vitam, et consilium meum,
 Cognosces, et quid facere in hæc re te velim.

Nam

Nam is postquam excessit ex ephebis, Sofia,
 Liberior vivendi fuit potestas. nam antea 2;
 Qui scire posses, aut ingenium noscere,
 Dum ætas, metus, magister prohibebant? So. ita est.
 Si. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
 Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos
 Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos; 30
 Horum ille nihil egregie præter cætera
 Studebat, et tamen omnia hæc mediocriter.
 Gaudebam. So. non injuriâ: nam id arbitror
 Adprime in vitâ esse utile, ut ne quid nimis.
 Si. Sic vita erat: facile omnes perferre ac pati; 35
 Cum quibus erat cunque una, his sese dedere;
 Eorum obsequi studiis; advorsus nemini;
 Nunquam præponens se aliis. ita facillime
 Sine invidiâ invenias laudem, et amicos pares.
 So. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore 40
 Obsequium amicos, veritas odium, parit.
 Si. Interea mulier quædam, abhinc triennium,
 Ex Andro commigravit huc viciniæ,
 Inopiâ et cognatorum neglegentiâ
 Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ. 45
 So. Hei! vereor, ne quid Andria apportet mali.
 Si. Primum hæc pudice vitam, parce ac duriter,
 Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans,
 Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
 Unus, et item alter; ita ut ingenium est omnium 50
 Hominum ab labore proclive ad lubidinem;
 Accepit conditionem: dein quæstum occipit,
 Qui tum illam amabant, forte, ita ut sit, filium
 Perduxere illuc, secum ut una esset, meum.
 Egomet continuo mecum: certe captus est: 55
 Habet. observabam manę illorum servolos
 Venientes, aut abeuntes: rogabam, heus puer,
 Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
 Illi id erat nomen. So. teneo. Si. Phædrum, aut Cliniam,
 Dicebant.

Dicebant, aut Niceratum : nam hi tres tum simul 60
 Amabant. eho, quid Pamphilus ? quid ? symbolam
 Dedit, cœnavit. gaudebam. item alio die
 Quærebam : comperiebam nihil ad Pamphilum
 Quidquam attingere. enimvero spectatum fatis
 Putabam, et magnum exemplum continentiae. 65
 Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
 Neque commovetur animus in eâ re tamen,
 Scias posse habere jam ipsum suæ vitæ modum.
 Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
 Bona dicere, et laudare fortunas meas, 70
 Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
 Quid verbis opus est ? hâc famâ impulsus Chremes
 Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
 Cum dote summâ filio uxorem ut daret.
 Placuit, despondi : hic nuptiis dictus est dies. 75
 So. Quid obstat, cur non veræ fiant ? Si. audies.
 Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
 Chrysis vicina hæc moritur. So. o factum bene !
 Beasti : metui a Chryside. Si. ibi tum filius
 Cum illis, qui amabant Chrysidem, una aderat frequens :
 Curabat una funus : tristis interim, 81
 Nonnunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
 Sic cogitabam : hic, parvæ consuetudinis
 Causâ, mortem hujus tam fert familiariter :
 Quid si ipse amasset ? quid mihi hic faciet patri ? 85
 Hæc ego putabam esse omnia humani ingenî
 Mansuetique animi officia. quid multis moror ?
 Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo,
 Nil suspicans etiam mali. So. hem, quid est ? Si. scies.
 Effertur. imus. interea inter mulieres, 90
 Quæ ibi aderant, forte unam aspicio adolescentulam,
 Formâ. So. bonâ fortasse. Si. et vultu, Sofia,
 Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra.
 Quæ cum mihi lamentari præter cæteras
 Visa est, et quia erat formâ præter cæteras 95
 Honestâ

Honestâ et liberali, accedo ad pedisequas :
 Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis:
 Percussit illico animum. atq, hoc illud est,
 Hinc illæ lacrumæ, hæc illa 'st misericordia.

So. Quam timeo, quorsum evadas. Si. funus interim

• Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus. 101

In ignem imposita 'st. fletur. interea hæc soror,
 Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
 Satis cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus

Bene dissimulatum amorem et celatum indicat. 105

Accurrit: mediam mulierem complectitur:

Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?

Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret,

Rejecit se in eum, flens, quam familiariter.

So. Quid ais? Si. redeo inde iratus atque ægre ferens.

Nec satis ad objurgandum causæ. diceret, 111

Quid feci? quid commerui aut peccavi, pater?

Quæ sese voluit in ignem injicere, prohibui;

Servavi. honesta oratio est. So. recte putas:

Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit; 115

Quid facias illi, qui dederit damnum aut malum?

Si. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,

Indignum facinus! comperisse Pamphilum

Pro uxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulo

Negare factum. ille instat factum. denique 120

Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam

Neget daturum. So. non tu ibi gnatum? Si. ne hæc quidem

Satis vehemens causa ad objurgandum. So. qui, cedo?

Si. Tute ipse his rebus finem præscripsi, pater.

Prope adest, cum alieno more vivendum 'st mihi: 125

Sine nunc meo me vivere interea modo.

So. Qui igitur relictus est objurgandi locus?

Si. Si propter amorem uxorem nolit ducere,

Ea primum ab illo animadvertenda injuria 'st.

Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias 130

Vera objurgandi causa sit, si deneget.

Simul,

Simul, sceleratus Davos si quid consili
 Habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli.
 Quem ego credo manibus pedibusque obnixe omnia
 Facturum : magis id adeo, mihi ut incommodet, 135
 Quam ut obsequatur gnato. So. quapropter? Si. rogas?
 Mala mens, malus animus. quem quidem ego si sensero—
 Sed quid opu' sit verbis? fin eveniat, quod volo,
 In Pamphilo ut nihil sit moræ; restat Chremes,
 Qui mihi exorandus est, et spero consore. 140
 Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias;
 Perterrefacias Davom; observes filium,
 Quid agat, quid cum illo consilii captet. So. sat est:
 Curabo: eamus jam nunc intro. Si. i præ, sequar.

ACTUS I. SCENA II.

DAVOS, SIMO.

S. **N**ON dubium est, quin uxorem nolit filius:
 Ita Davom modo timere sensi, ubi nuptias
 Futuras esse audivit. sed ipse exit foras.
 D. Mirabar, hoc si sic abiret: et heri semper lenitas,
 Verebar, quorsum evaderet. 5
 Qui, postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
 Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id
 ægre tulit.
 S. At nunc faciet; neq; ut opinor, sine tuo magno malo.
 D. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,
 Sperantes jam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
 Ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:
 Astute! S. carnufex, quæ loquitur! D. herus est, neque
 provideram. 12
 S. Dave. D. hem, quid est? S. ehodum, ad me. D. quid
 hic volt? S. quid ais? D. quâ de re? S. rogas?
 Meum

Meum gnatum rumor est amare. D. id populus curat
scilicet.

S. Hoccine agis, an non? D. ego vero istuc. S. sed,
nunc ea me exquirere, 15

Iniqui patris est. nam, quod antehac fecit, nihil ad
me attinet.

Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut exple-
ret suum.

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, sive æquum 'st, te oro, Dave, ut re-
deat jam in viam.

D. Hoc quid sit? S. omnes, qui amant, graviter sibi
dari uxorem ferunt. 20

D. Ita aiunt. S. tum si quis magistrum cepit ad eam
rem improbum,

Ipsum animum ægrotum ad deteriore partem ple-
rumque applicat.

D. Non hercle intellego. S. non? hem! D. non:
Davos sum, non Oedipus.

S. Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui?
D. sane quidem.

S. Si sensero hodie quidquam in his te nuptiis 25
Fallaciæ conari, quo fiant minus,

Aut velle in eâ re ostendi, quam sis callidus;
Verberibus cæsum te in pistrinum, Dave, dedam usque
ad necem;

Eâ legè atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro
te molam.

Quid, hoc intellextin? an nondum etiam ne hoc qui-
dem? D. imo callide: 30

Ita aperte ipsam rem modo locutus, nihil circuitione
usus es.

S. Ubivis facilius passus sim, quam in hâc re, me deludier.

D. Bono verba quæso. S. irrides? nihil me fallis. sed
dico tibi,

Ne temere facias; neque tu hoc dicas tibi non præ-
dictum. cave. 35

ACTUS

ACTUS I. SCENA III.

D A V O S.

ENIMVERO, Dave, nihil loci 'st segnitæ, neque
focordiæ;

Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis :
Quæ, si non astu providentur, me aut herum pessum
dabunt.

Nec, quid agam, certum 'st; Pamphilumne adjutem,
an auscultem seni.

Si illum relinquo, ejus vitæ timeo : sin opitutor, hujus
minas ;

Cui verba dare difficile est. primum jam de amore hoc
comperit :

Me infensus servat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam.
Si senferit, perii ; aut, si lubitum fuerit, causam ceperit,
Quo jure, quâque injuriâ, præcipitem me in pistrinum
dabit.

Ad hæc mala hoc mî accedit etiam : hæc Andria, 10
Sive ista uxor, sive amica, est, gravida e Pamphilo est ;
Audireque eorum est operæ pretium audaciam :

Nam inceptio 'st amentium, haud amantium :
Quidquid peperisset, decreverunt tollere :

Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam, 15

Civem Atticam esse hanc. fuit olim quidam senex

Mercator : navem is fregit apud Andrum insulam :

Is obiit mortem. ibi tum hanc ejectam Chrysidis

Patrem recepisse, orbam, parvam. fabulæ.

Mihi quidem hercle non fit verisimile : atque ipsis com-
mentum placet. 20

Sed Mysis ab eâ egreditur. at ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hâc re pater impruden-
tem opprimat.

ACTUS

ACTUS I. SCENA IV.

MYSIS.

AUDIVI, Archilis, jam dudum : Lesbiam adduci
jubes.

Sane pol illa temulenta 'st mulier et temeraria,
Nec fatis digna, cui committas primo partu mulierem.
Tamen eam adducam. importunitatem spectate ani-
culæ ;

Quia compotrix ejus est. dī, date facultatem, obsecro,
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video ? vereor,
quid fiet.

Opperiar, ut sciam, numquidnam hæc turba tristitiæ
adferat.

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS, MYSIS.

P. HOC CINE 'st humanum factum aut inceptum?
hoccine 'st officium patris?

M. Quid illud est?

P. Proh deū atque hominum fidem ! quid est, si hoc
non contumelia 'st?

Uxorem decrerat dare sese mī hodie : nonne oportuit
Præscisse me ante ? nonne prius communicatum oportuit ?

M. Miseram me, quod verbum audio !

P. Quid Chremes, qui denegarat se commissurum mihi
Gnatam suam uxorem ? id mutavit, quia me immu-
tatum videt.

Itane obstinate operam dat, ut me a Glycerio miserum
abstrahat ?

B

Quod

Quod si fit, pereo funditus.

10

Adeon' hominem esse inuentum aut infelicem quemquam, ut ego sum?

Proh deum atque hominum fidem!

Nullon' ego Chremetis pacto affinitatem effugere poterō?

Quot modis contemptus, spretus? facta, transacta, omnia. hem,

Repudiatus repetor. quamobrem? nisi si id est quod suspicor:

15

Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,

Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimavit metu.

P. Nam quid ego dicam de patre? ah!

Tantamne rem tam neglegenter agere? præteriens modo Mihi apud forum, uxor tibi ducenda 'st, Pamphile, hodie, inquit: para:

20

Abi domum. id mihi visu' est dicere, abi cito, et suspende te.

Obstipui. censent' me verbum potuisse ullum proloqui, Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.

Quod si ego rescissem id prius; quid facerem, si quis nunc me roget;

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc quid primum exsequar?

25

Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divorſæ trahunt:

Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitatio;

Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc,

Quæ meo cunque animo lubitum 'st, facere: eine ego ut advorſer? hei mihi!

Incertum 'st quid agam. M. misera timeo, incertum hoc quorsum accidat.

30

Sed

Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsâ, aut me ali-
quid de illâ advorsum hunc loqui.

Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel il-
luc impellitur.

P. Quis hic loquitur? Myfis? salve. M. o salve, Pam-
phile. P. quid agit? M. rogas?

Laborat e dolore; atque ex hoc misera sollicita est, diem
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ. tum autem
hoc timet, 35

Ne deferas se. P. hem, egone istuc conari queam?

Egon' propter me illam decipi miseram finam?

Quæ mihi suum animum atque omnem vitam credidit;

Quam ego animo egregie caram pro uxore habuerim;

Bene et pudice ejus doctum atque eductum finam 40

Coactum egestate ingenium immutarier?

Non faciam. M. haud verear, si in te sit sôlo situm;

Sed vim ut queas ferre. P. adeon' me ignavom putas?

Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,

Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor, 45

Commoveat, neque commoneat, ut servem fidem?

M. Unum hoc scio, meritam esse, ut memor esses sui.

P. Memor essem? o Myfis, Myfis, etiam nunc mihi

Scripta illa dicta sunt in animo Chryfidis

De Glycerio. jam ferme moriens me vocat: 50

Accessi: vos semotæ: nos soli: incipit:

Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides;

Nec clam te est, quam illi nunc utræque inutiles

Et ad pudicitiam et ad rem tutandam fient. 54

Quod ego te per hanc dextram oro et ingenium tuum,

Per tuam fidem perque hujus solitudinem

Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deferas:

Si te in germani fratris dilexi loco,

Sive hæc te solum semper fecit maxumi,

Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus. 60

Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:

Bona

Bona nostra hæc tibi permitto, et tuæ mando fidei.
Hanc mihi in manum dat : mors continuo ipsam occupat.

Accepi : acceptam servabo. M. ita spero quidem.
P. Sed cur tu abis ab illâ ? M. obstetricem accerso.
P. propera : atque audin' ? 65

Verbum unum cave de nuptiis, ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS, BYRRHIA, PAMPHILUS.

QUID ais, Byrrhia ? daturne illa Pamphilo hodie nuptum ? B. sic est.

C. Qui scis ? B. apud forum modo e Davo audiui.
C. væ misero mihi !

Ut animus in spe atque in timore usque antehac attentus fuit,

Ita, postquam adempta spes est, lassus, curâ confectus, stupet.

B. Quæso ædepol, Charine, quoniam non potest id fieri quod vis, 5

Id velis quod possit. C. nihil volo aliud, nisi Philumenam. B. ah !

Quanto fatiu' est, te id dare operam, qui istum amorem ex animo amoveas

Tuo, quam id loqui, quo magis lubido frustra incendatur tua !

C. Facile omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus.

Tu si hic sis, aliter sentias. B. age, age, ut lubet. C. sed Pamphilum 10

Video.

Video. omnia experiri certum 'st prius, quam pereo.

B. quid hic agit?

C. Ipsum hunc orabo : huic supplicabo : amorem huic narrabo meum.

Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodat dies.

Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est.

C. Byrrhia,

Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quidni? si nihil impetres,

15

Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.

C. Abin' hinc in malam rem cum suspicione istâc, scelus.

P. Charinum video. salve. C. o salve, Pamphile :

Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium, expetens.

P. Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.

20

Sed istuc quidnam 'st? C. hodie uxorem ducis? P. aiunt. C. Pamphile,

Si id facis, hodie postremum me vides. P. quid ita?

C. hei mihi!

Vereor dicere : huic dic, quæso, Byrrhia. B. ego dicam.

P. quid est?

B. Sponsam hic tuam amat. P. næ iste haud mecum sentit. ehodum, dic mihi,

Numquidnam amplius tibi cum illâ fuit, Charine?

C. ah, Pamphile,

25

Nihil. P. quam vellem! C. nunc te per amicitiam et per amorem obsecro,

Principio, ut ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes,

Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi; P. cordi! C. saltem aliquot dies

Profer, dum proficiscor aliquo, ne videam. P. audi nunc iam :

Ego

Ego, Charine, neutiquam officium liberi esse hominis
puto, 30

Cum is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quam tu adipiscier.

C. Reddidisti animum. P. nunc si quid potes aut tu,
aut hic Byrthia,

Facite, fingite, invenite, efficite, qui detur tibi :

Ego id agam, mihi qui ne detur. C. fat habeo, P. Da-
vom optume 35

Video, cujus consilio fretus sum. C. at tu hercle haud
quidquam mihi,

Nisi ea, quæ nihil opus sunt sciri. fugin' hinc ? B. ego
vero ac lubens.

ACTUS II. SCENA II.

DAVOS, CHARINUS, PAMPHILUS.

DI boni, boni quid porto ? sed ubi inveniam Pam-
philum,

Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam
animum gaudio ?

C. Lætus est, nescio quid. P. nihil est. nondum hæc
rescivit mala.

D. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas
nuptias,

C. Audin' tu illum ? D. toto me oppido exanimatum
quærere. 5

Sed ubi quæram ? aut quo nunc primum intendam ?
C. cessas alloqui ?

D. Abeo. P. Dave : ades : resiste. D. quis homo 'st,
qui me ? o Pamphile,

Teipsum quæro. euge, Charine ! ambo opportune :
vos volo.

P. Dave, perii. D. quin tu hoc audi. P. interii. D. quid
timeas, scio.

E Mea quidem hercle certe in dubio vita 'st. D. et,
quid tu, scio. 10

• P. Nuptiæ

P. Nuptiæ mihi. D. et id scio. P. hodie. D. obtundis, tametsi intellego.

Id paves, ne ducas tu illam : tu autem, ut ducas. C. rem tenes.

P. Istuc ipsum. D. atqui istuc ipsum nil pericli est : me vide.

P. Obsecro te, quamprimum hoc me libera miserum metu. D. hem,

Libero. uxorem tibi non dat jam Chremes. P. qui scis ? D. scio. 15

Tuus pater modo meprehendit : ait, tibi uxorem dare sese

Hodie : item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.

Continuo, ad te properans, percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.

Ubi te non invenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum.

Circumspicio : nusquam. forte ibi hujus video Byrrhiam : 20

Rogo : negat vidisse. mihi molestum : quid agam cogito.

Redeunti interea ex ipsâ re mi incidit suspicio. hem,

Paululum opsoni—ipsum tristis—de improvviso nuptiæ.

Non coherent. P. quorsumnam istuc ? D. ego me continuo ad Chremem. 24

Cum illo advenio, solitudo ante ostium. jam id gaudeo.

R. Recte dicis. P. perge. D. maneo. interea introire neminem

Video, exire neminem : matronam nullam : in ædibus

Nil ornati, nil tumulti : accessi, intro aspexi. P. scio.

Magnum signum. D. num videntur convenire hæc nuptiis ?

P. Non, opinor, Dave. D. opinor, narras ? non recte accipis. 30

Certa res est, etiam puerum inde abiens conveni Chremis,

Olera

Olera et pisciculos minutos ferre obolo in cenam seni.

C. Liberatus sum, Dave, hodie tuâ operâ. D. ac nullus quidem.

C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. ridiculum caput!

Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere.

Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. C. bene mones. 35

Ibo: etsi hercle sæpe jam me spes hæc frustrata 'st. vale.

ACTUS II. SCENA III.

PAMPHILUS, DAVOS.

QUID igitur sibi volt pater? cur simulat? D. ego dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,

Ipsus sibi esse injurius videatur; neque id injuriâ:

Prius, quam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias perspexerit.

Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet: 5

Tum illæ turbæ fient. P. quidvis patiar. D. pater est, Pamphile:

Difficile 'st. tum hæc sola 'st mulier: dictum ac factum invenerit

Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido. P. ejiciat? D. cito.

P. Cedo igitur, quid faciam, Dave? D. dic te ducturum. P. hem! D. quid est?

P. Egon' dicam? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega. 10

P. Suadere noli. D. ex eâ re quid fiat, vide.

P. Ut ab illâ excludar, huc concludar. D. non ita est, Nempe hoc sic esse opinor: dicturum patrem;

Ducas

Ducas volo hodie uxorem. tu, ducam, inquires:
Cedo, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia, 15
Quæ nunc sunt certa ei, consilia, incerta ut fient,
Sine omni periculo. nam hocce haud dubium 'st, quin
Chremes

Tibi non det gnatam: nec tu eâ causâ minueris
Hæc quæ facis, ne is mutet suam sententiam. 19
Patri dic velle: ut, cum velit, tibi iure irasci non queat.
Nam, quod tu speres, propulsabo facile: uxorem his
moribus

Dabit nemo. inveniet inopem potius, quam te cor-
rumpi finat:

Sed si te æquo animo ferre accipiet, neglegentem fe-
ceris.

Aliam otiosus quæret. interea aliquid acciderit boni.

P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem 'st. P. vide
quo me inducas. D. quin taces? 25

P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi ex illâ cau-
tio est:

Nam pollicitus sum suscepturum. D. o facinus audax!

P. hanc fidem

Sibi, me obsecravit, qui se sciret non deserturum, ut
darem.

D. Curabitur. sed pater adest. cave te esse tristem
sentiat.

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO, DAVOS, PAMPHILUS.

REVISO quid agant, aut quid captent consili.

D. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neget.
Venit meditatus alicunde ex solo loco:

Orationem sperat invenisse se,

Qui differat te: proin tu fac, apud te ut fies.

C

P. Modo

P. Modo ut possim, Dave. D. crede, inquam, hoc mihi, Pamphile,
 Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
 Unum esse verbum, si te dices ducere.

ACTUS II. SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVOS, PAMPHILUS.

HERUS me, relictis rebus, jussit Pamphilum
 Hodie observare, ut, quid ageret de nuptiis,
 Scirem. id propterea nunc huc venientem sequor :
 Ipsum adeo præsto video cum Davo. hoc agam. 4
 S. Utrumque adesse video. D. hem, serva. S. Pamphile.
 D. Quasi de improvise respice ad eum. P. ehem pater.
 D. Probe. S. hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
 B. Nunc nostræ timeo parti, quid hic respondeat.
 P. Neque istic, neque alibi, tibi erit usquam in me mora.
 B. hem !

D. Obmutuit. B. quid dixit ? S. facis ut te decet, 10
 Cum istuc, quod postulo, impetro cum gratiâ.
 D. Sum verus ? B. herus, quantum audio, uxore excidit.
 S. I nunc iam intro, ne in morâ, cum opus sit, fies.
 P. Eo. B. nullâne in re esse homini cuiquam fidem ?
 Verum illud verbum 'st, volgo quod dici solet, 15
 Omnes sibi malle melius esse, quam alteri.
 Ego illam vidi ; virginem formâ bonâ
 Memini videre ; quo æquior sum Pamphilo,
 Si se illam in somnis, quam illum, amplecti maluit.
 Renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malum. 20

ACTUS

ACTUS II. SCENA VI.

DAVOS, SIMO.

HIC nunc me credit aliquam sibi fallaciam

Portare, et eâ me hic restitisse gratiâ.

S. Quid Davos narrat? D. æque quidquam nunc quidem.

S. Nihilne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui exspectabam quidem.

D. Præter spem evenit; sentio: hoc male habet virum.

S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius. 6

S. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,

Propter hujusce hospitiæ consuetudinem?

D. Nihil hercle: aut, si adeo, bidui est, aut tridui,

Hæc sollicitudo: nosti; deinde desinet: 10

Etenim ipse eam secum rem rectâ reputavit viâ.

S. Laudo. D. dum licitum est ei, dumque ætas tulit,

Amavit: tum id clam. cavit ne unquam infamiæ

Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.

Nunc uxore opus est; animum ad uxorem adpulit. 15

S. Subtristis visus est esse aliquantum mihi.

D. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenset tibi.

S. Quidnam 'st? D. puerile 'st. S. quid est? D. nihil.

S. quin dic, quid est?

D. Ait nimium parce facere sumptum. S. mene? D. te.

Vix, inquit, drachmis est obsonatus decem. 20

Num filio videtur uxorem dare?

Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium

Potissimum nunc? et, quod dicendum hic fiet,

Tu quoque per parce nimium. non laudo. S. tace.

D. Commovi. S. ego, istæ recte ut fiant, videro. 25

Quidnam hoc rei est? quid hic volt veterator sibi?

Nam si hic mali est quidquam, hem, illic est huic rei caput.

ACTUS

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS, SIMO, DAVOS, LESBIA, GLYCERIUM.

IT A pol quidem res est, ut dixi, Lesbia:
 Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.
S. Ab Andriâ 'st ancilla hæc. quid narras? **D.** ita 'st.
M. Sed hic Pamphilus. **S.** quid dicit? **M.** firmavit
 fidem. **S.** hem.
D. Utinam aut hic surdus; aut hæc muta facta sit.
M. Nam, quod peperisset, jussit tolli. **S.** o Jupiter!
 Quid ego audio? actum 'st, si quidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. **M.** optimum.
 Sed sequere me intro, ne in morâ illi sis. **L.** sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inveniam? **S.** quid
 hoc?
Adeon' est demens? ex peregrinâ? jam scio: ah!
 Vix tandem sensi stolidus. **D.** quid hic sensisse ait?
S. Hæc primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia.
 Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. Juno Lucina, fer opem: serva me, obsecro.
S. Hui, tam cito! ridiculum. postquam ante ostium
 Me audivit stare, adproperat. non sat commode
 Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. **D.** mihi?
S. Num immemores discipuli? **D.** ego quid narres
 nescio.
S. Hiccine, me si imparatum in veris nuptiis
 Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
 Nunc hujus periclô fit. ego in portu navigo.

ACTUS

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA, ARCHILIS, SIMO, DAVOS.

ADHUC, Archilis, quæ adsolent, quæque oportet,
Signa esse ad salutem, omnia huic esse video.

Nunc primum fac, istæc ut lavet: post deinde,
Quod jussi ei dare bibere, et quantum imperavi;

Date: mox ego huc revertor.

Per, ecastor, scitus puer est natus Pamphilo.

Deos quæso, ut sit superstes: quandoquidem ipse 'st
ingenio bono;

Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere in-
juriam.

S. Vel hoc quis non credat, qui te norit, abs te esse
ortum? D. quidnam id est?

S. Non imperabat coram, quid opus facto esset puer-
peræ:

Sed postquam egressa 'st, illis, quæ sunt intus, clamat
de viâ.

O Dave, itan' contemnor abs te? aut itane tandem
idoneus

Tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipias dolis?
Saltem accurate, ut metui videar certe, si resciverim.

D. Certe hercle nunc hic se ipse fallit, haud ego. S. e-
dixi tibi.

Interminatus sum, ne faceres. num veritus? quid re-
tulit?

Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc e Pamphilo?

D. Teneo, quid erret: et quid agam habeo. S. quid
taces?

D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc
sic fore.

S. Mihin' quisquam? D. eho, an tute intellexti hoc
adsumulari? S. irrideor.

D. Renuntiatum

D. Renuntiatum 'st : nam qui istæc tibi incidit suspicio ?

S. Qui ? quia te noram. D. quasi tu dicas, factum id consilio meo.

S. Certe enim scio. D. non satis me pernoscis etiam, qualis sim, Simo.

S. Egone te ? D. sed, si quid narrare occcepi, continuo dari

Tibi verba censes. S. falso. D. itaque hercle nihil jam muttire audeo. 25

S. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hic. D. intellexti.

Sed nihilo scius mox deferent puerum huc ante ostium. Id ego jam nunc tibi renuntio, here, futurum, ut sis sciens ;

Ne tu hoc mihi posterius dicas, Davi factum consilio aut dolis.

Prorsus a me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo. 30

S. Unde id scis ? D. audivi, et credo. multa concurrunt simul,

Qui conjecturam hanc nunc facio. jam primum hæc se e Pamphilo

Gravidam dixit esse. inventum est falsum. nunc, postquam videt

Nuptias domi adparari, missa 'st ancilla illico Obstetricem adcersitum ad eam, et puerum ut adferret simul. 35

Hoc nisi sit, puerum ut tu videas, nil moventur nuptiæ.

S. Quid ais ? cum intellexeras

Id consilii capere, cur non dixisti extemplo Pamphilo ?

D. Quis igitur eum ab illâ abstraxit, nisi ego ? nam omnes nos quidem

Scimus, quam misere hanc amarit. nunc sibi uxorem expetit. 40

Postremo id mihi da negoti. tu tamen idem has nuptias Perge facere ita, ut facis : et id spero adiuturos deos.

S. Imo

S. Imo abi intro : ibi me opperire, et, quod parato
opus est, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.
Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia : 45
Sed parvi pendo : illud mihi multo maxumum 'st,
Quod mihi pollicitu' 'st ipfus gnatus. nunc Chremem
Conveniam : orabo gnato uxorem. si impetro,
Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias ?
Nam gnatus quod pollicitu' 'st, haud dubium 'st mihi,
Si nolit, quin eum merito possim cogere. 51
Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam.

ACTUS III. SCENA III.

SIMO, CHREMES.

JUBEO Chremetem. C. oh, teipsum quærebam.
S. et ego te. C. optato advenis.
Aliquot me adierunt, ex te auditum qui aiebant, hodie
filiam
Meam nubere tuo gnato. id viso, tun', an illi infaniant.
S. Ausculta ; paucis, et quid ego te velim, et tu quod
quæris, scies.
C. Ausculto : loquere quid velis. 5
S. Per te ego deos oro et nostram amicitiam, Chreme,
Quæ incepta a parvis cum ætate adcrevit simul,
Perque unicam gnatam tuam, et gnatum meum,
Cujus tibi potestas summa servandi datur ;
Ut me adjuves in hâc re, atque ita, uti nuptiæ 10
Fuerant futuræ, fiant. C. ah, ne me obsecra :
Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, cum dabam ?
Si in rem 'st utrique ut fiant, adcersi jube.
Sed si ex eâ re plus mali est, quam commodi, 15
Utrique, id oro te, in commune ut consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.

S, Imo

S. Imo ita volo, itaque postulo, ut fiat, Chreme:
 Neque postulem abs te, ni ipsa res moneat. C. quid est?
 S. Iræ sunt inter Glycerium et gnatum. C. audio. 20
 S. Ita magnæ, ut sperem posse avelli. C. fabulæ.
 S. Profecto sic est. C. sic hercle, ut dicam tibi:
 Amantium iræ amoris integratio 'st.
 S. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur,
 Dumque ejus libido occlusa 'st contumeliis; 25
 Prius quam harum scelera et lacrumæ confictæ dolis
 Reducunt animum ægrotum ad misericordiam,
 Uxorem demus. spero consuetudine et
 Conjugio liberali devinctum, Chreme,
 Dein facile ex illis sese emerfurum malis. 30
 C. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,
 Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.
 S. Qui scias ergo istuc, nisi periculum feceris?
 C. At istuc periculum in filiâ fieri grave est.
 S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit, 35
 Si eveniat, quod dî prohibeant, discessio.
 At si corrigitur, quot commoditates, vide.
 Principio, amico filium restitueris:
 Tibi generum firmum, et filiæ invenias virum.
 C. Quid istic? si ita istuc animum induxti esse utile, 40
 Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
 S. Merito te semper maximi feci, Chreme.
 C. Sed quid ais? S. quid? C. qui scis eos nunc dis-
 cordare inter se?
 S. Ipse mihi Davos, qui intimu' 'st eorum consiliis,
 dixit:
 Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut ma-
 turem. 45
 Num, censes, faceret, filium nisi sciret eadem hæc
 velle?
 Tute adeo jam ejus verba audies. heus, evocate huc
 Davom,
 Atque eccum; video ipsum foras exire.

ACTUS III. SCENA IV.

DAVOS, SIMO, CHREMES.

AD te ibam. S. quidnam est?
D. Cur uxor non adcersitur? jam advesperascit.

S. audin'?

Ego dudum non nil veritus sum, abs te, Dave, ne faceres idem,

Quod volgus fervorum solet, dolis ut me deluderet,
Propterea quod amat filius. D. egon' istuc facerem?

S. credidi.

Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam.

D. quid? S. scies:

Nam propemodum habeo tibi jam fidem. D. tandem cognosti, qui siem.

S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid? non? S. sed eâ gratiâ

Simulavi, vos ut pertentarem. D. quid ais? S. sic res est. D. vide:

Nunquam istuc quivi ego intellegere. vah consilium callidum!

S. Hoc audi. ut hinc te introire jussi, opportune hic fit mihi obviam.

D. Hem, numnam periimus? S. narro huic, quæ tu dudum narraſti mihi.

D. Quidnam audio? S. gnatam ut det oro, vixque id exoro. D. occidi.

S. Hem, quid dixti? D. optume inquam factum. S. nunc per hunc nulla 'ſt mora.

C. Domum modo ibo: ut adparentur, dicam; atque huc renuntio. *Exit.*

S. Nunc te oro, Dave; quoniam ſolus mihi effeciſti has nuptias;

D

D. Ego

D. Ego vero solus. S. corrigere mihi gnatum porro enitere.

D. Faciam hercle sedulo. S. potes nunc, dum animus irritatus est,

D. Quiescas. S. age igitur: ubi nunc est ipfus? D. mirum, ni domi est.

S. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullus sum. 20

Quid causæ est, quin hinc in pistrinum rectâ proficiscar viâ?

Nihil est preci loci relictum: jam perturbavi omnia:

Herum fefelli: in nuptias conjeci herilem filium:

Feci hodie ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo.

Hem astutias! quod si quiessem, nihil evenisset mali.

Sed eccum ipsum video: occidi: 26

Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipientem darem.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS, DAVOS.

U BI illic est? scelus, qui me perdidit? D. perii.

P. atque hoc confiteor jure

Mihi obtigisse; quandoquidem tam iners, tam nulli consili, sum.

Servon' fortunas meas me commisisse futili?

Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nunquam a me auferet.

D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc devito malum.

P. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modo 5

Qui sum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?

Nec,

Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec quid me;
atque id ago sedulo.

Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam
producam moram.

P. Oh! D. visus sum. P. ehodum, bone vir, quid ais?
viden' me consiliis tuis

Miserum impeditum esse? D. at jam expediam. P. ex-
pedies? D. certe, Pamphile.

P. Nempe ut modo. D. imo melius, spero. P. oh, tibi
ego ut credam, furcifer?

Tu rem impeditam et perditam restituas? hem, quo
fretus sum,

Qui me hodie ex tranquillissimâ re coniecisti in nuptias.
An non dixi hoc esse futurum? D. dixi. P. quid me-
ritus? D. crucem.

Sed sine paululum ad me redeam: jam aliquid dispi-
ciam. P. hei mihi,

Cum non habeo spatium, ut de te sumam supplicium,
ut volo!

Namque hoc tempus præcavere mihi me, haud te ul-
cisci, finit.

ACTUS IV. SCENAI.

CHARINUS, PAMPHILUS, DAVOS.

HOCCINE credibile, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut fiet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius sua ut comparent commoda? ah,
Idne est verum? imo id est genus hominum pessimum, in
Denegando modo queis pudor paululum adest:
Post ubi tempus promissa jam perfici,

Tam

Tum coacti necessario se aperiunt,
 Et timent : et tamen res cogit denegare.
 Ibi tum eorum impudentissima oratio est : 10
 Quis tu es ? quis mihi es ? cur meam tibi ? heus,
 Proxumus sum egomet mihi. attamen, ubi fides,
 Si roges, nihil pudet. hic, ubi opus est,
 Non verentur : illic, ubi nihil opus est, ibi verentur.
 Sed quid agam ? adeamne ad eum, et cum eo injuriam
 hanc expostulem ? 15
 Ingeram mala multa ? atque aliquis dicat, nihil pro-
 moveris.

Multum. molestus certe ei fuero, atque animo mo-
 rem gessero.

P. Charine, et me et te imprudens, nisi quid di re-
 spiciunt, perdidit.

C. Itane imprudens ? tandem inventa 'st causa : sol-
 visti fidem.

P. Quid tandem ? C. etiam nunc me ducere istis dictis
 postulas ? 20

P. Quid istuc est ? C. postquam me amare dixi, com-
 placita 'st tibi.

Heu me miserum, qui tuum animum ex animo specta-
 vi meo !

P. Falsus es. C. non tibi satis esse hoc solidum visum
 'st gaudium,

Nisi me lactasses amantem, et falsâ spe produceres.

Habeas. P. habeam ? ah ! nescis quantis in malis ver-
 ser miser, 25

Quantasque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines
 Meus carnufex. C. quid istuc tam mirum, de te si ex-
 emplum capit ?

P. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem
 meum.

C. Scio : cum patre altercasti dudum, et is nunc prop-
 terea tibi 29

Succenset ;

Succenſet; nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.

P. Imo etiam, quo tu minus ſcis ærumnas meas,

Hæ nuptiæ non adparabantur mihi;

Nec poſtulabat nunc quiſquam uxorem dare.

C. Scio: tu coactus tuâ voluntate es. P. mane; 34

Nondum ſcis. C. ſcio equidem illam ducturum eſſe te.

P. Cur me enecas? hoc audi. nunquam deſtitit

Inſtare, ut dicerem, me ducturum, patri:

Suadere, orare, uſque adeo, donec perpulit.

C. Quis homo iſtuc? P. Davos. C. Davos? P. Davos
omnia.

C. Quamobrem? P. nescio: niſi mihi deos ſatis 40
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultaverim.

C. Factum eſt hoc, Dave? D. factum eſt. C. hem,
quid ais, ſcelus?

At tibi dî dignum factis exitium duint.

Eho, dic mihi, ſi omnes hunc conjectum in nuptias,
Inimici vellent, quod, niſi hoc, conſilium darent? 45

D. Deceptus ſum, at non defetigatus. C. ſcio.

D. Hâc non ſucceſſit, aliâ adgrediemur, viâ:

Niſi id putas, quia primo proceſſit parum,

Non poſſe jam ad ſalutem converti hoc malum.

P. Imo etiam. nam ſatis credo, ſi advigilaveris, 50

Ex unis geminas mihi conficies nuptias.

D. Ego, Pamphile, hoc tibi pro ſervitio debeo,

Conari manibus, pedibus, nocteſque et dies,

Capitis periculum adire, dum proſim tibi.

Tuum'eſt, ſi quid præter ſpem evenit, mî ignoſcere. 55

Parum ſuccedit quod ago; at facio ſedulo.

Vel melius tute reperi, me miſſum face.

P. Cupio. reſtitue, quem a me accepisti, locum.

D. Faciam. P. at jam hoc opus eſt. D. hem! eſt, mane:
concrepuit a Glycerio oſtium.

P. Nihil ad te. D. quæro. P. hem, nunc cine demum?

D. at jam hoc tibi inventum dabo. 60

ACTUS

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS, PAMPHILUS, CHARINUS, DAVOS.

JAM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, et mecum adductum,
Tuum Pamphilum : modo tu, anime mi, noli te macerare.

P. Mysis. M. quis est ? hem Pamphile, optume te mihi offers. P. quid est ?

M. Orare iussit, si se ames, hera, jam ut ad sese venias : Videre ait te cupere. P. vah, perii. hoc malum integravit.

Siccine me atque illam operâ tuâ nunc miseros sollicitarier ?

Nam idcirco adcerfor, nuptias quod mi adparari sensit.

C. Quibus quidem quam facile potuerat quiesci, si hic quiesceret.

D. Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga.

M. atque, ædepol,

Ea res est ; proptereaque nunc miserâ in mœrore est.

P. Mysis,

Per omnes adjuro deos, nunquâm eam me deserturum :

Non, si capiundôs mihi sciam esse inimicos omnes homines.

Hanc mihi expetivi, contigit : conveniunt mores : valeant,

Qui inter nos discidium volunt : hanc, nisi mors, mi adimet nemo.

M. Resipisco. P. non Apollinis magis verum, atque hoc, responsum est.

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,

Quo minus hæ fierent nuptiæ, volo : sed si id non poterit,

Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut credat.

Quis

Quis videor? C. miser æque atque ego. D. consilium
quæro. C. fortis.

P. Scio quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum
reddam. 20

P. Jam hoc opus est. D. quin jam habeo. C. quid
est? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.

C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. C. dies mî hic ut
fatis fit, vereor,

Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum
credas.

Proinde hinc vos amolimini: nam mî impedimento
estis.

P. Ego hanc visam. D. quid tu? quo hinc te agis?

C. verum vis dicam? D. imo etiam: 25

Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?

D. Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi die-
culam addo,

Quantum huic promoveo nuptias? C. Dave, attamen.

D. quid ergo?

C. Ut ducam. D. ridiculum. C. huc face ad me ve-
nias, si quid poteris.

D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamen, si quid.

D. age, veniam. C. si quid, 30

Domi ero. D. Tu, Myfis, dum exeo, parumper op-
perire me hic.

M. Quapropter? D. ita factum est opus. M. matura.

D. Jam, inquam, hic adero.

ACTUS IV. SCENA III.

M Y S I S.

NILNE esse proprium cuiquam? dî vosstram fidem!
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pam-
philum,

Amicum, amatorem, virum, in quovis loco

Paratum;

Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
 Laborem? facile hic plus mali est, quam illic boni.
 Sed Davos exit. mi homo, quid istuc, obsecro, 'st?
 Quo portas puerum?

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVOS, MYSIS.

MYSIS, nunc opus est tuâ
 Mihi ad hanc rem expromptâ malitiâ atque
 astutiâ.

M. Quidnam incepturus? D. accipe a me hunc ocus,
 Atque ante nostram januam adpone. M. obsecro,
 Humine? D. ex arâ hinc fume verbenas tibi, 5
 Atque eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
 D. Quia, si forte opus sit ad herum jurandum mihi
 Non adposuisse, ut liquido possim. M. intellego.
 Nova nunc religio in te istæc incescit, cedo.

D. Move ocus te, ut, quid agam, porro intellegas. 10
 Proh Jupiter! M. quid? D. sponsæ pater intervenit.
 Repudio quod consilium primum intenderam.

M. nescio quid narres. D. ego quoque hinc ab dexterâ
 Venire me adsimulabo. tu, ut subservias
 Orationi, utcunque opu' sit, verbis, vide. 15

M. Ego, quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,
 Quod meâ operâ opus sit vobis, ut tu plus vides,
 Manebo, ne quid vestrum remorer commodum.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVOS.

REVERTOR, postquam, quæ opus fuere ad
 nuptias

Gnatæ, paravi, ut jubeam adcersi. sed quid hoc?

Puer

Puer hercle 'st. mulier, tu adposuisti hunc? M. ubi illic est?

C. Non mihi respondes? M. nusquam est. vae miseræ mihi!

Reliquit me homo, atque abiit. D. dî vestram fidem! Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum litigant?

Tum annona cara 'st. quid dicam aliud, nescio.

M. Cur tu, obsecro, hic me solam? D. hem, quæ hæc est fabula?

Eho, Myfis, puer hic unde est? quisve huc adtulit?

M. Satin' sanus es, qui me id rogitas? D. quem ego igitur rogem,

Qui hic neminem alium videam? C. miror unde sit.

D. Dicturan' es quod rogo? M. au. D. concede ad dexteram.

M. Deliras. non tute ipse? D. verbum si mihi

Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.

M. Male dicis. D. unde 'st? dic clare. M. a nobis. D. ha ha hæ.

Mirum vero, impudenter mulier si facit Meretrix. C. ab Andriâ est hæc, quantum intellego.

D. Adeon' videmur vobis esse idonei,

In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.

D. Propera adeo puerum tollere hinc ab januâ.

Mane: cave quoquam ex istoc excessis loco.

M. Dî te eradicent; ita me miseram territas.

D. Tibi dico ego, an non? M. quid vis? D. at etiam rogas?

Cedo, cujum puerum hic adposuisti? dic mihi.

M. Tu nescis? D. mitte id, quod scio: dic, quod rogo.

M. Vestri. D. cujus vestri? M. Pamphili. D. hem, quid? Pamphili?

M. Eho, an non est? C. recte ego semper fugi has nuptias.

D. O facinus animadvertendum ! M. quid clamitas ?
 D. Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi ?
 M. O hominem audacem ! D. verum. vidi Cantharam
 Subfarcinatam. M. dis pol habeo gratias, 31
 Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
 D. Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.
 Chremes, si puerum positum ante ædes viderit,
 Suam gnatam non dabit : tanto hercle magis dabit. 35
 C. Non hercle faciet. D. nunc adeo, ut tu sis sciens,
 Nisi puerum tollis, jam ego hunc in mediam viam
 Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.
 M. Tu pol, homo, non es sobrius. D. fallacia
 Alia aliam trudit. jam susurrari audio, 40
 Civem Atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
 Eam uxorem ducet. M. au, obsecro, an non civis est ?
 C. Jocularium in malum insciens pene incidi.
 D. Quis hic loquitur ? o Chreme, per tempus advenis :
 Ausculta. C. audiavi jam omnia. D. anne hæc tu omnia ?
 C. Audiavi, inquam, a principio. D. audistin, obsecro ?
 hem 46
 Scelera ! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
 Hic est ille : non te credas Davom ludere.
 M. Me miseram ! nihil pol falsi dixi, mi senex.
 C. Novi omnem rem. est Simo intus ? D. est. M. ne
 me attigas, 50
 Scelestæ. si pol Glycerio non omnia hæc.
 D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. qui sciam ?
 D. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
 Ut sciret hæc, quæ volumus. M. hem, prædiceres.
 D. Paulum interesse censes, ex animo omnia, 55
 Ut fert natura, facias, an de industria ?

ACTUS IV. SCENA VI.

CRITO, MY SIS, DAVOS.

IN hâc habitasse plateâ dictum 'st Chrysidem,
 Quæ sese inhoneste optavit parere hic divitias
 Potius, quam in patriâ honeste pauper vivere.
 Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
 Sed, quos perconter, video. salvet. M. obsecro, 5
 Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
 Is est. C. o My sis, salve. M. salvos sis, Crito.
 C. Itan' Chrysis? hem. M. nos quidem pol miseras
 perdidit.
 C. Quid vos? quo pacto hic? sati' ne recte? M. nos
 ne? sic
 Ut quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet. 10
 C. Quid Glycerium? jam hic suos parentes repperit?
 M. Utinam. C. an nondum etiam? haud auspicato
 huc me adtuli:
 Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulissem pedem:
 Semper enim dicta est ejus hæc atque habita est soror:
 Quæ illius fuerunt, possidet. nunc, me hospitem 15
 Lites sequi, quam hic mihi sit facile atque utile,
 Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
 Jam esse aliquem amicum et defensorem ei; nam fere
 Grandiuscula jam profecta 'st illinc. clamitent,
 Me sycophantam; hereditatem persequi; 20
 Mendicum. tum, ipsam despoliare non lubet.
 M. O optume hospes, pol, Crito, antiquum obtines.
 C. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam.
 M. maxume.
 D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES, SIMO.

SATIS jam, fatis, Simo, spectata erga te amicitia
'st mea :

Satis periculi incepti adire: orandi jam finem face.

Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiae.

S. Imo enim nunc cum maxime abs te postulo atque
oro, Chreme,

Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re com-
probes. 5

C. Vide quam iniquos sis præ studio: dum id efficias
quod cupis,

Neque modum benignitatis, neque quid me ores, co-
gitas.

Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.

S. Quibus? C. ah! rogitas? perpulisti me, ut homini
adolescentulo,

In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoriâ, 10

Filiam darem in seditionem atque incertas nuptias;

Ejus labore atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo.

Impetrasti: incepti, dum res tetulit: nunc non fert,
feras.

Illam hinc civem esse aiunt: puer est natus: nos mis-
sos face.

S. Per ego te deos oro, ut ne illis animum inducas cre-
dere, 15

Quibus id maxime utile 'st, illum esse quam deterri-
mum.

Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta atque incepta omnia.

Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta
his, definent.

C. Erras. cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam.

S. scio.

C. At

C. At vero vultu; cum ibi me adesse neuter tum
præfenserat.

S. Credo; et id facturas Davos dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui, dicere,

ACTUS V. SCENA II.

DAVOS, CHREMES, SIMO, DROMO.

ANIMO, nunc iam otioso esse impero. C. hem
Davom tibi.

S. Unde egreditur? D. meo præsidio, atque hospitis;
S. quid illud mali 'st?

D. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus,
non vidi. S. scelus.

Quemnam hic laudat? D. omnis res est jam in vado,
S. cesso adloqui?

D. Herus est: quid agam? S. o salve, bone vir. D. ehem
Simo, o noster Chremes,

Omnia adparata jam sunt intus. C. curasti probe.

D. Ubi voles, adcerse. S. bene fane, id enimvero hinc
nunc abest.

Etiam tu hoc responde, quid istic tibi negoti 'st?
D. mihin'? S. ita.

D. Mihine? S. tibi ergo. D. modo introii. S. quasi
ego, quam dudum, rogem.

D. Cum tuo gnato una. S. anne est intus Pamphilus?
crucior miser.

Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnufex?

D. Sunt. S. cur igitur hic est? C. quid illum censes?
cum illâ litigat.

D. Imo vero indignum, Chreme, jam facinus faxo
ex me audies.

Nescio qui senex modo venit: ellum, confidens, catus:
Cum faciem videas, videtur esse quantivis preti:

Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fides:

S. Quidnam

S. Quidnam adportas? D. nil equidem, nisi quod illum
audivi dicere.

S. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire civem esse
Atticam.

S. Hem Dromo, Dromo. D. quid est? S. Dromo. D. au-
di. S. verbum si addideris. Dromo.

D. Audi, obsecro. DR. quid vis? S. sublimem hunc
intro rape, quantum potes. 20

DR. Quem? S. Davom. D. quamobrem? S. quia lu-
bet. rape, inquam. D. quid feci? S. rape.

D. Si quidquam invenies me mentitum, occidito. S. ni-
hil audio.

Ego jam te commotum reddam. D. tamen etsi hoc
verum est? S. tamen.

Cura adservandum vinctum: atque audin'? quadru-
pedem constringito.

Age nunc iam: ego pol hodie, si vivo, tibi 25

Ostendam herum quid sit pericli fallere,

Et illi patrem. C. ah, ne sævi tantopere. S. o Chreme,
Pietatem gnati! nonne te miseret mei?

Tantum laborem capere ob talem filium?

Age, Pamphile: exi, Pamphile: ecquid te pudet? 30

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, SIMO, CHREMES.

QUIS me volt? perii, pater est. S. quid ais, om-
nium? C. ah!

Rem potius ipsam dic: ac mitte male loqui.

S. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possiet.

Ain' tandem? civis Glycerium 'st? P. ita prædicant.

S. Ita prædicant? o ingentem confidentiam! 5

Num cogitat quid dicat? num facti piget?

Num ejus color pudoris signum usquam indicat?

Adcon' impotenti esse animo, ut, præter civium

Morem,

Morem, atque legem, et sui voluntatem patris,
Tamen hanc habere studeat cum summo probro? 10

P. Me miserum! S. hem, modone id demum sensisti,
Pamphile?

Olim istuc, olim, cum ita animum inducti tuum,

Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,

Eodem die istuc verbum vere in te accidit.

Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero? 15

Cur meam senectutem hujus sollicito amentia?

An ut pro hujus peccatis ego supplicium sufferam?

Imo habeat, valeat, vivat cum illa. P. mi pater.

S. Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris.

Domus, uxor, liberi inventi, invito patre: 20

Adducti, qui illam civem hinc dicant. viceris.

P. Pater, licetne pauca? S. quid dices mihi?

C. Tamen, Simo, audi. S. ego audiam? quid ego
audiam,

Chreme? C. at tamen dicat fine. S. age, dicat: sino.

P. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor
id quoque. 25

Tibi, pater, me dedo. quidvis oneris impone: impera.

Vis me uxorem ducere? hanc vis mittere? ut potero,
feram.

Hoc modo te obsecro, ut ne credas a me adlegatum
hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam.

S. adducas? P. sine, pater.

C. Æquom postulat: da veniam. P. sine te hoc ex-
orem. S. sino. 30

Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar,
Chreme.

C. Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILUS—

MITTE orare. una harum quævis causa me, ut faciam, monet :

Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.

CH. Andrium ego Critonem video ? certe is est. CR. falvos fis, Chreme.

CH. Quid tu Athenas insolens ? CR. evenit. sed hincine 'st Simo ?

CH. Hic. S. men' quæris ? eho, tu Glycerium hinc civem esse ais ?

CR. Tu negas ? S. itane huc paratus advenis ? CR. quâ de re ? S. rogas ?

Tunc impune hæc facias ? tunc hic homines adolescentulos,

Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis

Solicitando, et pollicitando eorum animos lactas ?

CR. sanun' es ?

S. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas ? 10

P. Perii : metuo, ut substat hospes. CH. si, Simo, hunc noris fatis,

Non ita arbitrere. bonus est hic vir. S. hic vir fit bonus ?

Itane adtemperate evenit, hodie in ipsis nuptiis

Ut veniret, antehac nunquam ? est vero huic credendum, Chreme.

P. Ni metuam patrem, habeo pro illâ re illum quod moneam probe. 15

S. Sycophanta. CR. hem. CH. sic, Crito, est hic : mitte. CR. videat, qui fiet.

Si mihi perget, quæ volt, dicere ; ea, quæ non volt, audiet.

Ego istæc moveo aut curo ? non tu tuum malum æquo animo feres ?

Nam,

Nam, ego quæ dico, vera an falsa audieris, jam sciri potest.

Atticus quidam olim navi fractâ apud Andrum ejectus est,

Et istæc una parva virgo, tum ille egens forte adplicat
Primum ad Chrysidis patrem se. S. fabulam inceptat.

CH. sine.

CR. Itane vero obturbat? CH. perge. CR. tum is mihi cognatus fuit,

Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo, sese esse Atticum;

Is ibi mortuus est. CH. ejus nomen? CR. nomen tam cito? Phania. CH. hem.

Perii. CR. verum hercle opinor fuisse Phaniam: hoc certo scio,

Rhamnusium se aiebat esse. CH. o Jupiter! CR. eadem hæc, Chreme,

Multi alii in Andro audivere. CH. utinam id sit quod spero. Eho, dic mihi,

Quid eam tum? suamne esse aiebat? CR. non. CH. cui jam igitur?

CH. Certe mea est. CR. quid ais? S. quid tu ais? P. iarrige aures, Pamphile.

S. Qui credis? CH. Phania illic frater meus fuit. S. no-ram; et scio.

CH. Is hinc, bellum fugiens, meque in Asiam persequens, proficiscitur

Tum illam hic relinquere veritus est. postilla nunc primum audio,

Quid illo sit factum. P. vix sum apud me; ita animus commotus est metu,

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino, bono. S. Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo. P. credo,

pater.

CH. At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me male habet. P. dignus es

Cum tuâ religione, odium. nodum in scirpo quæris.

CR. quid istuc est?

CH. Nomen non convenit. CR. fuit hercle aliud huic parvæ. CH. quod, Crito?

Numquid meministi? CR. id quæro. P. egon' hujus memoriam patiar meæ

Voluptati ob stare, cum egomet possim in hac re medicari mihi?

Non patiar. heus, Chreme, quod quæris, Pasibula 'st.

CR. ipsa 'st. CH. ea 'st.

P. Ex ipsâ millies audiui. S. omnes nos gaudere hoc, Chreme;

Te credo credere. CH. ita me di ament, credo. B. quid restat, pater?

S. Jamdudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. o lepidum patrem!

De uxore, ita ut possedi, nihil mutat Chremes. CH. causa optuma 'st;

Nisi quid pater ait aliud. P. nempe. S. scilicet. CH. dos, Pamphile, est

Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. Cho mecum, Crito;

Nam illam me credo haud nosse. S. cur non illam huc transferri jubes?

P. Recte admones. Davo ego istuc dedam jam negoti. S. non potest.

P. Qui? S. quia habet aliud magis ex sese, et majus. P. quidnam? S. vinctus est.

P. Pater, non recte vinctu' 'st. S. haud ita jussi. P. jube solvi, obsecro.

S. Age, fiat. P. at matura. S. eo intro. P. o faustum et felicem diem!

ACTUS

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS, PAMPHILUS, DAVOS.

PROVISO, quid agat Pamphilus : atque eccum.

P. aliquis forsan me putet

Non putare hoc verum : at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.

Ego vitam deorum propterea sempiternam esse arbitror,

Quod voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas

Parta 'st, si nulla ægritudo huic gaudio intercefferit. 5

Sed quem ego mihi potissimum exoptem nunc, cui hæc narrem, dari ?

C. Quid illuc gaudî est ? P. Davom video. nemo 'st, quem mallet, omnium :

Nam hunc scio mea solide solum gavifurum gaudia.

ACTUS V. SCENA VI.

DAVOS, PAMPHILUS, CHARINUS.

PAMPHILUS ubinam hic est ? P. Dave. D. quis homo 'st ? P. ego sum. D. o Pamphile.

P. Nescis quid mihi obtigerit. D. certe : sed quid mihi obtigerit scio.

P. Et quidem ego. D. more hominum evenit, ut, quod sim nactus mali,

Prius rescisceres tu, quam ego, tibi quod evenit boni.

P. Mea Glycerium suos parentes repperit. D. factum bene. C. hem ! 5

P. Pater amicus summus nobis. D. quis ? P. Chremes. D. narras probe.

P. Nec

P. Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam. C. num ille somniat

Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero, Dave?

D. ah, define:

Solus es, quem diligunt di. C. salvos sum, si hæc vera sunt.

Conloquar. P. quis homo 'st? Charine, in tempore ipso mi advenis.

10

C. Bene factum. P. audisti? C. omnia. age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes. facturum, quæ voles, scio esse omnia:

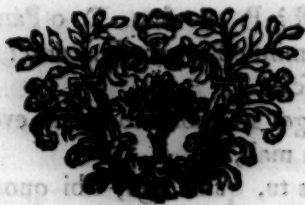
P. Memini: atque adeo longum 'st, nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hac me. intus ad Glycerium nunc est, tu, Dave, abi domum,

Propere adcerse, hinc qui auferant eam. quid stas? quid cessas? D. eo.

Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur: Intus transigetur, si quid est quod restet. Plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

P. T E R E N T I I
E U N U C H U S.

Acta ludis Megalensibus, L. Postumio Albino L. Cornelio Merula ædilibus curulibus. Egere L. Ambivius Turpio L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Flaccus Claudii, tibiis duabus dextris. Græca Menandri. Acta II. M. Valerio C. Fannio coff.

P E R S O N Æ.

PROLOGUS.	CHREMES adolescens.
PHÆDRIA adolescens.	ANTIPHO adolescens.
PARMENIO servus.	DORIAS ancilla.
THAIS meretrix.	DORUS eunuchus.
GNATHO parasitus.	SANGA servus.
CHÆREA adolescens.	SOPHRONA nutrix.
THRASO miles.	LACHES senex.
PYTHIAS ancilla.	

EUNUCHI

E U N U C H I

ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI auctore.

SOROREM falso dictitatum Thaidis,
 Id ipsum ignorans, miles advexit Thraſo,
 Ipſique donat. erat hæc civis Attica.
 Eidem eunuchum, quem emerat, tradi jubet
 Thaidis amator Phædria, ac rus ipſe abit, 5
 Thraſoni oratus biduum concederet.
 Ephebus frater Phædriæ, puellulam
 Cum deperiret dono miſſam Thaidi,
 Ornatu eunuchi induitur : ſuadet Parmeno :
 Introit : vitiat virginem. fed Atticus 10
 Civis repertus frater ejus conlocat
 Vitiatam ephebo : Phædriam exorat Thraſo.

P. T E R E N T I I

P. TERENCEII

EUNUCHUS.

PROLOGUS.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis.
 Quam plurimis, et minime multos lædere,
 In his poëta hic nomen profitetur suum.
 Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
 Existimavit esse, sic existimet,
 Responsum, non dictum esse; quia læsit prior,
 Qui bene vertendo, et easdem scribendo male, ex
 Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
 Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
 Atque in Thesauro scripsit, causam dicere
 Prius unde petitur, aurum quare sit suum,
 Quam illic, qui petit, unde is sit thesaurus sibi:
 Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
 Dehinc, ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
 Defunctus jam sum; nihil est quod dicat mihi.
 Is ne erret, moroso, et desinat laceßere:
 Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur:
 Quæ proferentur post, si perget lædere
 Ita, ut facere instituit. quam nunc acturi sumus,
 Menandri Eunuchum postquam ædiles emerunt,
 Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
 Magistratus cum ibi adesset, occrepta 'st agi.
 Exclamat,

Exclamat, furem, non poëtam, fabulam
 Dedisse, et nil dedisse verborum tamen :
 Colacem esse Nævî et Plauti, veterem fabulam : 25
 Parasiti personam inde ablatam, et militis.
 Si id est peccatum, peccatum imprudentiâ 'st
 Poëtæ; non quo furtum facere studuerit.
 Id ita esse, vos jam judicare poteritis.
 Colax Menandri est : in eâ est parasitus colax, 30
 Et miles gloriosus : eas se non negat
 Personas transtulisse in Eunuchum suam
 Ex Græcâ : sed eas fabulas factas prius
 Latinas scisse sese, id vero pernegat.
 Quod si personis isdem uti aliis non licet : 35
 Qui magis licet currentes servos scribere,
 Bonas matronas facere, meretrices malas,
 Parasitum edacem, gloriosum militem,
 Puerum supponi, falli per servum senem,
 Amare, odisse, suspicari? denique, 40
 Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius.
 Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
 Quæ veteres factitarunt, si faciunt novi.
 Date operam, et cum silentio animadvortite,
 Ut pernoscat, quid sibi Eunuchus velit. 45

 ACTUS I. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

QUID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
 Cum adcerfor ultro? an potius ita me comparem,
 Non perpeti meretricum contumelias?
 Excluset: revocat. redeam? non, si me obsecret:
 P. Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius : 5

Verum

Verum si incipies, neque pertendes naviter,
Atque, ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infectâ pace, ultro ad eam venies; indicans
Te amare, et ferre non posse; actum 'st, ilicet,
Peristi: eludet, ubi te victum senferit. 10

PH. Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita,

FA. Here. quæ res in se neque consilium neque modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore hæc omnia insunt vitia; injuriæ,
Suspiciones, inimicitia, induciæ, 15

Bellum, pax rursus. incerta hæc si tu postules

Ratione certa facere, nihilo plus agas,

Quam si des operam, ut cum ratione insanias.

Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:

Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo,

Mori me malim: sentiet qui vir fiem. 21

Hæc verba unâ mehercle falsâ lacrumulâ,

Quam, oculos terendo misere, vix vi expresserit,

Restinguet; et te ultro accusabit; et dabis ei

Ultro supplicium. PH. o indignum facinus! nunc ego

Et illam scelestam esse, et me miserum, sentio: 26

Et tædet: et amore ardeo: et prudens, sciens,

Vivos, vidensque, pereor: nec, quid agam, scio.

PA. Quid agas? nisi ut te redimas captum quam queas

Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas: 30

Et ne te afflictes. PH. itane suades? PA. si sapis:

Neque, præterquam quas ipse amor molestias

Habet, addas: et illas, quas habet, recte feras.

Sed ecce ipsa egreditur, nostri fundi calamitas:

Nam, quod nos capere oportet, hæc intercipit. 35

ACTUS I. SCENA II.

THAIS, PHÆDRIA, PARMENO.

MISERAM me ! vereor ne illud gravius Phædria
Tulerit ; neve aliorum, atque ego feci, acce-
perit,

Quod heri intromissus non est. PH. totus, Parmeno,
Tremo, horreoque, postquam adspexi hanc. PA. bono
animo es :

Accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis. 5

T. Quis hic loquitur ? ehem, tun' hic eras, mi Phædria ?

Quid hic stabas ? cur non recta introibas ? PA. cæterum

De exclusione verbum nullum. T. quid taces ?

PH. Sane, quia vero hæ mihi patent semper fores,

Aut quia sum apud te primus. T. missa istæc face. 10

PH. quid, missa ? o Thais, Thais, utinam esset mihi

Pars æqua amoris tecum ; ac pariter fieret,

Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet ;

Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.

T. Ne crucia te, obsecro, anime mi, mi Phædria. 15

Non pol, quo quenquam plus amem, aut plus diligam,

Eo feci : sed ita erat res : faciundum fuit.

PA. Credo, ut sit, misera præ amore exclusisti hunc foras.

T. Siccine agis, Parmeno ? age. sed, huc quâ gratiâ

Te adcerfi iussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi 20

Hoc primum, potin' est hic tacere ? PA. egone ? optume.

Verum heus tu, lege hæc tibi meam adstringo fidem :

Quæ vera audivi, taceo et contineo optume :

Sin falsum, aut vanum, aut fictum, 'st, continuo pa-
lam 'st.

Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo. 25

Proin tu, taceri si vis, vera dicito.

T. Samia mihi mater fuit : ea habitabat Rhodi.

PA. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri parvolam

Puellam

Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Atticâ hinc abreptam. PH. civemne? T. arbitror:
Certum non scimus: matris nomen et patris 31

Dicebat ipsa: patriam et signa cætera
Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat; e prædonibus,
Unde emerat, se audisse, abreptam e Sunio. 35

Mater, ubi accepit, cœpit studiose omnia
Docere, educere, ita uti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum tum uno rem habebam, hospite
Abii huc; qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia. 40
PA. Utrumque hoc falsum 'st: effluet. T. qui istuc?

PA. quia

Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te
adtulit.

T. Ita 'st. sed sine me pervenire, quo volo.
Interea miles, qui me amare occeperat, 45
In Cariam est profectus. te interea loci
Cognovi. tute scis, postilla quam intumum
Habeam te, et mea consilia ut tibi credam omnia.
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. PA. oh, du-
biumne id est?

T. Hoc agite, amabo. mater mea illic mortua 'st 50
Nuper. ejus frater aliquantum ad rem est avidior.
Is ubi hanc formâ videt honestâ virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illico
Producit, vendit. forte fortunâ adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi, 55
Imprudens harum rerum ignarusque omnium,
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det, sedulo:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me; ac non id metuat, ne, ubi acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare; 61

Verum

Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,
 Ad virginem animum adjecit. PH. etiamne amplius?
 T. Nil: nam quæsiui. nunc, ego eam, mi Phædria,
 Multæ sunt causæ, quamobrem cupiam abducere. 65
 Primum, quod soror est dicta: præterea, ut suis
 Restituam ac reddam. sola sum: habeo hic neminem,
 Neque amicum, neque cognatum. quamobrem, Phæ-
 dria,
 Cupio aliquos parere amicos beneficio meo,
 Id, amabo, adjuta me, quo id fiat facilus. 70
 Sine illum priores partes hosce aliquot dies
 Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma!
 Egon' quidquam cum istis factis tibi respondeam?
 PA. Eu noster! laudo. tandem perdoluit: vir es.
 PH. At ego nesciebam, quorsum tu ires. parvola 75
 "Hinc est abrepta: eduxit mater pro suâ:
 "Soror dicta 'st: cupio abducere, ut reddam suis."
 Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
 Ego excludor: ille recipitur. quâ gratiâ, 79
 Nisi illum plus amas, quam me, et istam nunc times,
 Quæ advecta 'st, ne illum talem præripiat tibi?
 T. Ego id timeo? PH. quid te ergo aliud sollicitat,
 cedo?
 Num solus ille dona dat? nuncubi meam
 Benignitatem sensisti in te claudier?
 Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopiâ 85
 Ancillulam, relictis rebus omnibus,
 Quæsiui? porro eunuchum dixti velle te,
 Quia solæ utuntur his reginæ. repperi.
 Heri minas viginti pro ambobus dedi:
 Tamen, contemptus abs te, hæc habui in memoriâ: 90
 Ob hæc facta abs te spernor. T. quid istic, Phædria?
 Quanquam illam cupio abducere, atque hâc re arbitror
 Id fieri posse maxime; verumtamen,
 Potius quam te inimicum habeam, faciam ut jusseris.
 PH. Utinam istuc verbum ex animo ac vere diceres, 95
 Potius

"Potius quam te inimicum habeam." si istuc crederem
Sincere dici, quidvis possem perpeti.

PA. Labascit, victus uno verbo, quam cito!

T. Ego non ex animo misera dico? quam joco

Rem voluisti a me tandem, quin perfeceris? 100

Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum

Saltem ut concedas solum. PH. si quidem biduum.

Verum ne fiant isti viginti dies.

T. Profecto non plus biduum, ant. PH. aut? nihil
moror.

T. Non fiet. hoc modo sine te exorem. PH. scilicet 105

Faciendum 'st, quod vis. T. merito te amo. bene facis.

PH. Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:

Ita facere certum 'st: mos gerundu' 'st Thaidi.

Tu, Parmeno, huc fac illi adducantur. PA. maxime.

PH. In hoc biduum, Thais, vale. T. mi Phædria, 110

Et tu. numquid vis aliud? PH. egone quid velim?

Cum milite isto præsens, absens ut fies:

Dies noctesque me ames: me desideres:

Me somnies: me expectes: de me cogites:

Me speres: me te oblectes: mecum tota sis: 115

Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus. *Exeunt.*

T. Me miseram! forsitan hic mihi parvam habeat
fidem,

Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.

Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,

Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo 120

Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædriâ:

Et quidquid hujus feci, causâ virginis

Feci: nam me ejus spero fratrem propemodum

Jam reperisse, adolescentem adeo nobilem:

Et is hodie venturum ad me constituit domum. 125

Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

ACTUS II. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

FAC, ita ut iussi, deducantur isti. PA. faciam. PH.
at diligenter.

PA. Fiet. PH. at mature. PA. fiet, PH. satine hoc
mandatum 'st tibi? PA. Ah,

Rogitare? quasi difficile fiet.

Utinam tam aliquid invenire facile possis, Phædria,

Quam hoc peribit. PH. ego quoque una pereō, quod
mī est carius. 5

Ne istuc tam iniquo patiare animo. PA. minime: quin
Effectum dabo. sed numquid aliud imperas?

PH. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: et
Istum æmulum, quod poteris, ab eā pellito.

PA. Memini, tametsi nullus moneas. PH. ego rus ibo,
atque ibi manebo. 10

PA. Censeo. PH. sed heus tu. PA. quid vis? PH. cen-
sen' posse me obfirmare et

Perpeti, ne redeam interea? PA. tene? non hercle
arbitror:

Nam aut jam revertere, aut mox noctu te adigent
horum insomnia. *anglice, watching or wait of sleep*

PH. Opus faciam, ut defetiger usque, ingratiis ut dor-
miam.

PA. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PH. ah, nil di-
cis, Parmeno. 15

Ejiciunda hercle hæc est mollities animi. nimis me
indulgeo.

Tandem non ego illā caream, si sit opus, vel totum
triduum? PA. hui!

Univorsum triduum! vide quid agas. PH. stat senten-
tia. *Exit.*

PA. Di

PA. Di boni! quid hoc morbi est? adeon' homines
immutarier

Ex amore, ut non cognoscas eundem esse? hoc nemo
fuit

Minus ineptus, magis severus; quisquam nec magis
contingens.

Sed quis hic est, qui huc pergit? atat, hic quidem est
parasitus Gnatho

Militis. ducit secum una virginem donò huic! papæ!
Facie honesta. mirum, ni ego me turpiter hodie hic
dabo

Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc superat ipsam
Thaidem.

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

DI immortales! homini homo quid præstat! stulto
intellegens

Quid interest! hoc adeo ex hac re venit in mentem
mihi:

Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc at-
que ordinis,

Hominem haud impurum, itidem patria qui abligur-
rierat bona.

Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque
obfitum.

Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod
habui, perdi: hem,

Quo redactus sum! omnes noti me atque amici dese-
runt.

Hic ego illum contempsi præ me: quid, homo, in-
quam, ignavissime?

Itan' parasti te, ut spes nulla reliqua in te fiet tibi?

Simul

Simul cōsiliū cum re amisti? viden' me ex eodem
ortum loco? 10

Qui color, nitor, vestitus? quæ habitudo est corporis?
Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum est,
nil desit tamen.

At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati,
Possum. quid? tu his rebus credis fieri? totā erras viā.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud sæclum
prius. 15

Hoc novum est aucupium: ego adeo hanc primus in-
veni viam.

Est genus hominum, qui esse primos se omnium reram
volunt, 20

Nec sunt. hos confector: hisce ego non paro me ut
rideant, 25

Sed eis ultro adrideo, et eorum ingenia admiror simul:
Quidquid dicunt laudo: id rursus si negant, laudo id
quoque: 20

Negat quis? nego: ait? aio: postremo, imperavi
egomet mihi

Omnia adfentari. is quæstus nunc est multo uberrimus.
P. Scitum hercle hominem! hic homines prorsus ex
stultis insanos facit.

G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi
advenimus,

Concurrunt læti mi obviā cupedinarii omnes, 25

Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores,

Quibus, et re salvā et perditā, profueram et profum sæpe:

Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur,

Ille ubi miser, famelicus, videt me esse tanto honore,

Et tam facile victum quærere; ibi homo cepit me ob-
secrare, 30

Ut sibi liceret discere id de me. sectari iussi;

Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ
ex ipso

Vocabula,

Vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici vocentur.

P. Viden', otium et cibus quid facit alienus? G. sed ego cesso.

Ad Thaidem hanc deducere, et rogare ad cenam ut veniat.

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video, Rivalis servom, salva res est: nimirum hinc homines frigent.

Nebulonem hunc certum 'st ludere. P. hinc hoc munere arbitrantur

Suam Thaidem esse. G. plurimâ salute Parmenonem Summum suum impertit Gnatho. quid agitur? P. statur. G. video:

Numquidnam hic, quod nolis, vides? P. te. G. credo. at numquid aliud?

P. Qui dum? G. quia tristis es. P. nihil quidem. G. ne sis. sed quid videtur

Hoc tibi mancupium? P. non malum hercle. G. uro hominem. P. ut falsus animi est!

G. Quam hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? P. hoc nunc dicis,

Ejectos hinc nos. omnium rerum, heus, vicissitudo est.

G. Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam;

Ne fursum deorsum cursites; neve usque ad lucem vigiles.

Ecquid beo te? P. men' papæ! G. sic soleo amicos. P. laudo.

G. Detineo te: fortasse tu profectus alio fueras.

P. Nusquam. G. tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac ut admittar

Ad illam. P. age modo; nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.

G. Numquem evocari hinc vis foras? P. fine biduum hoc prætereat;

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,

Næ tu istas, faxo, calcibus sæpe insultabis frustra.

G. Etiam nunc hic stas, Parmeno? cho, numnam hic relictus custos,

Ne quis forte internuntius clam a milite ad istam curset?

P. Facete dictum: mira vero, militi quæ placeant.

Sed video herilem filium minorem huc advenire.

Miror, quid ex Piræo abierit: nam ibi custos publice est nunc.

Non temere est: et properans venit: nescio quid circumspectat.

ACTUS II. SCENA III.

CHÆREA, PARMENO.

OCCIDI.

Neque virgo est usquam; neque ego, qui illam e conspectu amisi meo.

Ubi quæram? ubi investigem? quem perconter? quam insistam viam?

Incertus sum: una hæc spes est; ubi ubi est, diu celari non potest.

O faciem pulcram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres;

Tædet quotidianarum harum formarum. P. ecce autem alterum;

Nescio quid de amore loquitur, o infortunatum senem!

Hic vero est, qui si occiperit, ludum jocumque dicet

Fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.

C. Ut illum di deæque senium perdant, qui me hodie remoratus est;

Meque adeo, qui resistere: tum autem qui illum flocci fecerim.

Sed eccum Parmenonem. salve. P. quid tu es tristis, quidve es alacris?

Unde

Unde is? C. egone? nescio hercle, neque unde eam,
neque quorsum eam:

Ita prorsus sum oblitus mei.

P. Qui, quæso? C. amo. P. hem! C. nunc, Parme-
no, te ostendes, qui vir fies. 15

Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid in-
veni

Modo, quod ames: in eâ re utilitatem ego faciam ut
cognoscas meam:

Cum in cellulam ad te patris penum omnem congere-
bam clanculum.

P. Age, inepte. C. hoc hercle factum 'st. fac sis nunc
promissa adpareant;

Sive adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos. 20
Haud similis virgo 'st virginum nostrarum; quas ma-
tres student

Demissis humeris esse, vincto pectore, ut gracilæ
sient.

Si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt: dedu-
cunt cibum:

Tametsi bona est natura, reddunt curaturâ juncneas:

Itaque ergo amantur. D. quid tua istæc? C. nova
figura oris. P. papæ! 25

C. Color verus, corpus solidum et succi plenum: P. an-
ni? C. sedecim.

P. Flos ipse. C. hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel
precario,

Fac tradas: meâ nil refert, dum potiar modo.

P. Quid, virgo cuja 'st? C. nescio hercle. P. unde 'st?
C. tantundem. P. ubi habitat?

C. Ne id quidem. P. ubi vidisti? C. in viâ. P. quâ
ratione amisisti? 30

C. Id equidem adveniens mecum stomachabar modo:
Neque quenquam ego hominem esse arbitror, cui ma-
gis bonæ

Felicitates omnes adversæ sient.

Quid

Quid hoc est sceleris? perii. P. quid factum 'st?
C. rogas?

Patris cognatum atque æqualem Archidemidem 35
Nostin'? P. quidni? C. is, dum hanc sequor, fit mihi
obviam.

P. Incommode hercle. C. imo enimvero infelicitè:
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.
Illum liquet mihi dejerare, his mensibus
Sex, septem, prorsum non vidisse proxumis, 40
Nisi nunc, cum minime vellem, minimeque opus fuit.
Eho, nonne hoc monstri simile 'st? quid ais? P. ma-
xume.

C. Continuo adcurrit ad me, quam longe quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens.
Heus, heus, tibi dico, Chærea, inquit. restiti. 45
Scin' quid ego te volebam? dic. cras est mihi
Judicium. quid tum? ut diligenter nunties
Patri, advocatus mane mihi esse ut meminerit.
Dum hæc loquitur, abiit hora. rogo, numquid velit.
Recte, inquit. abeo. cum huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodum huc advorterat 51
In nostram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicit,
modo.

Huic quæ data 'st dono. C. huc cum advenio, nulla erat.
P. Comites secuti scilicet sunt virginem?

C. Verum; parasitus cum ancillâ. P. ipsa 'st; scilicet,
Define, jam conclamatum 'st. C. alias res agis. 56

P. Istuc ago equidem. C. nostin' quæ sit? dic mihi;
aut

Vidistin'? P. vidi, novi: scio quo abducta sit.

C. Eho, Parmeno mi, nostin'? et scis ubi fiet?

P. Huc deducta 'st ad meretricem Thaidem: ei dono
data 'st. 60

C. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? P.
miles Thrafo,

Phædræ rivalis. C. duras fratris partes prædicas.

P. Imo enim, si scias quod donum huic dono contra
comparet,

Tum magis dicas. C. quodnam, quæso hercle? P.
eunuchum. C. illumne, obsecro,

Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, senem,
mulierem? 65

P. Istunc ipsum. C. homo quatietur certe cum dono
foras.

Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. P. haud
diu 'st.

C. Perii. nunquamne etiam me illam vidisse? eodum,
dic mihi,

Estne, ut fertur, forma? P. sane. C. at nihil ad no-
stram hanc. P. alia res.

C. Obsecro hercle, Parmeno, fac ut potiar. P. faciam
sedulo, 70

Dabo operam, adjuvabo. numquid me aliud? C. quo
nunc is? P. domum,

Ut mancipia hæc, ita ut iussit frater, deducam ad
Thaidem.

C. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc
detur domum!

P. Quid ita? C. rogitas? summâ formâ semper con-
servam domi

Videbit, conloquetur, aderit una in unis ædibus, 75
Cibum nonnunquam capiet cum eâ, interdum propter
dormiet.

P. Quid, si nunc tute fortunatus fias? C. quâ re, Par-
meno?

Responde. P. capias tu illius vestem. C. vestem? quid
tum postea?

P. Pro illo te deducam. C. audio. P. te esse illum dicam.
C. intellego.

P. Tu illis fruire commodis, quibus tu illum dicebas
modo:

Cibum

Cibum una capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias :

Quandoquidem illarum neque te quisquam novit, neque scit qui fies.

Præterea forma et ætas ipsa 'st, facile ut pro eunuchoprobes.

C. Dixti pulcre : nunquam vidi melius consilium dari.

Age, eamus intro nunc iam : orna me, abduc, duc, quantum potest. 85

P. Quid agis ? jocabar equidem. C. garris. P. perii, quid ego egi miser !

Quo trudis ? perculeris jam tu me, tibi equidem dico, mane.

C. Eamus. P. pergin' ? C. certum 'st, P. vide ne nimium calidum hoc sit modo.

C. Non est profecto. sine. P. at enim istæ in me cuedetur faba. C. ah.

P. Flagitium facimus ! C. an id flagitium 'st, si in domum metretriciam 90

Deducar, et illis crucibus, quæ nos nostramque adolescentiam

Habent despiciatam, et quæ nos semper omnibus cruciant modis,

Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur ?

An potius hæc patri æquum est fieri, ut a me ludatur dolis.

Quod, qui rescierint, culpent : illud merito factum omnes putent. 95

P. Quid istuc ? si certum 'st facere, facias. verum ne post conferas

Culpam in me. C. non faciam. P. jubesne ? C. jubeo ? imo cogo, atque impero.

Nunquam defugiam auctoritatem. P. sequere. C. di vortant bene.

ACTUS

ACTUS III. SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO. *(a tergo)*

MAGNAS vero agete grátias Thais mihi?
 G. Ingentes. T. ain' tu, læta 'st i' G. non
 tam ipso quidem

Dono, quam abs te datum esse: id vero serio
 Triumphat. P. huc proviso; ut, ubi tempus fiet,
 Deducam. sed ecceum militem. T. est istuc datum
 Profecto, ut grata mihi sint quæ facio omnia.
 G. Advorti hercle animum. T. vel rex semper maxu-
 mas

Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.
 G. Labore alieno magno partam gloriam
 Verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem;
 Quod in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T.
 scilicet.

G. Gestare. T. verum; credere omnem exercitum,
 Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
 Hominum, aut negoti si quando odium, ceperat,
 Requiescere ubi volebat, quasi: nostin' i' G. scio. 15
 Quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. T. tenes.
 Tum me convivam solum abducebat sibi. G. hui!
 Regem elegantem narras. T. imo sic homo 'st
 Perpaucorum hominum. G. imo nullorum, arbitror,
 Si tecum vivit. T. invidere omnes mihi, 20

Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
 Illi invidere misere: verum unus tamen
 Impense, elephantis quem Indicis præfecerat:
 Is ubi molestus magis est, quæso, inquam, Strato,
 Eone es ferox, quia habes imperium in belluas? 25

G. Pulcre mehercle dictum, et sapienter. papæ!
 Jugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.

G. Quidni

G. Quidni esset? P. di vestram fidem! hominem perditum

Miserumque; et illum sacrilegum! T. quid? illud, Gnatho,

Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio, 30

Nunquam tibi dixi? G. nunquam: sed narra, obsecro.

(Plus millies jam audiui.) T. una in convivio

Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus:

Forte habui scortum: coepit ad id adludere, 34

Et me irridere. quid agis, inquam, homo impudens?

Lepus tute es, et pulpamentum quæris? G. ha, ha, hæ.

T. Quid est? G. facete, lepide, laute: nihil supra.

Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? vetus credidi.

T. Audieras? G. sæpe; et fertur in primis. T. meum 'st.

G. Doleat dictum imprudenti adolescenti, et libero. 40

P. At te di perdant! G. quid ille, quæso? T. perditus.

Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique,

Metuebant omnes jam me. G. non injuriâ.

T. Sed heus tu, purgon' ego me de istâc Thaidi,

Quod eam me amare suspicata 'st? G. nihil minus:

Imo auge magis suspicionem. T. cur? G. rogas? 46

Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ

Facit, aut si laudat, te ut male urat: T. sentio.

G. Id ut ne fiat, hæc res sola 'st remedio.

Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam 50

Continuo. si quando illa dicet, Phædriam

Intromittamus commissatum; Pamphilam

Cantatum provocemus. si laudabit hæc

Illius formam; tu hujus contra. denique

Par pro pari referto, quod eam mordeat. 55

T. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.

G. Quando illud, quod tu das, expectat atque amat,

Jamdudum te amat: jamdudum illi facile fit

Quod doleat. metuet semper, quem ipsa nunc capit

Fructum, ne quando iratus tu alio conferas. 60

T. Bene

T. Bene dixi. at mihi istuc non in mentem venerat.

G. Ridiculum : non enim cogitaras. cæterum

Idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso.

ACTUS III. SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

AUDIRE vocem visa sum modo militis :

Atque ecceum. salve, mi Thraso. THR. o Thais mea,

Meum suavius, quid agitur ? ecquid nos amas

De fidicinâ istâc ? PA. quam venuste ! quod dedit

Principium adveniens ! THA. plurimum merito tuo. 5

G. Eamus ergo ad cœnam : quid stas ? PA. hem alterum :

Ex homine hunc natum dicas. THA. ubi vis, non moror.

PA. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.

Ituran', Thais, quopiam es ? THA. ehem, Parmeno,

Bene fecisti : hodie itura. PA. quo ? THA. quid ? hunc non vides ? 10

PA. Video, et me tædet. ubi vis, dona adsunt tibi

A Phædriâ. THR. quid stamus ? cur non imus hinc ?

PA. Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tuâ,

Dare huic quæ volumus, convenire et conloqui.

THR. Perpulcra credo dona : haud nostris similia. 15

PA. Res indicabit. heus, jubete istos foras

Exire, quos jussi, ocius. procede tu huc.

Ex Æthiopiâ est usque hæc. THR. hic sunt tres minæ.

G. Vix. PA. ubi tu es, Dore ? accede huc. hem eunuchum tibi :

Quam liberali facie ? quam ætate integrâ ? 20

THA. Ita me di ament, honestus est. PA. quid tu ais ?

Gnatho ?

Numquid habes, quod contemnas ? quid tu autem,

Thraso ?

Tacent : satis laudant. fac periculum in literis,

I

Fac

Fac in palæstrâ, in musicis. quæ liberum
 Scire æquom est adolescentem, solertem dabo. 25
 THR. Ego illum eunuchum, si opus fiet, vel sobrius.
 PA. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat
 Te vivere, et suâ causâ excludi cæteros :
 Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
 Ostentat, neque tibi obstat, quod quidam facit. 30
 Verum, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
 Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
 THR. Adparet servom hunc esse domini pauperis
 Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,
 Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti. 35
 PA. Tace tu, quem ego esse infra infimos omnes puto
 Homines : nam, qui huic adsentari animum induxeris,
E flammâ petere te cibum posse arbitror.
 THR. Jamne imus ? THA. hos prius introducâ, et,
 quæ volo,
 Simul imperabo. postea continuo exeo. 40
 THR. Ego hinc abeo : tu istanc opperire. P. haud con-
 venit
 Una cum amicâ ire imperatorem in viâ.
 THR. Quid tibi ego multa dicam ? domini similis es.
 G. Ha, ha, hæ. THR. quid rides ? G. istuc, quod
 dixi modo :
 Et illud de Rhodio dictum cum in mentem venit. 45
 Sed Thais exit. THR. abi, præcurrere, ut sint domi
 Parata. G. fiat. THA. diligenter, Pythias,
 Fac cures, si Chremes huc forte advenerit,
 Ut ores, primum ut maneat : si id non commodum est,
 Ut redeat : si id non poterit, ad me adducito. 50
 PY. Ita faciam. THA. quid ? quid aliud volui dicere ?
 Ehem, curate istam diligenter virginem.
 Domi adfitis, facite. THR. eamus. THA. vos me se-
 quimini.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

PROFECTO, quanto magis magisque cogito,
 Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum :
 Ita me video ab eâ astute labefactarier.
 Jam tum, cum primum jussit me ad se adcerfier,
 Roget quis, quid tibi cum illâ ? ne noram quidem ;
 Ubi veni, causam, ut ibi manerem, repperit : 6
 Ait rem divinam fecisse, et rem seriam
 Velle agere mecum. jam tum erat suspicio,
 Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa adcumbere
 Mecum ; mihi sese dare ; sermonem quærere. 10
 Ubi friget, huc evasit, quam pridem pater
 Mihi et mater mortui essent. dico, jam diu.
 Rus Sunii ecquod habeam, et quam longe a mari.
 Credo ei placere hoc : sperat se a me avellere.
 Postremo, ecqua inde parva periisset soror ; 15
 Ecquis cum eâ una ; quid habuisset, cum perit ;
 Ecquis eam posset noscere. hæc cur quæririt ?
 Nisi si illa forte, quæ olim periit parvola
 Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
 Verum ea, si vivit, annos nata est sedecim, 20
 Non major : Thais, quam ego sum, majuscula 'st.
 Misit porro orare, ut venirem, serio.
 Aut dicat quid volt, aut molesta ne fiet.
 Non hercle veniam tertio. heus, heus, ecquis hic ?
 Ego sum Chremes. P. o capitulum lepidissimum ! 25
 C. Dico ego mi insidias fieri ? P. Thais maxumo
 Te orabat opere, ut cras redires. C. rus eo.
 P. Fac, amabo. C. non possum, inquam. P. at te
 apud nos hic mane,
 Dum redeat ipsa. C. nihil minus. P. cur, mi Chremes ?
 C. Malam rem hinc ibis ? P. si istuc ita certum 'st tibi,
 Amabo,

Amabo, ut illuc transeas, ubi illa 'st. C. eo.
P. Abi, Dorias, cito hunc deduc ad militem.

34

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO,

HERI aliquot adolescentuli coimus in Piræeo,
In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream
ei rei

Præfecimus : dati annuli : locus, tempus constitutum 'st.
Præteriit tempus : quo in loco dictum 'st, parati nihil
est.

Homo ipse nusquam 'st : neque scio, quid dicam, aut
quid conjectem. 5

Nunc mihi hoc negoti cæteri dedere, ut illum quæram.
Idque adeo visam, si domi 'st. quisnam hinc a Thai-
de exit ?

Is est, an non est ? ipse est. quid hoc hominis ? qui
hic ornati 'st ?

Quid illud mali est ? nequeo satis mirari, neque con-
jicere.

Nisi quidquid est, procul hinc libet prius, quid sit, sci-
scitari. 10

ACTUS III. SCENA V.

CHÆREA, ANTIPHO.

NUM quis hic est ? nemo est. num quis hinc me
sequitur ? nemo homo 'st.

Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium ? proh Jupiter !
Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum,
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliquâ.
Sed neminemne curiosum intervenire nunc mihi, 5
Qui

Qui me sequatur, quoquo eam, rogitando obtundat,
enecet ;

Quid gestiam, aut quid lætus sim, quo pergam, unde
emergam, ubi fiem

Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim
anne insaniam ?

A. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video vel-
le, inibo.

Chærea, quid est, quod sic gestis ? quid sibi hic vestitus
quærit ? 10

Quid est, quod lætus sis ? quid tibi vis ? satin' sanus ?
quid me aspectas ?

Quid taces ? C. o festus dies hominis ! amice, salve :
Nemo 'st omnium, quem ego nunc magis cuperem
videre quam te.

A. Narra istuc, quæso, quid fiet. C. imo ego te ob-
secro hercle, ut audias.

Nostin' hanc, quam amat frater ? A. novi ; nempe,
opinor, Thaidem. 15

C. Istam ipsam. A. sic commemineram. C. hodie
quædam est ei dono data

Virgo. quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut
laudem, Antipho,

Cum ipsum me noris, quam elegans formarum specta-
tor siem ?

In hâc commotus sum. A. ain' tu ? C. primam dices,
scio, si videris.

Quid multa verba ? 'amare cœpi. forte fortunâ domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater

Thaidi : 21

Neque is deductus etiam tum ad eam. summonuit me
Parmeno

Ibi fervus, quod ego adripui. A. quid id est ? C. taci-
tus citius audies.

Ut vestem cum illo mutem, et pro illo jubeam me illuc
ducier.

A. Pro

A. Pro euntichon? **C.** sic est. **A.** quid ex eâ re tandem ut caperes commodi? 25

C. Rogas? viderem, audirem, essem una, quâcum cupiebam, Antipho.

Num parva causa, aut prava ratio, 'st? traditus sum mulieri.

Illâ illico, ubi me accepit, læta vero ad se abducit domum.

Commendat virginem. **A.** cui? tibine? **C.** mihi. **A.** satis tuto tamen.

C. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat; et mihi, ne abscedam, imperat; 30

In interiore parte ut maneam solus cum solâ. adnuo, **Terram** intuens modeste. **A.** miser. **C.** ego, inquit, ad cœnam hinc eo:

Abducit secum ancillas: pauca, quæ circum illam essent, manent,

Novitiæ puellæ. continuo hæc adornant, ut lavet.

Adhortor properent. dum adparatur, virgo in conclavi sedet, 35

Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem

Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

Egomet quoque id spectare cœpi: et quia consimilem luserat

Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi,

Deum sese in hominem convertisse, atque in alienas tegulas 40

Venisse clanculum per impluvium, fucum factum mulieri.

At quem deum? qui templa cœli summa sonitu concutit.

Ego homuncio hoc non facerem? ego vero illud fecerim, ac lubens.

Dum

Dum hæc mecum reputo, adcerfitur lavatum interea
virgo. 44

It, lavit, rediit : deinde eam in lectum illæ conlocant.
Sto expectans, si quid mihi imperent. venit una ; heus
tu, inquit, Dore,

Cape hoc flabellum, et ventulum huic sic facito, dum
lavamur.

Ubi nos laverimus, si voles, lavato. accipio tristis.

A. Tum equidem istuc os tuum impudens videre ni-
mium vellem, 49

Qui esset status, flabellulum tenere te asinum tantum.

C. Vix elocuta 'st hoc, foras simul omnes prouunt se :
Abetint lavatum ; perstrepunt, ita ut sit, domini ubi
absunt.

Interea somnus virginem opprimt. ego limis spectro
Sic per flabellum clanculum : simul alia circumspecto,
Satine explorata sint. video esse : pessulum ostio obdo.

A. Quid tum ? C. quid ? quid tum, fatue ? A. fateor,

C. an ego occasionem 56

Mihi ostentam tantam, tam brevem, tam optatam, tam
insperatam,

Amitterem ? tum pol ego is essem vere, qui adsimulabar,

A. Sane, hercle, ut dicis. sed interim de symbolis quid
actum 'st ?

C. Paratum 'st. A. frugi es. ubi ? domin' ? C. imo
apud libertum Discum. 60

A. Perlonge 'st : sed tanto ocus properemus. muta
vestem.

C. Ubi mutem ? perii : nam domo exsulo nunc. me-
tuo fratrem,

Ne intus sit : porro autem, pater ne rure redierit jam.

A. Eamus ad me : ibi proximum 'st ubi mutes. C.
recte dicis.

Eamus : et de istâc simul, quo pacto porro possim 65
Potiri, consilium volo capere una tecum. A. fiat.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

ITA me di ament, quantum ego illum vidi, non
 nihil timeo misera,
 Ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim
 Thaidi.
 Nam postquam iste advenit Chremes adolescens, fra-
 ter virginis :
 Militem rogat, ut illum admitti jubeat. ille continuo
 irasci,
 Neque negare audere. Thais porro instare, ut homi-
 nem invitet. 5
 Id faciebat retinendi illius causâ : quia illa, quæ cu-
 piebat
 De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
 Invitat tristis : mansit. ibi illa cum illo sermonem oc-
 cipit.
 Miles vero sibi putare adductum ante oculos æmulum :
 Voluit facere contra huic ægre : heus, inquit, puer,
 Pamphilam 10
 Adcesse, ut delectet hic nos. illa exclamat, minime
 gentium.
 In convivium illam ? miles tendere. inde ad jurgium.
 Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi ut au-
 feram.
 Hoc est signi, ubi primum poterit, se illinc subducet,
 scio.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA II.

PHÆDRIA

DUM rus eo, coepi egomet mecum inter vias,
(Ita ut sit, ubi quid in animo est molestiae;
Aliam rem ex aliâ cogitare, et ea omnia
Pejorem in partem. quid opu' 'st verbis? dum hæc puto,
Præterit imprudens villam, longe jam abieram,
Cum sensi. redeo rursum, male vero me habens;
Ubi ad ipsam veni diverticulû, constitui:
Occepi mecum cogitare: hem, biduum hic
Manendum? 'st soli sine illâ? quid tum postea?
Nihil est. quid? nihil? si non tangendi cōpia 'st,
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltē hoc licebit. certe extremâ lineâ
Amare haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quod timida subito egreditur Pythias?

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS, PHÆDRIA, DORIAS.

UBI ego illum scelerosum misera atque impium
Inveniam? aut ubi quæram?
Hocine tam audax facinus facere esse ausum? perii.
Ph. hoc quid sit, vereor.
Py. Quin etiam insuper scelus, postquam ludificatu' 'st
Virginem, non ipsum miror: Vestem omnem misera discidit, tum ipsam capillo
conscidit.
Ph. Hem. Py. qui nunc si detur mihi,
Ut ego unguibus facile illi in oculos involem venefico?
Ph. Nescio quid profecto, absente nobis, turbatum 'st
domi.

K

Adibo.

Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quæris,
Pythias?

Py. Ehem Phædria, ego quem quæram? i hinc, quo
dignus, cum donis tuis

Tam lepidis. Ph. quid istuc est rei? 10

Py. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis, quas
turbas dedit?

Virginem, quam heræ dono dederat miles, vitiauit.

Ph. quid ais?

Py. Perii. Ph. temulenta es. Py. utinam sic sint, qui
mibi male volunt.

D. Au, obsecro, mea Pythias, quid istuc nam monstri
fuit?

Ph. Infanis: qui istuc facere eunuchus potuit? Py.

ego illum nescio non h. 15

Qui fuerit: hoc quod fecit res ipsa indicat.

Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites, quid sit au-
det dicere.

Ille autem bonus vir nusquam adparet. etiam hoc mi-
sera suspicor,

Aliquid domo abeuntem abstulisse. Ph. nequeo mi-
rari satis,

Quo ille abire ignavos posset longius, nisi si domum 20

Forte ad nos rediit. Py. vise amabo, num sit. Ph. jam

faxo, scies.

D. Perii! obsecro, tam infandunt facinus, mea tu, ne

audivi quidem.

Py. At pol ego amatores audieram mulierum esse eos

maximos,

Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem ve-

nerat:

Nam illum aliquo conclusissem, neque illi commissis-

sem virginem. 25

ACTUS

ACTUS IV. SCENA IV.

PHÆDRIA, EUNUCHUS, PYTHIAS, DORIAS.

EXI foras scelestæ : at etiam restitas,
Fugitive ? prodi, male conciliate. E. obsecro.

PH. oh,

Illud vide, os ut sibi distorsit caruifex !

Quid huc reditio 'st ? quid vestis mutatio ?

Quid narras ? paulum si cessassem, Pythias, 5
Domi non offendifsem : ita jam adornarat fugam.

PY. Habesne hominem, amabo ? PH. quidni habeam ?

PY. o factum bene !

D. Istuc pol vero bene. PY. ubi est ? PH. rogitas ?
non vides ?

PY. Videam, obsecro ? quem ? PH. hunc scilicet. PY.
quis hic est homo ?

PH. Qui ad vos deductus hodie 'st. PY. hunc oculis
suis 10

Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.

PH. Non vidit ? PY. an tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum ? PH. namque alium habui ne-
minem. PY. au !

Ne comparandus hic quidem ad illum 'st. ille erat
Honestâ facie et liberali. PH. ita visus est 15

Dudum, quia variâ veste exornatus fuit :

Nunc tibi videtur scædus, quia illam non habet.

PY. Tace, obsecro : quasi vero paulum interficiet.

Ad nos deductus hodie est adolescentulus,

Quem tu videre vero velles, Phædria. 20

Hic est vietus, vetus, veterinosus, senex,

Colore mustelino. PH. hem, quæ hæc est fabula ?

Eo redigis me, ut, quid emerim egomet, nesciam.

Eho tu, emin' ego te ? E. emisti. PH. jube, mihi denuo
Respondeat,

Respondeat. PH. roga. PY. venistin' hodie ad nos?
negat.

At ille alter venit annos natus sedecim,

Quem secum adduxit Parmeno. PH. agedum, hoc
mihi expedi

Primum: istam, quam habes, unde habes vestem?
taces?

Monstrum hominis, non dicturus? E. venit Chærea;

PH. Fraterne? E. ita. PH. quando? E. hodie. PH.
quam dudum? E. modo.

PH. Quicum? E. cum Parmenone. PH. norasne eum
prius?

E. Non: nec, quis esset, unquam audieram dicier.

PH. Unde igitur, fratrem meum esse, sciebas? E. Par-
meno

Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc vestem. PH.
occidi.

E. Meam ipse induit: post una ambo abierunt foras. 35

PY. Jam satis credis sobriam esse me, et nil mentitam
tibi?

Jam satis certum 'st virginem vitiatam esse? PH. age
nunc, bellua,

Credis huic quod dicat? PY. quid isti credam? res
ipsa indicat.

PH. Concede istuc paululum. audin'? etiam nunc pau-
lulum. sat est.

Dic dum hoc rursus: Chærea tuam vestem detraxit tibi?

E. Factum. PH. et eam est indutus? E. factum. PH.
et pro te huc deductu' 'st? E. ita. 41

PH. Jupiter magne! o scelestum atque audacem ho-
minem! PY. vae mihi!

Etiam nunc non credis indignis nos esse irrisas modis?

PH. Mirum ni tu credas quod iste dicat. quid agam,
nescio.

Heus, negato rursus. possumne ego hodie ex te ex-
sculpere

45
Verum?

Verum? vidistine fratrem Chæream? E. non. Ph.
non potest

Sine malo fateri, video. sequere hac, modo ait, mo-
do negat.

Ora me. E. obsecro te vero, Phædria. Ph. i intro,
E. eoi, hei.

Ph. Alio pacto honeste quo modo hinc nunc abeam,
nescio:

Actum 'st siquidem. tu me hic etiam, nebulo, ludifi-
cabere? 50

Py. Parmenonis tam scio esse hanc technam, quam me
vivere.

D. Sic est. Py. inveniam pol hodie parem ubi refe-
ram gratiam.

Sed nunc quid faciendum suades, Dorias? D. de istâc
rogas

Virgine? Py. ita: utrum taceamne, an prædicem?
D. tu pol, si sapis,

Quod scis nescis, neque de eunuchis, neque de vitio
virginis. 55

Hâc re et te omni turbâ evolves, et illi gratum feceris.
Id modo dic, abisse Dorum. Py. ita faciam. D. sed
videon' Chremem?

Thais jam aderit. Py. quid ita? D. quia, cum inde
abeo, jam tum inceperat

Turba inter eos. Py. aufer aurum hoc: ego scibq
ex hoc quid fiet.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

AT at, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum
quod bibi.

At dum adcubabam, quam videbar mihi esse pulcre
sobrius!

Postquam

Postquam surrexi, neque pes, neque mens, fati suum officium facit.

P. Chremes. C. quis est? ehem, Pythias. vah, quanto nunc formosior

Videre mihi, quam dudum? P. certe tu quidem pol multo hilarior.

C. Verbum hercle hoc verum est: sine Cerere et Libero friget Venus.

Sed Thais multo me ante venit? P. an abiit jam a milite?

C. Jamdudum; ætatem. lites factæ sunt inter eos maxumæ.

P. Nil dixit, tu ut sequerere sese? C. nihil, nisi abiens mihi innuit.

P. Eho, nonne id fat erat? C. at nesciebam id dicere illam, nisi quia

Correxit miles, quod intellexi minus; nam me extrusit foras.

Sed eccam ipsam: miror, ubi huic ego antevorterim,

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS, CREMES, PYTHIAS.

C REDO equidem illum jam adfuturum esse, ut illam a me eripiat: sine veniat:

Atqui si illam digito adtigerit uno, oculi illico effodientur.

Usque adeo ego illius ferre possum ineptiam et magnifica verba,

Verba dum sint. verum enim si ad rem conferentur, vapulabit.

C. Thais, ego jam dudum hic adsum. T. o mi Chreme, teipsum expecto:

Scin' tu turbam hanc propter te esse factam, et adeo ad te adtinere hanc

Omnem

Onnem rem? C. ad me? qui? quasi istuc. T. quia,
dum tibi sororem studeo

Reddere ac restituere, hæc atque hujusmodi sum mul-
ta passa.

C. Ubi ea 'st? T. domi apud me. C. hem. T. quid est?
Educta ita, uti teque illâque dignum 'st. C. quid ais?

T. id quod res est. 10

Hanc tibi dono do, neque repetô pro illâ quidquam
abs te pretii.

C. Et habetur, et referetur, Thais, à me, ita uti me-
rita es, gratia.

T. At enim cave, ne prius, quam hanc a me accipias,
amittas, Chreme:

Nam hæc ea 'st, quam miles a me vi nunc ereptum
venit.

Abi tu, eistellam, Pythias, domo effer cum monumen-
tis. 15

C. Viden' tu illum, Thais? P. ubi sita 'st? T. in riscô.
odiosa, cessas?

C. Militem secum ad te quantas copias adducere?

At at. T. num formidolosus, obsecro, es, mi homo?
C. apagesis.

Egon' formidolosus? nemo 'st hominum, qui vivat,
minus.

T. Atque ita opu' 'st. C. ah, metuo, qualem tu me
esse hominem existumes. 20

T. Imô hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus
est,

Minus potens quam tu, minus notus, minus amicorum
hic habens.

C. Scio istuc: sed tu, quod cavere possis, stultum ad-
mittere 'st.

Malo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci acceptâ
inuriâ.

Tu abi, atque obsera ostium intus, dum ego hinc trans-
curro ad forum: 25

Volo

Volo ego adesse hic advocatos nobis in turbâ hâc. T.
mane.

C. Melius est. T. mane. C. omitte, jam adero. T. nil
opus est istis, Chreme :

Hoc modo dic, sororem illam tuam esse, et te parvam
virginem

Amisisse, nunc cognosse : signa ostende. P. adsunt.
T. cape.

Si vim faciet, in jus ducito hominem : intellexin ? C.
probe. 30

T. Fac animo hæc præsentî ut dicas. C. faciam. T. ad-
tolle pallium.

Perii ; huic ipsi est opus patrono, quem defensores
parò.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

HANCCINE ego ut contumeliam tam insignem
in me accipiam, Gnatho ?

Mori me satiu' 'st. Simalio, Donax, Syrisce, sequi-
mini.

Primum ædes expugnabo. G. recte. THR. virginem
eripiam. G. probe.

THR. Male mulcabo ipsam. G. pulcre. THR. in me-
dium huc agmen cum vecti, Donax ;

Tu, Simalio, in finistrum cornu ; tu, Syrisce, in dexte-
rum. 5

Cedo alios : ubi centurio 'st Sanga, et manipulus fu-
rum ? S. eccum, adest.

THR. Quid, ignave ? peniculon' pugnare, qui istum
huc portes, cogitas ?

S. Egone ? imperatoris virtutem noveram, et vim mi-
litum :

Sine

Sine sanguine hoc fieri non posse : qui abstergerem
volnera ?

THR. Ubi alii ? S. qui, malum, alii ? solus Sahnio ser-
vat domi. 10

THR. Tu hosce instrue hic : ego ero post principia :
inde omnibus signum dabo.

G. Illuc est sapere ! ut hosce instruxit, ipse sibi cavit
locum.

THR. Idem hoc jam Pyrrhus fecitavit. C. viden' tu,
Thais, quam hic rem agit ?

Nimirum consilium illud rectum 'st de occultandis
ædibus.

THA. Sane, qui tibi nunc vir videatur esse, hic ne-
bulo magnus est : 15

Ne metuas. THR. quid videtur ? G. fundam tibi nunc
nimis vellem dari,

Ut tu illos procul hinc ex occulto cæderes : facerent
fugam.

THR. Sed eccam Thaidem ipsam video. G. quam
mox irruimus ? THR. mane.

Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet.

Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat ? G. di vestram
fidem ! 20

Quanti est sapere ? nunquam adcedo, quin abs te abe-
am doctior.

THR. Thais, primum hoc mihi responde : cum tibi do-
istam virginem,

Dixtin' hos mihi dies soli dare te ? THA. quid tum
postea ?

THR. Rogitas, quæ mihi ante oculos coram amatorem
adduxti tuum ?

THA. Quid cum illoc agas ? THR. et cum eo clam
te subducti mihi ? 25

THA. Lubuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, nisi
vi mavis eripi.

L

C. Tibi

C. Tibi illam reddat? aut tu illam tangas? omnium.

G. ah, quid agis? tace.

THR. Quid tu tibi vis? ego non tangam meam? C. tuam autem, furcifer?

G. Cave sis; nescis cui maledicas nunc viro. C. non tu hinc abis?

Scin' tu, ut tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbæ creperis,

Faciam, ut hujus loci, dieique, meique, semper memineras. 30

G. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

C. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. G. ain' vero, canis?

Siccine agis? THR. quis tu homo es? quid tibi vis? quid cum illâ rei tibi est?

C. Scibis. principio eam esse dico liberam. THR. hem!

C. civem Atticam. THR. hui! 35

C. Meam sororem. THR. Os durum! C. miles, nunc adeo edico tibi,

Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam

Nutricem, ut eam adducam, et signa ostendam hæc.

THR. tun' me prohibeas,

Meam ne tangam? C. prohibeo, inquam. G. audin' tu? hic furti se adligat:

Satis hoc tibi est. THR. idem hoc tu ais, Thais? THA. quære, qui respondeat. 40

THR. Quid nunc agimus? G. quin redeamus: jam hæc tibi aderit supplicans.

Ultrò. THR. credin'? G. imo certe. novi ingenium mulierum:

Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultrò. THR. bene putas.

G. Jam dimitto exercitum? THR. ubi vis? G. Sanga, ita uti fortes decet

Milites,

Milites, domi focique fac vicissim ut memineris. 45
 S. Jamdudum animus est in patinis. G. frugi es. THR.
 vos me hac sequimini.

ACTUS V. SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

PERGIN', scelesta, mecum perplexe loqui?
 Scio : nescio : abiit : audiui : ego non adfui.
 Non tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est?
 Virgo conscissâ veste lacrumans obticet : 4
 Eunuchus abiit. quamobrem ? quid factum 'st ? taces ?
 P. Quid tibi ego dicam misera ? illum eunuchum negant
 Fuisse. T. quis fuit igitur ? P. iste Chærea.
 T. Qui Chærea ? P. iste ephebus frater Phædriæ.
 T. Quid ais, venefica ? P. atqui certo comperi.
 T. Quid is obsecro ad nos ? quamobrem adductu' 'st ?
 P. nescio : 10
 Nisi amasse credo Pamphilam. T. hem, misera occidi,
 Infelix, si quidem tu istæc vera prædicas.
 Num id lacrumat virgo ? P. id opinor. T. quid ais,
 sacrilega ?
 Istuccine interminata sum hinc abiens tibi ?
 P. Quid facerem ? ita ut tu justî, soli credita 'st. 15
 T. Scelesta, ovem lupo commisisti. dispudet
 Sic mihi data esse verba. quid illuc hominis est ?
 P. Hera mea, tace ; tace, obsecro ; salvæ sumus.
 Habemus hominem ipsum. T. ubi is est ? P. hem ad
 sinistram.
 Viden' ? T. video. P. comprehendi jube, quantum
 potest. 20
 T. Quid illo faciemus, stulta ? P. quid facias, regas ?
 Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens
 Videtur : T. non est. P. tum quæ ejus confidentia 'st ?

ACTUS

ACTUS V. SCENA II.

CHÆREA, THAIS, PYTHIAS.

A PUD Antiphonem uterque, mater et pater,
 Quasi deditâ operâ, domi erant, ut nullo modo
 Introire possem, quin viderent me. interim,
 Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviam
 Venit. ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo, 5
 In angiportum quoddam desertum; inde item
 In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
 Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
 Sed estne hæc Thais, quam video? ipsa 'st: hæreo.
 Quid faciam? quid meâ autem? quid faciet mihi?
 T. Adeamus. bone vir Dore, salve: dic mihi, 11
 Aufugisti? C. hera, factum. T. satin' id tibi placet?
 C. Non. T. credin' te impune habiturum? C. unam
 hanc noxiam
 Amitte: si aliam admisero unquam, occidito.
 T. Num meam sævitiam veritus es? C. non. T. quid
 igitur? 15
 C. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
 T. Quid feceras? C. paulum quiddam. P. cho, paulum,
 impudens?
 An paulum hoc esse tibi videtur, virginem
 Vitiare civem? C. conservam esse credidi.
 P. Conservam? vix me contineo, quin involem in 20
 Capillum. monstrum! etiam ultro derisum advenit.
 T. Abin' hinc, insana? P. quid ita? vero debeam,
 Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
 Præsertim cum se servom fateatur tuum.
 T. Missa hæc faciamus. non te dignum, Chærea, 25
 Fecisti: nam si ego digna hâc contumeliâ
 Sum maxume, at tu indignus qui faceres tamen.
 Neque, ædèpol, quid nunc consilii capiam, scio,

De virgine istâc : ita conturbasti mihi

Rationes omnes, ut eam non possim suis,

30

Ita ut æquom fuerat, atque ut studui, tradere,

Ut solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.

C. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam

Fore, Thais. sæpe ex hujusmodi re quâpiam et

Malo principio magna familiaritas

35

Conflata 'st. quid, si hoc quispiam voluit deus?

T. Equidem pol in eam partem accipioque et volo.

C. Imo ita quæso. unum hoc scito, contumeliæ

Non me fecisse causâ, sed amoris. T. scio :

Et pol propterea nunc magis ignosco tibi.

40

Non adeo inhumano sum ingenio, Chærea,

Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.

C. Te quoque jam, Thais, ita me dî bene ament, amo.

P. Tum pol ab istoc tibi, hera, cavendum intellego.

C. Non ausim. P. nihil tibi quidquam credo. T. de-
finas.

45

C. Nunc ego te in hâc re mihi oro ut adjutrix fies :

Ego me tuæ commendo et committo fidei :

Te mihi patronam capio, Thais : te obsecro :

Emoriar, si non hanc uxorem duxero.

T. Tamen si pater. C. quid ? ah ! volet, certo scio,

Civis modo hæc sit. T. paululum opperirier

51

Si vis, jam frater ipse hic aderit virginis :

Nutricem adcessitum iit, quæ illam aluit parvolam :

In cognoscendo tute ipse aderis, Chærea.

C. Ego vero maneo. T. visne interea, dum venit,

55

Domi opperiamur potius, quàm hic ante ostium ?

C. Imo percupio. P. quam tu rem actura, obsecro, es?

T. Nam quid ita ? P. rogitas ? hunc tu in ædes co-
gitas

Recipere posthac ? T. cur non ? P. crede hoc meæ
fidei,

Dabit hic pugnam aliquam denuo. T. au, tace, obsecro.

P. Parum perspexisse ejus videre audaciam.

61

C. Non

C. Non faciam, Pythias. P. non pol, credo, Chærea;
 Nisi si commissum non erit. C. quin, Pythias,
 Tu me servato. P. neque pol servandum tibi
 Quidquam dare ausim, neque te servare. apage te. 65
 T. Adest optume ipse frater. C. perii hercle. obsecro,
 Abeamus intro, Thais : nolo me in viâ
 Cum hâc veste videat. T. quamobrem tandem ? an
 quia pudet ?
 C. Id ipsum. P. id ipsum ? virgo vero ! T. i præ, sequor.
 Tu istic mane, ut Chremem introducas, Pythias. 70

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

QUID, quid venire in mentem nunc possit mihi ?
 Quidnam, qui referam sacrilego illi gratiam,
 Qui hunc supposuit nobis ? C. move vero ocus
 Te, nutrix. S. moveo. C. video, sed nil promotes.
 P. Jamne ostendisti signa nutrici ? C. omnia. 5
 P. Amabo, quid ait ? cognoscitne ? C. ac memoriter.
 P. Bene ædèpol narras ; nam illi faveo virgini.
 Ite intro : jamdudum hera vos exspectat domi.
 Virum bonum eccum Parmenonem incedere
 Video. viden' ut otiosus it, si dîs placet ! 10
 Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
 Ibo intro, de cognitione ut certum sciam :
 Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO, PYTHIAS.

REVISO, quidnam Chærea hic rerum gerat.
 Quod si astu rem tractavit, dî vostram fidem,
 Quantam et quam veram laudem capiet Parmeno !
 Nam

Nam ut mittam, quod ei amorem difficillimum et
 Carissimum, ab meretrice avarâ, virginem 5
 Quam amabat, eam confeci sine molestiâ,
 Sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,
 Id vero 'st, quod ego mihi puto palmarium,
 Mè repperisse, quo modo adolescentulus
 Meretricum ingenia et mores posset noscere; 10
 Mature ut cum cognorit, perpetuo oderit.
 Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
 Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans:
 Quæ, cum amatore suo cum cœnant, liguriunt.
 Harum videre inluviem, fordes, inopiam, 15
 Quam inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi,
 Quo pacto ex jure hesterni panem atrum vorent:
 Nosse omnia hæc salus est adolescentulis.
 PY. Ego pol te pro istis dictis et factis, scelus,
 Ulsiscar; ut ne impune in nos illuseris. 20

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PROH deûm fidem! facinus scœdum! o infelicem
 adolescentulum!

O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit!
 PA. quid est?

PY. Miseret me: itaque, ut ne viderem, misera huc
 effugi foras.

Quæ futura exempla dicunt in eum indigna! PA. o
 Jupiter!

Quæ illæc turba 'st? numnam ego perii? adibo. quid
 istuc, Pythias? 5

Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas, auda-
 cissime?

Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho, adole-
 centulum,

Dum

Dum studes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid factum 'st? cedo.

Py. Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data 'st,

Scis eam civem hinc esse? et fratrem ejus esse adprime nobilem? 10

PA. Nescio. Py. atqui sic inventa 'st. eam iste vitia- vit miser.

Ille ubi id rescivit factum frater violentissimus —

PA. Quidnam fecit? Py. conligavit primum eum mi- seris modis.

PA. Conligavit? Py. atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.

PA. Quid ais? Py. nunc minatur porro sese id, quod mœchis solet: 15

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. PA. quâ audaciâ

Tantum facinus audet? Py. quid ita tantum? PA. an non hoc maxumum 'st?

Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo mere- triciâ

Prendi quenquam? Py. nescio. PA. at ne hoc nescia- tis, Pythias,

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium; Py. hem, 20

Obsecro, an is est? PA. ne quâm in illum Thais vim fieri sinat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo? Py. vide, Parmeno,

Quid agas, ne neque illi prosis, et tu pereas. nam hoc putant,

Quidquid factum 'st, ex te esse ortum. PA. quid igitur faciam miser?

Quidve incipiam? ecce autem, video rure redeuntem senem. 25

Dicam

Dicam huic, an non? dicam hercle; etsi mihi magnam malum

Scio paratum. sed necesse est, huic ut subveniat. Py. sapis:

Ego abeo intro: tu isti narra omne ordine, ut factum fiet.

ACTUS V. SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis, odium me unquam percipit.

Ubi satias cœpit fieri, commuto locum.

Sed estne ille noster Parmeno? et certe ipse est.

Quem præstolare, Parmeno, hic ante ostium? §

P. Quis homo 'st? ehem, salvom te advenisse, here, gaudeo.

L. Quem præstolare? P. perii. lingua hæret metu.

L. Hem, quid est quod trepidas? fatine salve? dic mihi.

P. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim:
Quidquid hujus factum 'st, culpâ non factum 'st meâ.

L. Quid? P. recte sane interrogasti: oportuit 11

Rem prænarasse me. emit quendam Phædria

Eunuchum, quem dono huic daret. L. cui? P. Thaidi.

L. Emit? perii hercle. quanti? P. viginti minis.

L. Actum 'st. P. tum quandam fidicinam amat hic Chærea. 15

L. Hem, quid? amat? an scit jam ille, quid meretrix fiet?

An in astu venit? aliud ex alio malum.

P. Here, ne me species: me impulsore hæc non facit.

L. Omitte de te dicere. ego te, furcifer,

Si vivo. sed istuc, quidquid est, primum expedi. 20

M

P. Is

P. Is pro illo eunuchō ad Thaidem deductus est.
 L. Pro eunuchon' ? P. sic est. hunc pro mœcho postea
 Comprehendere intus, et constrinxere. L. occidi.
 P. Audâciam meretricum spectâ. L. numquid est
 Aliud mali damnive, quod non dixeris, 25
 Reliquom ? P. tantum est. L. cessô huc introrumpere ?
 P. Non dubium est, quin mihi magnum ex hâc re sit
 malum,
 Nisi, quia necessus fuit hoc facere. id gaudeo,
 Propter me hisce aliquid esse eventurum mali :
 Nam jamdiu aliquam causam quærebat fenex, 30
 Quamobrem insigne aliquid faceret iis : nunc repperit.

ACTUS V. SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

NUNQUAM ædepol quidquam jamdiu, quod
 magis vellem evenire,
 Mi evenit, quam quod modo fenex intro ad nos venit
 errans.
 Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.
 PA. Quid hoc autem 'st ? PY. nunc id prodeo, ut con-
 veniam Parmenonem.
 Sed ubi, obsecro, est ? PA. me quærit hæc. PY. atque
 eccum video. adibo. 5
 PA. Quid est, inepta ? quid tibi vis ? quid rides ? per-
 gin' ? PY. perii :
 Defessa jam sum misera te ridendo. PA. quid ita ? PY.
 rogitas ?
 Nunquam pol hominem stultiorem vidi, nec videbo.
 ah.
 Non possum satis narrare, quos ludos præbueris intus.
 At etiam primo callidum ac disertum credidi hominem.
 Quid ? illicone credere ea, quæ dixi, oportuit te ? 11
 An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset
 Adolescens,

Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares ?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit
Illam esse eum indutum pater ? quid est ? jam scis te
perisse ?

15

PA. Hem, quid dixisti, pessuma ? an mentita es ?
etiam rides ?

Itan' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere ? PY.
nimium.

PA. Siquidem istuc impune habueris. PY. verum. PA.
reddam hercle. PY. credo :

Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minare :
Tu jam pendeabis, qui stultum adolescentulum nobili-
tas

20

Flagitiis, et patri indicas : uterque in te exempla
edent.

PA. Nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos
est habitus. abeo.

PA. Egomet meo indicio miser, quasi forex, hodie
perii.

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

QUID nunc ? quâ spe, aut quo consilio, huc imus ?
quid coeptas, Thraso ?

T. Egone ? ut Thaidi me dedam, et faciam quod ju-
beat. G. quid est ?

T. Qui minus, quam Hercules servivit Omphalæ ? G.
exemplum placet.

Utinam tibi committigari videam sandalio caput.

Sed fores crepuerunt ab eâ. T. perii ; quid hoc autem ?
mali ?

5

Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam hic pro-
perans profilit ?

ACTUS

ACTUS V. SCENA IX.

CHÆREA, PARMENO, PHÆDRIA, GNATHO, THRASO.

O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatio?
Nemo hercle quisquam: nam in me plane dī
potestatem suam

Omnem ostendere; cui tam subito tot contigerint com-
moda.

PA. Quid hic lætus est? C. o Parmeno mi, o mearum
voluptatum omnium

Inventor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim
gaudiis?

Scis Pamphillam meam inventam civem? PA. audi. ⁵
C. scis sponfam mihi?

PA. Bene, ita me dī ament, factum! G. audin' tu, hic
quid ait? C. tum autem Phædria

Meo fratri gaudeo esse amorem omnem in tranquillo;
una 'st domus:

Thais patri se commendavit: in clientelam et fidem
Nobis dedit se. PA. fratris igitur Thais tota 'st. C. sci-
licet 10

PA. Jam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pelli-
tur foras,

C. Tu, frater, ubi ubi est, fac quamprimum hæc au-
diat. PA. visam domum.

T. Numquid, Gnatho, tu dubitas, quin ego nunc per-
petuo perierim?

G. Sine dubio, opinor. C. quid commemorem pri-
mum, aut laudem maxime?

Illumne, qui mihi dedit consilium ut facerem; an me,
qui ausus sim 15

Incipere? an fortunam conlaudem, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tam opportune in unum conclusit
diem?

An

An mei patris festivitatem et facilitatem? o Jupiter,
 Serva, obsecro, hæc bona nobis. PH. di vostram fidem!
 incredibilia

Parmeno modo quæ narravit! sed ubi est frater? C.
 præsto adest. 20

PH. Gaudeo. C. satis credo. nihil est Thaide hæc,
 frater, tuâ

Dignius quod ametur: ita nostræ omni est faulrix fa-
 milia. PH. hui!

Mihi illam laudas? T. perii: quanto minus spei est,
 tanto magis amo.

Obsecro, Gnatho, in te spes est. G. quid vis faciam?
 T. perfice hoc

Precibus, pretio, ut hæream in parte aliquâ tandem
 apud Thaidem. 25

G. Difficile est. T. si quid conlibuit, novi te. hoc si
 effeceris,

Quodvis donum, præmium, a me optato, id optatum
 feres.

G. Itane? T. sic erit. G. si efficio hoc, postulo ut tua
 mihi domus,

Te præsentem, absente, pateat; invocato ut sit locus

Semper. T. do fidem futurum. G. accingar. PH.
 quem ego hic audio? 30

O Thrafo. T. salvete. PH. tu fortasse, quæ facta hic
 sient,

Nescis. T. scio. PA. cur te ergo in his ego conspicio
 regionibus?

T. Vobis fretus. PH. scin' quam fretus? miles, edico
 tibi,

Si te in plateâ offendero hæc post unquam, quod dicas
 mihi,

Alium quærebam, iter hac habui: periisti. G. eia,
 haud sic decet. 35

PH. Dictum 'st. G. non cognosco vostrum tam super-
 bum. PH. sic erit.

G. Prius

G. Prius audite paucis : quod cum dixero, si placuerit,
Facitote. PH. audiamus. G. tu concede paulum istuc
Thrafo.

Principio, ego vos credere ambos hoc mihi vehemen-
ter velim,

Me, hujus quidquid faciam, id facere maxime causâ
meâ :

Verum si idem vobis prodest, vos non facere inscitia 'st. 40

PH. Quid id est ? G. militem ego rivalem recipiundum
cenfeo. PH. hem,

Recipiundum ? G. cogita modo. tu hercle cum illâ,
Phædria,

Et libenter vivis, et enim bene libenter victitas.

Quod des paulum 'st, et necesse est multum accipere
Thaidem, 45

Ut tuo amorî suppeditare possit sine sumptu tuo ;

Ad omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu
tuo,

Nemo est. principio, et habet quod det, et dat nemo
largius :

Fatuus est, insulsus, tardus ; stertit noctesque et dies :

Neque istum metuas ne amet mulier : facile pellas,
ubi velis. 50

PH. Quid agimus ? G. præterea hoc etiam, quod ego
vel primum puto ;

Accipit homo nemo melius prorsum neque prolixius.

PH. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opu' 'st.
C. idem ego arbitror.

G. Recte facitis. unum etiam hoc vos oro, ut me in
vostrium gregem

Recipiat, satis diu jam hoc saxum volvo. PH. reci-
pimus. 55

C. Ac libenter. G. at ego pro isto, Phædria, et tu
Chærea,

Hunc comedendum et deridendum vobis propino. C.
placet.

P. Dignus

P. Dignus est. G. Thraso, ubi vis, accede. T. obsecro te, quid agimus?

G. Quid? isti te ignorabant. postquam eis mores ostendi tuos,

Et conlaudavi secundum facta et virtutes tuas, 60

Impetravi. T. bene fecisti. gratiam habeo maxumam.

Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarint plurimum.

G. Dixin' ego in hoc esse vobis Atticam elegantiam?

PH. Nil præter promissum est. G. ita hæc. vos valete, et plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

P. T E R E N T I I

P. T E R E N T I I

HEAUTON TIMORUMENOS.

Acta ludis Megalensibus, L. Cornelio Lentulo L. Valerio Flacco ædilibus curulibus. Egere L. Ambivius Turpio L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Flaccus Claudî. Græca est Menandru. Acta primum tibiis imparibus, deinde duabus dextris. Acta etiã tertio, Ti. Sempromio M. Juventio coff.

P E R S O N Æ.

PROLOGUS.

CHREMES, senex.

MENEDEMUS, senex.

CLITIPHO, adolescens.

CLINIA, adolescens.

SYRUS, servus.

DROMO, servus.

SOSTRATA, matrona.

PHRYGIA, ancilla.

BACCHIS, meretrix.

ANTIPHILA, Chremetis
filia.

NUTRIX.

N

HEAU.

HEAUTON TIMORUMENI

A R G U M E N T U M.

C. SULPICIO APOLLINARI auctore.

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
 Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
 Animique sese angebat, facti pœnitens.
 Mox ut revorsus est, clam patre divortitur
 Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem. 5
 Cum adcesseret cupitam Antiphilam Clinia,
 Ut ejus Bacchis venit amica, ac servolæ
 Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
 Suum celaret Clitipho. his technis Syri
 Decem minas meretriculæ aufert a fene: 10
 Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
 Hanc Clinia, aliam Clitipho, uxorem accipit.

P. T E R E N T I I

P. T E R E N T I I

HEAUTON TIMORUMENOS.

P R O L O G U S.

NĒ cui sit voſtrū mirum, cur partes ſeni
 Poëta dederit, quæ ſunt adoleſcentium ;
 Id primum dicam : deinde, quod veni, eloquar.
 Ex integrâ Græcâ integram comœdiam
 Hodie ſum acturus Heauton timorumenon ;
 Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.
 Novam eſſe oſtendi, et quæ eſſet. nunc, qui ſcripſerit,
 Et cuja Græca ſit, ni partem maxumam
 Exiſtimarem ſcire voſtrū, id dicerem.
 Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo,
 Oratorem eſſe voluit me, non prologum :
 Voſtrum iudicium fecit : me actorem dedit.
 Sed hic actor tantum poterit a ſacundiâ,
 Quantum ille potuit cogitare commode,
 Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturus ſum. 15
 Nam quod rumores diſtulerunt malevoli,
 Multas contaminâſſe Græcas, dum facit
 Paucaſ Latinas ; id eſſe factum hic non negat,
 Neque ſe pigere, et deinde facturum autumat.
 Habet bonorum exemplum : quo exemplo ſibi 20
 Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
 Tum quod malevolus vetus poëta diſtitat,
 Repente ad ſtudiū hunc ſe adplicâſſe muſicum,
 Amicūm

Amicū ingenio fretum, haud naturā suā :
 Arbitrium vōstrum, vōstra existimatio, 25,
 Valebit. quare omnes vos oratos volo,
 Ne plus iniquōm possit quam æquōm oratio.
 Facite æqui sitis ; date crescendi copiam,
 Novarū qui spectandi faciunt copiam
 Sine vitiis : ne ille pro se dictum existimet, 30
 Qui nuper fecit servo currenti in viā
 Detesse populū : cur infano serviat ?
 De illius peccatis plura dicet, cum dabit
 Alias novas, nisi finem maledictis facit.
 Adeste æquo animo ; date potestatem mihi, 35
 Statariam agere ut liceat per silentium :
 Ne semper servos currens, iratus senex,
 Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
 Avarus leno, adsidue agendi sint mihi
 Clamore summo, cum labore maximo, 40
 Meā causā, causam hanc justam esse, animum inducite,
 Ut aliqua pars laboris minuatur mihi,
 Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcent seni ;
 Si quæ laboriosa est, ad me curritur ;
 Si lenis est, ad alium desertur gregem, 45
 In hāc est pura oratio, experimini,
 In utramque partem ingenium quid possit meum.
 Si nunquam avare pretium statui arti meæ,
 Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
 Quam maxime servire vōstris commodis, 50
 Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
 Vobis placere studeant potius, quam sibi.

 ACTUS I. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

QUANQUAM hæc inter nos nuper notitia ad-
 modum est,

Indo

HEAUTONTIMORUMENOS. 101

Inde adeo quod agrum in proximo hic mercatus es,
 Nec rei fere sane amplius quidquam fuit;
 Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
 Quod ego in propinquâ parte amicitiae puto,
 Facit, ut te audacter moneam et familiariter,
 Quod mihi videre præter ætatem tuam
 Facere, et præter quam res te adhortatur tua.
 Nam, proh deum atque hominum fidem! quid vis tibi?
 Quid quæris? annos sexaginta natus es,
 Aut plus eo, ut conjicio: agrum in his regionibus
 Meliorem, neque preti majoris, nemo habet;
 Servos complures. proinde quasi nemo fiet,
 Ita tute adtente illorum officia fungere.
 Nunquam tam mane egredior, neque tam vespert
 Domum revortor, quin te in fundo conspicer
 Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique:
 Nullum remittis tempus, neque te respicis.
 Hæc non voluptati tibi esse, satis certo scio.
 At enim, me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
 Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
 Si sumas in illis exercendis, plus agas.
 M. Chreme, tantumne ab re tuâ 'st oîi tibi,
 Aliena ut cures, ea quæ nihil ad te adtinent?
 C. Homo sum: humani nihil a me alienum puto.
 Vel me monere hoc, vel percontari, puta;
 Rectum 'st? ego ut faciam: non est? te ut deterream?
 M. Mihi sic est usus: tibi ut opus facto 'st, facere.
 C. An cuiquam est usus homini, se ut cruciet? M. mihi.
 C. Si quid laboris est, nollem: sed quid istuc mali est?
 Quæso, quid de te tantum meruisti? M. cheu.
 C. Ne lacruma, atque istuc, quidquid est, fac me ut
 sciam.
 Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi;
 Aut consolando, aut consilio, aut re, javerô.
 M. Scire hoc vis? C. hâc quidem causâ, quâ dixi
 tibi.

M. Dicitur.

M. Dicetur. C. at istos rastro interea tamen
Adpone, ne labora. M. minime. C. quam rem agis?
M. Sine me, vacivom tempus ne quod dem mihi
Laboris. C. non sinam, inquam. M. ah, non æquom
facis.

C. Hui, tam graves hos, quæso? M. sic meritum 'st
meum.

C. Nunc loquere. M. filium unicum adolescentulum
Habeo. ah, quid dixi? habere me? imo habui, Chreme:
Nunc habeam necne, incertum est. C. quid ita istuc?
M. scies.

Est e Corintho hic advena anus paupercula.

Ejus filiam ille amare cœpit perditæ,

Prope jam ut pro uxore haberet: hæc clam me omnia.

Ubi rem rescivi, cœpi non humanitus,

Neque ut animum decuit ægrotum adolescentuli,

Traclare, sed vi, et viâ pervolgatâ patrum.

Quotidie accusabam: hem, tibine hæc diutius

Licere speras facere, me vivo patre,

Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?

Erras, si id credis, et me ignoras, Clinia.

Ego te meum esse dici tantisper volo,

Dum, quod te dignum 'st, facies: sed si id non facis,

Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.

Nullâ adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.

Ego istuc ætatis non amor operam dabam,

Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem, atque ibi

Simul rem et gloriam armis belli repperi.

Postremo adeo res rediit: adolescentulus

Sæpe eadem et graviter audiendo victus est:

Putavit me et ætate et benevolentia

Plus scire et providere, quam seipsum sibi.

In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme.

C. Quid ais? M. clam me est profectus: menses tres

abest.

C. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen

Animi

HEAUTON TIMORUMENOS. 103

Animi est pudentis signum, et non instrenui.
 M. Ubi comperi ex iis, qui fuere ei conscii,
 Domum revortor mœstus, atque animo fere 70
 Perturbato, atque incerto præ ægritudine.
 Adfido : adcurrunt servi : soccos detrahunt :
 Video alios festinare, lectos sternere,
 Cœnam adparare : pro se quisque sedulo
 Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam. 75
 Ubi video hæc, cœpi cogitare ; hem, tot mei
 Solius solliciti sint causâ, ut me unum expleant ?
 Ancillæ tot me vestiant ? sumptus domi
 Tantos ego solus faciam ? sed gnatum unicum,
 Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius, 80
 Quod illa ætas magis ad hæc utenda idonea est,
 Eum ego hinc ejeci miserum injustitiâ meâ.
 Malo quidem me dignum quovis deputem,
 Si id faciam. nam usque dum ille vitam illam colet
 Inopem, carens patriâ ob meas injurias, 85
 Interea usque illi de me supplicium dabo,
 Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
 Ita facio prorsus. nihil relinquo in ædibus,
 Nec vas, nec vestimentum : conrasi omnia.
 Ancillas, servos, nisi eos, qui opere rustico 90
 Faciundo facile sumptum exercerent suum,
 Omnes produxi ac vendidi. inscripsi illico
 Ædes mercede : quasi talenta ad quindecim
 Coegi : agrum hunc mercatus sum : hic me exerceo.
 Decrevi tantisper me minus injuriæ, 95
 Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser ;
 Nec fas esse ullâ me voluptate hic frui,
 Nisi ubi ille huc salvos redierit meus particeps.
 C. Ingenio te esse in liberos leni puto, et
 Illum obsequentem, si quis recte aut commode 100
 Tractaret. verum neque tu illum satis noveras,
 Nec te ille ; hocque fit, ubi non vere vivitur.

Tu

Tu illum nunquam ostendisti quanti penderes;
Nec tibi ille 'st credere ausus, quæ est æquom patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam evenissent tibi. 108

M. Ita res est, fateor: peccatum a me maximum 'st.

C. Menedeme, at porro recte spero; et illum tibi
Salvom adfuturum esse hic confido propediem.

M. Utinam ita di faxint. C. facient, nunc, si com-
modum 'st,

Dionysia hic sunt hodie; apud me sis volo. 110

M. Non possum. C. cur non? quæso, tandem ali-
quantulum

Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.

M. Non convenit, qui illum ad laborem impellerim,
Nunc meipsum fugere. C. ficcine est sententia?

M. Sic. C. bene vale. M. et tu. C. lacrimas excussit
mihi, 115

Miseretque me ejus: sed, ut diei tempus est,

Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,

Ad cœnam ut veniat. Ibo, visam si domi est.

Nihil opus fuit monitore: jamdudum domi

Præsto apud me esse aiunt: egomet convivas moror.

Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores 121

Hinc a me? quisnam egreditur? huic concessero.

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES,

NIHIL adhuc est quod vereare, Clinia: haud quā-
quam etiam cessant:

Et illam simul cum nuntio tibi hic ego adfuturam ho-
die scio:

Proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ te excruciat,
mittas.

CH. Quicum loquitur filius?

CL. Pater adest, quem volui. adibo. pater, oppor-
tune advenis.

CH. Quid

HEAUTON TIMORUMENOS. 105

CH. Quid id est? CL. hunc Menedemum nostin' nostrum vicinum? CH. probe.

CL. Huic filium scis esse? CH. audiui esse; in Asiâ. CL. non est, pater:

Apud nos est. CH. quid ais? CL. advenientem, e navî egredientem, illico

Abduxi ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam inde usque a pueritiâ

Fuit semper familiaritas. CH. voluptatem magnam nuntias. 10

Quam vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum hodie esset, amplius,

Ut hanc lætitiâ nec opinanti primus objicerem ei domi!

Atque etiam nunc tempus est. CL. cave faxis: non opus est, pater.

CH. Quapropter? CL. quia enim incertum 'st etiam, quid se faciat: modo venit:

Timet omnia; patris iram, et animum amicæ, se erga ut sit, suæ. 15

Eam misere amat: propter eam hæc turba atque abitio evenit. CH. scio.

CL. Nunc servolum ad eam in urbem misit, et ego nostrum una Syrum.

CH. Quid narrat? CL. quid ille? se miserum esse.

CH. miserum? quem minus credere 'st?

Quid reliqui 'st, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona,

Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias? 20

Atque hæc perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet:

Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur recte, mala.

CL. Imo ille fuit senex importunus semper: et nunc nihil magis

O

Vereor,

Vereor, quam ne quid in illum iratus plus fatis faxit;
pater.

CH. Illene? — sed reprimam me: nam in metu esse
hunc illi est utile. 25

CL. Quid tute tecum? CH. dicam. ut ut erat, man-
sum tamen oportuit.

Fortasse aliquantum iniquior erat præter ejus lubidinem:
Pateretur. nam quem ferret, si parentem non ferret
suum?

Hunc cecine erat æquom ex illius more, an illum ex hujus,
vivere?

Et quod illum infimulat durum, id non est. nam pa-
rentum injuriæ 30

Uniusmodi sunt ferme, paulo qui est homo tolerabilis;
Scortari crebro nolunt; nolunt crebro convivari;
Præbent exigue sumptum: atque hæc sunt tamen ad
virtutem omnia.

Verum animus ubi semel se cupiditate devinxit malâ,
Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia. hoc
Scitum 'st, periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu
fiet. 36

CL. Ita credo. CH. ego ibo hinc intro, ut videam, no-
bis quid cœnæ fiet.

Tu, ut tempus est diei, vide sis, ne quo hinc abeas
longius.

ACTUS I. SCENA III.

CLITIPHO.

QUAM iniqui sunt patres in omnes adolescentes
judices:

Qui æquom esse censent, nos jam a pueris illico nasci
senes,

Neque illarum adfines esse rerum, quas fert adolescen-
tia.

Ex

HEAUTON TIMORUMENOS. 107

Ex sua libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit.

Mihi si unquam filius erit, næ ille facili me utetur patre;

Nam et cognoscendi, et ignoscendi, dabitur peccati locus:

Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.

Perii! is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora?

Nunc ait, periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu fiet. Astutus! næ ille haud scit, quam mihi nunc furdo narret fabulam.

Magis nunc me amicæ dicta stimulant; da mihi, atque adfer mihi.

Cui quid respondeam, nihil habeo: neque me quisquam est miserior.

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen

Habet bene ac pudice educatam, ignaram artis meretriciæ.

Mea 'st potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis. Tum, quod dem ei, recte 'st: nam nihil esse mihi religio 'st dicere.

Hoc ego mali non pridem inveni; neque etiamdum scit pater.

ACTUS II. SCENA I.

CLINIA, CLITIPHO.

SI mihi secundæ res de amore meo essent, jamdudum, scio,

Venissent: sed vereor, ne mulier, me absente, hic corrupta sit.

Concurrunt

Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum ex-
angeant;

Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio 'st,
mala;

Cui nihil præter pretium jam dulce 'st. CLIT. Clinia.

CLIN. hei misero mihi!

CLIT. Etiam caves, ne videat forte hinc te a patre ali-
quis exiens?

CLIN. Faciam. sed nescio quid profecto mihi animus
præfagit mali.

CLIT. Pergin' istuc prius dijudicare, quam scis, quid
veri fiet?

CLIN. Si nihil mali esset, jam hic adessent. CLIT. jam
aderunt. CLIN. quando istuc erit?

CLIN. Non cogitas hic longule esse? et nosti mores
mulierum:

Dum moliantur, dum conantur, annus est. CLIN. o
Clitipho,

Timeo. CLIT. respira: eccum Dromonem cum Syro
una; adfunt tibi.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, DROMO, CLITIPHO, CLINIA.

AIN' tu? D. sic est. S. verum interea, dum ser-
mones cædimus,

Illæ sunt relictæ. CLIT. mulier tibi adest, audin' Clinia?

CLIN. Ego vero audio nunc demum, et video, et va-
leo, Clitipho.

D. Minime mirum; adeo impeditæ sunt: ancillarum
gregem

Ducunt secum. CLIN. perii, unde illi sunt ancillæ?

CLIT. men' rogas?

S. Non oportuit relictas: portant quid rerum,—CLIN.
hei mihi!

S. Aurum,

S. Aurum, vestem! et vesperascit, et non noverunt
viam,

Factum a nobis stulte est. abi dum tu, Dromo, illis
obviam.

Propera: quid stas? CLIN. vae misero mihi, quantâ
de spe decidi!

CLIT. Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? CLIN.
rogitas quid fiet? 10

Viden' tu? ancillas, aurum, vestem, quam ego cum
unâ ancillulâ

Hic reliqui. unde esse censes? CLIT. vah, nunc de-
mum intellego.

S. Dî boni, quid turbæ 'st? ædes nostræ vix capient,
scio.

Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostra
miserius?

Sed video eccos quos volebam. CLIN. o Jupiter,
ubinam est fides? 15

Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu
interea loci

Conlocupletasti, Antiphila, te, et me in his deseruisti
malis,

Propter quam in summâ infamiâ sum, et meo patri
minus obsequens;

Cujus nunc pudet me, et miseret, qui harum mores
cantabat mihi,

Monuisse frustra; neque eum potuisse unquam ab hâc
me expellere. 20

Quod tamen nunc faciam; tum, cum mihi gratum
esse potuit, nolui.

Nemo est miserior me. S. hic de nostris verbis errat
videlicet,

Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem,
atque est, accipis:

Nam et vita 'st eadem, et animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipsâ re conjecturam cepimus. 25

CLIN.

CLIN. Quid est, obsecro? nam mihi nunc nihil rerum
omnium 'st

Quod malim, quam me hoc falso suspicarier.

S. Hoc primum, ut ne quid hujus rerum ignores: anus,

Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:

Ea obiit mortem: hoc ipsa in itinere altera? 30

Dum narrat, forte audiui. CLIT. quænam est altera?

S. Mane; hoc, quod cœpi, primum enarrem, Clitipho:

Post istuc veniam. CLIN. propera. S. jam primum
omnium,

Ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores:

Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit ostium, 35

Continuo hic se coniecit intro: ego consequor:

Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.

Hic sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,

Quo studio vitam suam, te absente, exegerit;

Ubi de improvviso est interventum mulieri. 40

Nam ea res dedit tum existumandi copiam

Quotidianæ vitæ consuetudinem;

Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxume.

Texentem telam studiose ipsam offendimus,

Mediocriter vestitam veste lugubri, 45

Ejus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua,

Sine auro, tum ornatam, ita uti quæ ornantur sibi,

Nullâ malâ re esse expolitam muliebri:

Capillus passus, prolixus, circum caput

Rejectus neglegenter. pax! CLIN. Syre mi, obsecro,

Ne me in lætitiâ frustra conjicias. S. anus 51

Subtemen nebat: præterea una ancillula

Erat: ea texebat una, pannis obsita,

Neglecta, immunda inluevie. CLIT. si hæc sunt, Clinia,

Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior? 55

Scin' hanc, quam dicit sordidatam et sordidam?

Magnum hoc quoque signum 'st dominam esse extra

noxiam,

Cum ejus tam negleguntur internuntii:

Nam

HEAUTON TIMORUMENOS. III

Nam disciplina est eisdem, munerarier

Ancillas primum, ad dominas qui adfectant viam. 60

CLIN. Perge, obsecro te, et cave ne falsam gratiam

Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?

S. Ubi dicimus rediisse te, et rogare uti

Veniret ad te, mulier telam definit

Continuo, et lacrumis opplet os totum sibi, ut 65

Facile scires desiderio id fieri tuo.

CLIN. Præ gaudio, ita me dî ament, ubi sim nescio:

Ita timui. CLIT. at ego nihil esse sciebam, Clinia.

Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa 'st altera.

S. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem, quid?

Bacchidem? 70

Eho, scelestè, quo illam ducis? S. quo ego illam? ad nos scilicet.

CLIT. Ad patremne? S. ad eum ipsum. CLIT. o hominis impudentem audaciam!

S. Heus tu, non sit sine periculo facinus magnum nec memorabile.

CLIT. Hoc vide. in meâ vitâ tu tibi laudem is quæsitum, scelus: 74

Ubi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim.

Quid illo facias? S. at enim. CLIT. quid enim? S. si finas, dicam. CLIN. sine.

CLIT. Sino. S. ita res est hæc nunc, quasi cum—

CLIT. quas, malum, ambages mihi

Narrare occipit? CLIN. Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.

S. Enimvero reticere nequeo. multimodis injurius,

Clitipho, es, neque ferri potis es. CLIN. audiendum hercle est: tace. 80

S. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.

Tuum esse in potiundo periculum non vis. haud stulte sapis:

Siquidem id sapere 'st, velle te id, quod non potest contingere.

Aut

Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his mītenda sunt. 84

Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide :
Etli hoc consilium, quod cēpi, rectum esse et tutum scio :

Nam apud patrem tuā amica tecum sine metu ut fit, copia 'st :

Tum quod illi argentum es pollicitus, eādē hāc inveniam viā :

Quod ut efficerem, orando furdas jam aures reddideras mihi.

Quid aliud tibi vis ? CLIT. siquidem hoc fit. S. siquidem ? experiundo scies. 90

CLIT. Age age, cedo istuc tuum consilium, quid id est ? S. adsimulabimus

Tuam amicam hujus esse. CLIT. pulcre. cedo, quid hic faciet suā ?

An ea quoque dicetur hujus, si una hæc dedecori est parum ?

S. Imo ad tuam matrem abducetur. CLIT. quid eo ? S. longum 'st, Clitipho,

Tibi si narrem, quamobrem id faciam : vera causa est. CLIT. fabulæ : 95

Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.

S. Manē, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini

Sine periculo esse. CLIT. hujusmodi, obsecro, aliquid reperi. S. maxime :

Ibo obviam hinc : dicam, ut revertantur domum. CLIT. hem,

Quid dixi ? S. ademptum tibi jam saxo omnem metum, 100

In aurem utramvis otiose ut dormias.

CLIT. Quid ago nunc ? CLIN. tune ? quod boni.—

CLIT. Syre, dic modo

Verum.

HEAUTON TIMORUMENOS. 113

Verum. S. age modo : hodie sero ac nequicquam voles.

CLIN. Datur, fruarè, dum licet : nam nescias,

Ejus sit potestas posthac, an nunquam, tibi. 105

CLIT. Syre, inquam. S. perge porro, tamen istuc ago.

CLIT. Verum hercle istuc est : Syre, Syre, inquam,
heus, heus, Syre.

S. Concaluit. quid vis ? CLIT. redi, redi. S. adsum ;
dic, quid est ?

Jam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imo, Syre,
Et me, et meum amorem, et famam, permitto tibi.

Tu es judex : ne quid accusandus sis, vide. 111

S. Ridiculum est te istuc me admonere, Clitipho :

Quasi istic minor mea res agatur, quam tua.

Hic si quid nobis forte advorsi evenerit,

Tibi erunt parata verba, huic homini verbera. 115

Quapropter hæc res neutiquam neglectui est mihi.

Sed istunc exora, ut suam esse adsumulet. CLIN. scilicet

Facturum me esse ; in eum jam res rediit locum,

Ut sit necessum. CLIT. merito te amo, Clinia.

CLIN. Verum illa ne quid titubet. S. perdocta 'st probe.

CLIT. At hoc demiror, qui tam facile potueris 121

Persuadere illi, quæ solet quos spernere !

S. In tempore ad eam veni, quod rerum omnium 'st

Primum. nam quendam misere offendi ibi militem

Ejus noctem orantem. hæc arte tractabat virum, 125

Ut illius animum cupidum inopiâ incenderet,

Eademque ut esset apud te quam gratissima.

Sed heus tu, vide sis, ne quid imprudens ruas.

Patrem novisti ad has res quam sit perspicax :

Ego te autem novi, quam esse soleas impotens : 130

Inversa verba, everfas cervices tuas,

Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.

CLIT. Laudabis. S. vide sis. CLIT. tutemet mirabere.

S. Sed quam cito sunt consecutæ mulieres ?

CLIT. Ubi sunt ? cur retines ? S. jam nunc hæc non

est tua.

P

CLIT.

CLIT. Scio, apud patrem ; at nunc interim. S. nihilo magis:

CLIT. Sine. S. non finam, inquam. CLIT. quæso, paulisper. S. veto.

CLIT. Saltem salutare. S. abeas, si sapias. CLIT. eo. Quid istic ? S. manebit. CLIT. o hominem felicem ! S. ambula.

ACTUS II. SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRUS.

ÆDEPOL te, mea Antiphila, laudo et fortunatam judico,

Id cum studuisti, isti formæ ut mores consimiles forent : Minimeque, ita me di ament, miror, si te sibi quisque expetit.

Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio.

Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam confidero,

Omniumque adeo vostrarum, vulgus quæ abs se segregant ;

Et vos esse istiusmodi, et nos non esse, haud mirabile 'st.

Nam expedit bonas esse vobis : nos, quibuscum est res, non sinunt :

Quippe formâ impulsî nostrâ nos amatores colunt :

Hæc ubi imminuta est, illi suum animum alio conferunt.

Nisi prospectum interea aliquid est, desertæ vivimus.

Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum 'st viro,

Cujus mos maxime 'st consimilis vostrum ; hi se ad vos adplicant :

Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini ;

Ut nunquam ulla amoris vestro incidere possit calamitas.

A. Nescio alias : me quidem semper scio fecisse sedulo,
Ut

HEAUTON TIMORUMENOS. 115

Ut ex illius commodo meum compararem commo-
dum. C. ah,

Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in pa-
triam facis.

Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere,
quos cepi, leves,

Præterquam tui carendum quod erat. S. credo. C. Sy-
re, vix suffero, 20

Hocce me miserum non licere meo modo ingenium
frui?

S. Imo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam
duras dabit.

B. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A.
ah, retine me, obsecro.

B. Amabo, quid tibi est? A. disperii! perii misera! B.
quid stupes,

Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem vi-
des? C. salve, anime mi.

A. O mi exspectate Clinia, salve. C. ut vales?

A. Salvom advenisse gaudeo. C. teneone te,

Antiphila, maxume animo exoptatam meo?

S. Ite intro: nam vos jamdudum exspectat senex.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

LUCISCIT hoc jam. cesso pultare ostium

Vicini, primum ex me ut sciat, sibi filium

Rediisse, etsi adolescentem hoc nolle intellego?

Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier

Ejus habitu, celem tam insperatum gaudium, 5

Cum illi pericli nihil ex indicio fiet?

Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo senem.

Item ut filium meum amico atque æquali suo

Video

Video inservire, et socium esse in negotiis,
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi. 14

M. Aut ego profecto ingenio egregio ad miseras
Natus sum, aut illud falsum 'st, quod volgo audio

Dici, diem adimere ægritudinem hominibus :

Nam mihi quidem quotidie augetur magis

De filio ægritudo ; et quanto diutius

Abest, magis cupio tanto, et magis desidero. 15

C. Sed ipsum foras egressum video : ibo, adloquar.

Menedeme, salve : nuntium adporto tibi,

Cujus maxume te fieri participem cupis.

M. Numquidnam de gnato meo audisti, Chreme ? 20

C. Valet, atque vivit. M. ubinam 'st, quæso ? C. apud
me domi.

M. Meus gnatus ? C. sic est. M. venit ? C. certe. M.
Clinia

Meus venit ? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum, ob-
secro.

C. Non volt te scire se redisse etiam, et tuum

Conspectum fugitat : propter peccatum hoc timet, 25

Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.

M. Non tu ei dixisti ut essem ? C. non. M. quamob-
rem, Chreme ?

C. Quia pessume istuc in te atque in illum consulis,

Si te tam leni et victo esse animo ostenderis. 29

M. Non possum : satis, jam satis pater durus fui. C. ah,

Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.

In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, incides.

Primum olim, potius quam paterere filium

Commētare ad mulierculam, quæ paululo

Tum erat contenta, cuique erant grata omnia, 35

Proterruisti hinc. ea coacta ingratis

Postilla cœpit victum volgo quærere.

Nunc, cum sine magno intertrimento non potest

Haberi, quidvis dare cupis. nam, ut tu scias,

40
Quam

Quam ea nunc instructa pulcre ad perniciem fiet ;
 Primum, jam ancillas secum adduxit plus decem,
 Oneratas veste atque auro. satrapes si fiet
 Amator, nunquam sufferre ejus sumptus queat :
 Nedum tu possis. M. estne ea intus ? C. sit, rogas ? 45
 Senti : nam unam ei cœnam atque ejus comitibus
 Dedi : quod si iterum mihi sit danda, actum fiet.
 Nam, ut alia omittam, pytisando modo mihi
 Quid vini absumpsit ? sic hoc, dicens, asperum,
 Pater, hoc est ; aliud lenius sodes vide. 50
 Relevi dolia omnia, omnes serias ;
 Omnes sollicitos habui. atque hæc una nox.
 Quid te futurum censes, quem assidue exedent ?
 Sic me di amabunt, ut me tuarum miseritum 'st,
 Menedeme, fortunarum ! M. faciat quod lubet : 55
 Sumat, consumat, perdat : decretum 'st pati ;
 Dum illum modo habeam mecum. C. si certum 'st tibi
 Sic facere, illud permagni referre arbitror,
 Ut ne scientem sentiat te id sibi dare.
 M. Quid faciam ? C. quidvis potius quam quod cogitas ;
 Per alium quemvis ut des ; falli te sinas. 61
 Technis per fervolum. etsi subsensi id quoque,
 Illos ibi esse, id agere inter se clanculum.
 Syrus cum illo vostro consufurrat : conferunt
 Consilia adolescentes : et tibi perdere 65
 Talentum hoc pacto satius est, quam illo minam.
 Non nunc pecunia agitur ; sed illud, quomodo
 Minimo periculo id demus adolescentulo.
 Nam si semel tuum animum ille intellexerit,
 Prius proditurum te tuam vitam, et prius 70
 Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium ; hui,
 Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris !
 Tibi autem porro ut non sit suave vivere :
 Nam deteriores sumus omnes licentiâ.
 Quodcunque inciderit in mentem, volet : neque id 75
 Putabit, pravomne an rectum sit, quod petet.
 Tu,

Tu, rem perire, et ipsum, non poteris pati.
 Dare denegaris; ibit ad illud illico,
 Quo maxume apud te se valere sentiet:
 Abiturum se abs te esse illico minabitur. 80
 M. Videre verum, atque ita uti res est, dicere.
 C. Somnum hercle ego hâc nocte oculis non vidi meis,
 Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.
 M. Cedo dextram: porro te oro idem ut facias, Chreme.
 C. Paratus sum. M. scin' quid nunc facere te volo? 85
 C. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,
 Id ut maturent facere: cupio illi dare
 Quod volt: cupio ipsum jam videre. C. operam dabo.
 Syrus estprehendendus atque adhortandus mihi.
 A me nescio quis exit. concede hinc domum, 90
 Ne nos inter nos congruere sentiant.
 Paulum hoc negoti mihi obstat: Simus et Crito,
 Vicini nostri hic, ambigunt de finibus:
 Me cepere arbitrum. ibo, ac dicam, ut dixeram
 Operam daturum me, hodie non posse iis dare. 95
 Continuo hic adero. M. ita quæso. di vosstram fidem!
 Ita comparatam esse hominum naturam omnium,
 Aliena ut melius videant et dijudicent
 Quam sua! an eo fit, quia in re nostrâ aut gaudio
 Sumus præpediti nimio aut ægritudine? 100
 Hic mihi nunc quanto plus sapit, quam egomet mihi?
 C. Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS, CHREMES.

HAC illac circumcurſa: inveniundum 'ſt tamen
 Argentum, intendenda in ſenem eſt fallacia.

C. Num me ſefellit hoſce id ſtruere? videlicet

Ille Cliniæ ſervos tardiuſculu' 'ſt:

Idcirco huic noſtro tradita 'ſt provincia.

5
 S. Quis

HEAUTON TIMORUMENOS. 119

S. Quis hic loquitur? perii, numnam hæc audivit? C.
Syre. S. hem.

C. Quid tu istic? S. recte equidem: sed te miror, Chre-
me,

Tam mane, qui heri tantum biberis. C. nihil nimis.

S. Nihil, narras? visa vero 'st, quod dici solet,

Aquilæ senectus. C. eia. S. mulier comoda et 10

Faceta hæc meretrix. C. sane idem visa est mihi.

S. Et quidem hercle formâ luculentâ. C. sic satis.

S. Ita non ut olim, sed, uti nunc, sane bonâ:

Minimeque miror, Clinia hanc si deperit.

Sed habet patrem quendam avidum, miserum, atque
aridum, 15

Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non divitiis

Abundet, gnatus ejus profugit inopiâ.

Scis esse factum, ut dico? C. quid ego nesciam?

Hominem pistrino dignum! S. quem? C. istunc ser-
volum

Dico adolescentis. S. Syre, tibi timui male. 20

C. Qui passus est id fieri. S. quid faceret? C. rogas?

Aliquid reperiret, fingeret fallacias,

Unde esset adolescenti, amicæ quod daret:

Atque hunc difficilem invitum servaret senem.

S. Garris. C. hæc facta ab illo oportebant, Syre. 25

S. Eho, quæso, laudas qui heros fallunt? C. in loco

Ego vero laudo. S. recte sane. C. quippe qui

Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est.

Jam huic mansisset unicus gnatus domi.

S. Jocon' an serio illæc dicat, nescio; 30

Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.

C. Et nunc quid exspectat, Syre? an dum hinc denuo

Abeat, cum tolerare hujus sumptus non queat?

Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? S. stolidus
est.

C. At te adjuvare oportet adolescentuli 35

Causâ. S. facile equidem facere possum, si jubes:

Etenim,

Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.

C. Tanto hercle melior. S. non est mentiri meum.

C. Fac ergo. S. at heus tu, facito, dum eadem hæc memineris,

Si quid hujus simile forte aliquando evenerit, 40

Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

C. Non usus veniet, spero. S. spero hercle ego quoque :

Neque eo nunc dico, quo quidquamulum senserim :

Sed si quid, ne quid ; quæ sit ejus ætas, vides :

Et næ ego te, si usus veniat, magnifice, Chreme, 45

Tractare possim. C. de istoc, cum usus venerit,

Videbimus quid opus sit. nunc istuc age.

S. Nunquam commodius unquam herum audiui loqui ;

Nec cum malefacere crederem mi impunius

Licere. quisnam a nobis egreditur foras ? 50

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

QUID istuc, quaeso ? qui istic mos est, Clitipho ?
itane fieri oportet ?

CL. Quid ego feci ? CH. vidin' ego te modo manum
in finum huic meretrici

Inferere ? S. acta hæc res est, perii. CL. mene ? CH.
hisce oculis : ne nega.

Facis adeo indigne injuriam illi, qui non abstineas
manum :

Nam istæc quidem contumelia est, 5

Hominem amicum recipere ad te, atque ejus amicam
subagitare.

Vel heri in vino quam immodestus fuisti ! S. factum.

CH. quam molestus !

Ut equidem, ita me di ament, metui quid futurum
denique esset !

Novi

HEAUTON TIMORUMENOS. 121

Novi ego amantium animum : advortunt graviter, quæ non censeas.

CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater.

CH. Esto. at certe concedas hinc aliquo ab ore eorum aliquantisper.

Multa fert libido ; ea facere prohibet tua presentia.

Ego de me facio conjecturam. nemo 'st meorum hodie,

Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam.

Apud alium prohibet dignitas ; apud alium ipse facti pudet,

Ne ineptus, ne protervos, videar : quod illum facere credito.

Sed nostrum est intellegere, utcunque, atque ubicunque : que opus sit obsequi.

S. Quid istic narrat ? CL. perii. S. Clitipho, hæc ego præcipio tibi,

Hominis frugi et temperantis functus officium. CL. ,taco fides.

S. Recte sane. CH. Syre, pudet me. S. credo : neque id injuria.

Quin mihi molestum 'st. CL. pergis hercle. S. verum dico quod videtur.

CL. Nonne accedam ad illos ? CH. eho quæso, una accedundi via est ?

S. Actum 'st : hic prius se indicarit, quam ego argentum effecero.

Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare ? CH. quid faciam ? S. jube hunc.

Abire hinc aliquo. CL. quo ego hinc abeam ? S. quod lubet : da illis locum.

Abi deambulatum. CL. deambulatum, quod ? S. vah, quasi desit locus.

Abi sane istac, istorsum, quovis. CH. recte dicit : censeo.

Q

CL. Di

CL. Di te eradicent, Syre, qui me hinc extrudas. S.
at tu tibi istas

Posthac comprimito manus.

Censen' vero? quid illum porro credis facturum, Chre-
me.

Nisi eam, quantum tibi opis di dant, servas, castigas,
mones?

CH. Ego istuc curabo. S. atqui nunc, here, hic tibi
adservandus est.

CH. Fiet. S. si sapias: nam mihi jam minus minusque
obtemperat.

CH. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi,
egisti, Syre? aut

Reperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? S. de
fallaciâ.

Dicis? st! inveni quandam nuper. CH. fruges: ce-
do, quid id est?

S. Dicam: verum, ut aliud ex alio incidit. CH. quid-
nam, Syre?

S. Pessuma hæc est meretrix. CH. ita videtur. S. imo,
si scias—

Hoc vide, quod inceptet facinus. fuit quædam anus
Corinthia

Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat
mutuum.

CH. Quid tum? S. ea mortua st: reliquit filiam ado-
lescentulam:

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH. in-
tellego.

S. Hanc secum huc adduxit, ea quæ est nunc ad uxo-
rem tuam.

CH. Quid tum? S. Cliniam orat, sibi uti id nunc det:
illam illi tamen

Post daturam. mille nummum poscit. CH. et poscit
quidem? S. hui,

Dubiumne

HEAUTONTIMORUMENOS. 123

Dubiumne id est? CH. ego sic putavi. quid nunc facere cogitas?

S. Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam e Cariâ,

Ditem et nobilem: si redimat, magnum in eâ esse lucrum.

CH. Erras. S. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:

Non emo. quid agis? S. optata loquere. CH. atqui non est opus.

S. Non opus est? CH. non hercle vero. S. quid istuc? miror. CH. jam scies.

Mane, mane; quid est, quod tam a nobis graviter crepuerunt fores?

ACTUS III. SCENA IV.

SOSTRATA, CHREMES, NUTRIX, SYRUS.

NISI me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor,

Is, quicum exposita est gnata. C. quid volt tibi, Syre, hæc oratio?

So. Quid est? isne tibi videtur? N. dixi equidem, ubi mihi ostendisti, illico

Eum esse. So. at ut satis contemplata modo sis, mea nutrix. N. fatis.

So. Abi jam nunc intro; atque, illa si jam laverit, mihi nuntia.

Hic ego virum interea opperibor. Sy. te volt: videas, quid velit.

Nescio quid tristis est: non temere 'st: metuo quid fiet. C. quid fiet?

Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.

So. Ehem,

So. Ehem, mi vir. C. ehem, mea uxor. So. teipsum
quæro. C. loquere quid velis.

So. Primum hoc te oro, ne quid credas me aduersum
edictum tuum

Facere esse ausam. C. vis me istuc tibi, et si incredi-
bile 'st, credere?

Credo. Sy. nescio quid peccati portat hæc purgatio.

So. Meministi me esse gravidam, et mihi te maxu-
mo opere dicere,

Si puellam parerem, nolle tolli? C. scio quid feceris :
Sustulisti. Sy. sic est factum, domina, ergo herus
damno auctus est.

So. Minime : sed erat hic Corinthia anus haud impu-
ra ; ei dedi

Exponendam. C. o Jupiter, tantamne esse in animo
inscitiam !

So. Perii. quid ego feci ? C. at rogitas ? So. si peccavi,
mi Chreme,

Insciens feci. C. id quidem ego, si tu neges, certo
scio,

Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere
omnia ;

Tot peccata in hæc re ostendis. nam jam primum, si
meum

Imperium exsequi voluisses, interemptam oportuit ?

Non simulare mortem verbis, re ipsâ spem vitæ dare.

At id omitto : misericordia, animus maternus : sino.

Quam bene vero abs te prospectum est ! quid voluisti ?
cogita :

Nempe anui illi prodita abs te filia est planissime

Per te vel uti quæstum faceret, vel uti veniret palam.

Credo, id cogitasti ; quidvis fatis est, dum vivat modo.

Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum, at-
que æquom, sciunt,

Melius, pejus, profit, obfit, nil vident, nisi quod lu-
bet ?

So. Mi

So. Mi Chreme, peccavi, fateor : vincor : nunc hoc te obsecro,

Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior ;
Ut meæ stultitiæ justitia tua sit aliquid præsidii.

C. Scilicet equidem istuc factum ignoscam : verum,
Sofrata,

Male docet te mea facilitas multa. sed istuc quidquid est,

Quâ hoc occeptum 'st causâ, loquere. So. ut stultæ et miseræ omnes sumus

Religiosæ ; cum exponendam do illi, de digito annulum

Detraho ; et eum dico ut una cum puellâ exponeret ;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

C. Istuc recte : conservasti te atque illam. So. is hic est annulus.

C. Unde habes ? So. quam Bacchis secum adduxit adolescentulam. Sy. hem.

C. Quid ea narrat ? So. ea, lavatum dum it, servandum mihi dedit.

Animum non advorti primum : sed postquam adspexi, illico

Cognovi ; ad te exsilui. C. quid nunc suspicare, aut invenis,

De illâ ? So. nescio, nisi ex ipsâ quæras, unde hunc habuerit,

Si potis est reperiri. Sy. interii : plus spei video, quam volo.

Nostra est, si ita est. C. vivitne illa, cui tu dederas ?
So. nescio.

C. Quid renuntiavit olim ? So. fecisse id quod jusseram.

C. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæratur. So. Philtere.

Sy. Ipsa est. mirum, ni illa salva est, et ego perii.

C. Sofrata,

Sequere

Sequere me intro hac. So. ut præter spem evenit?
quam timui male,

Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollendo,
Chreme!

C. Non licet hominem esse sæpe ita ut volt, si res non
finit.

Nunc ita tempus est mi, ut cupiam filiam: olim nil
minus.

ACTUS IV. SCENAI.

SYRUS.

NISI me animus fallit, haud multum a me abe-
rit infortunium:

Ita hâc re in angustum oppido nunc meæ coguntur
copiæ:

Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat
senex:

Nam quod de argento sperem, aut posse postulem me
fallere,

Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere.
Crucior bolum tantum mihi esse ereptum tam subito
e faucibus. 6

Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro
ineunda 'st mihi.

Nil tam difficile 'st, quin quærendo investigari possiet.
Quid, si hoc nunc sic incipiam? nihil est. quid si sic?
tantundem egero.

At sic opinor: non potest: imo optume. euge, habeo
optumam. 10

Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum
argentum tamen.

ACTUS

ACTUS IV. SCENAE II.

CLINIA, SYRUS

NULLA mihi res posthac potest jam intervenire
tanta,

Quæ mihi ægritudinem adferat : tanta hæc lætitia
oborta est.

Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sum quam volt.
S. Nil me fefellit : cognita est, quantum audio hujus
verba.

Istuc tibi ex sententiâ tuâ obtingisse lætor.

C. O mi Syre, audisti, obsecro ? S. quidni ? qui us-
que una adfuerim.

C. Cui æque audisti commodè quidquam evenisse ? S.
nulli.

C. Atque ita me di ament, ut ego nunc non tam me-
apte causâ ob

Lætor, quam illius ; quam ego scio esse honore quo-
vis dignam.

S. Ita credo : sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim :
Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut conlo-
cetur,

Ne quid de amicâ nunc senex. C. o Jupiter ! S. quiesce.

C. Antiphila mea nubet mihi ! S. ficcine me interlo-
quere ?

C. Quid faciam, Syre mi ? gaudeo : fer me. S. ferò
hercle vero.

C. Deorum vitam apti sumus. S. frustra operam,
opinor, sumo.

C. Loquere, audio. S. at jam hoc non ages. C. agam.
S. videndum est, inquam,

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut conlocetur :
Nam si nunc a nobis abis, et Bacchidem hic relinquis,
Senex resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis :

Si

Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est. 20

C. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis
advorsum :

Nam quo ore appellabo patrem ? tenes, quid dicam ?

S. quidni ?

C. Quid dicam ? quam causam adferam ? S. quid
nolo mentiare :

Apertè, ita ut res sese habet, narrato. C. quid ais ?

S. jubeo,

24

Illam te amare et velle uxorem ; hanc esse Clitiphoni.

C. Bonam atque justam rem oppido imperas, et factu
facilem :

Et scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celet
Senem vòstrum. Si imò ut rectà vià rem narret ordine
omnem. C. hem,

Satin' sanus es, aut sobrius ? tu quidem illum plane
prodis :

Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi ? 30

S. Huic equidem consilio palmam do : hic me mag-
nifice effero,

Qui vim tantam in me et potestatem habeam tantæ
astutiæ,

Vera dicendo ut eos ambòs fallam : ut cum narret se-
nex

Voster nostro, esse istam amicam ghati, non credat
tamen.

C. At enim spem istoc pacto rursus nuptiarum omnem
eripis : 35

Nam dum amicam hanc meam esse credet, non com-
mittet filiam.

Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi con-
sulas.

S. Quid, malum, me atatem censes velle id adsimula-
rier ?

Unus est dies, dum argentum eripio : pax ! nihil am-
plius.

C. Tantum

HEAUTON TIMORUMENOS. 129

C. Tantum sat habes? quid tum, quæso, si hoc pater resciverit?

40

S. Quid si redeo ad illos, qui aiunt, quid si nunc celum ruat?

C. Metuo quid agam. S. metuis? quasi non ea potestas sit tua,

Quo velis in tempore ut te exsolvas, rem facias palam.

C. Age, age, traducatur Bacchis. S. optume, ipsa exit foras.

ACTUS IV. SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO, PHRYGIA.

SATIS pol proterve me Syri promissa huc induxerunt,

Decem minas quas mihi dare pollicitus est. quod si is nunc me

Deceperit, sæpe, obsecrans me ut veniam, frustra veniet.

Aut, cum venturam dixerò, et constituero, cum is certe

Renuntiari, Clitipho cum in spe pendeat animi,

5

Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo poenas pendet.

C. Satis scite promittit tibi. S. atqui tu hanc jocarè credis?

Faciet, nisi caveo. B. dormiunt: ego pol istos commovebo.

Mea Phrygia, audistin', modo iste homo quam villam demonstravit

Charini? P. audi. B. proxumam esse huic fundo ad dextram? P. memini.

10

B. Curriculo percurrere: apud eum miles Dionysia agitat.

S. Quid inceptat? B. dic me hic oppido esse invitam, atque adservari:

R

Verum

Verum aliquo pacto verba me his daturam esse, et venturam.

S. Perii hercle : Bacchis, mane, mane : quo mittis istanc, quæso ?

Jube maneat. B. i. S. quin est paratum argentum. B. quin ego hic maneo. 15

S. Atqui jam dabitur. B. ut lubet : num ego inſto ? S. at ſcin' quid, ſodes ?

B. Quid ? S. tranſeundum nunc tibi ad Menedemum eſt, et tua pompa

Eo traducenda eſt. B. quam rem agis, ſcelus ? S. egon' ? argentum cudo,

Quod tibi dem ? B. dignam me putas, quam inludas ? S. non eſt temere.

B. Etiamne tecum hic res mihi eſt ? S. minime : tuum tibi reddo. 20

B. Eatur. S. ſequere hac. heus, Dromo. D. quis me volt ? S. Syrus. D. quid eſt rei ?

S. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos propere.

D. Quamobrem ? S. ne quæras. efferant, quæ ſecum huc adtulerunt.

Sperabit ſumptum ſibi ſenex levatum eſſe harunc' abitu.

Næ ille haud ſcit, hoc paulum lucri quantum ei damni adportet. 25

Tu neſcis id quod ſcis, Dromo, ſi ſapies. D. mutua dices.

ACTUS IV. SCENA IV.

CHREMES, SYRUS.

ITA me di amabunt, ut nunc Menedemi vicem Miſeret me, tantum deveniſſe ad eum mali. Illancſcine mulierem alere cum illa familia ?

Etſi

Et si scio, hosce aliquot dies non sentiet ;

Ita magno desiderio fuit ei filius.

Verum ubi videbit tantos sibi sumptus domi

Quotidianos fieri, nec fieri modum,

Optabat rursus ut abeat ab se filius.

Syrum optume eccum. S. cesso hunc adoriri ? C. Syre.

S. hem.

C. Quid est ? S. te mihi ipsum jamdudum optabam dari.

C. Videre egisse jam nescio. quid cum sene.

S. De illo quod dudum ? dictum ac factum reddidi.

C. Bonân fide ? S. bonâ hercle. C. non possum pati,

Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre :

Faciam boni tibi aliquid pro istâ re, ac lubens.

S. At si scias, quam scite in mentem venerit.

C. Vah, gloriare evenisse ex sententiâ ?

S. Non hercle vero : verum dico. C. dic, quid est ?

S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem

Menedemo dixit Clinia, et eâ gratiâ

Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.

C. Probe. S. dic sodes. C. nimium, inquam. S. imo sic satis.

Sed porro ausculta quod superest fallaciæ :

Sese ipse dicet tuam vidisse filiam :

Ejus sibi complacitam formam, postquam adspexerit :

Hanc cupere uxorem. C. modone quæ inventa est ?

S. eam :

Et quidem jubebit posci. C. quamobrem istuc, Syre ?

Nam prorsum nihil intellego. S. vah, tardus es.

C. Fortasse. S. argentum dabitur ei ad nuptias,

Aurum atque vestem, qui—tenesne ? C. comparet ?

S. Id ipsum. C. at ego illi neque do, neque despondeo.

S. Non ? quamobrem ? C. quamobrem, me rogas ?

homini— S. ut lubet.

Non ego dicebam, in perpetuum illam illi ut dares ;

Verum ut simulares. C. non mea 'st simulatio :

Ita

Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas. 35
 Egon', cui daturus non sim, ut ei despondeam?
 S. Credebam. C. minime. S. scite poterat fieri;
 Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
 Eo crepi. C. credo. S. cæterum equidem istuc, Chreme,
 Æqui bonique facio. C. atqui cum maxime 40
 Volo te dare operam ut fiat, verum aliâ viâ.
 S. Fiat: quæratûr aliud, sed illud quod tibi
 Dixi de argento quod ista debet Bacchidi,
 Id nunc reddendum 'st illi. neque tû scilicet 44
 Eo nunc confugies: quid meâ? num mihi datum 'st?
 Num jussi? num illa oppignerare filiam
 Meam me invito potuit? verum illud, Chreme,
 Dicunt: jus summum sæpe summa est malitia.
 C. Haud faciam. S. imo aliis si licet, tibi non licet.
 Omnes te in lautâ et bene auctâ parte putant. 50
 C. Quin egomet jam ad eam deferam. S. imo filium
 Jube potius. C. quamobrem? S. quia enim in hunc
 suspicio 'st
 Translata amoris. C. quid tum? S. quia videbitur
 Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit:
 Et simul conficiam facilius ego, quod volo. 55
 Ipse adeo adest; abi, effer argentum. C. efferro.

ACTUS IV. SCENA V.

CLITIPHO, SYRUS.

NULLA est tam facilis res, quin difficilis fiet,
 Quam invitus facias. vel me hæc deambulatio,
 Quam non laboriosa, ad languorem dedit:
 Nec quidquam magis nunc metuo, quam ne denuo
 Miser aliquo extrudat hinc, ne accedam ad Bacchidem.
 Ut te quidem omnes dî deæque, quantum 'st, Syre, 6
 Cum tuo isto invento cumque incepto perduint!
 Hujusmodi mihi res semper comminiscere,

Ubi

HEAUTONTIMORUMENOS. 133

Ubi me excarnufices. S. i tu hinc, quo dignus es:

Quam pæne tua me perdidit protervitas? 10

C. Vellem hercle factum: ita meritus. S. meritus?
quomodo?

Næ me istuc prius ex te audivisse gaudeo,

Quam argentum haberes, quod daturus jam fui.

C. Quid igitur dicam tibi vis? abiisti, mihi

Amicam adduxti, quam non liceat tangere. 15

S. Jam non sum iratus. sed scin' ubi nunc sit tibi

Tua Bacchis? C. apud nos. S. non. C. ubi ergo?

S. apud Cliniam.

C. Perii. S. bono animo es: jam argentum ad eam
deferens,

Quod ei es pollicitus. C. garris. unde? S. a tuo patre.

C. Ludis fortasse me. S. ipsâ re experibere. 20

C. Næ ego fortunatus homo sum: deamo te, Syre.

S. Quâ causâ id fiat, obsecundato in loco.

Sed pater egreditur. cave quidquam admiratus sis.

Quod imperabit: loquitor paucula.

ACTUS IV. SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

U BI Clitipho nunc est? S. eccum me, inque. CL.
eccum hic tibi.

CH. Quid rei esset, dixti huic? S. dixi pleraque omnia.

CH. Cape hoc argentum, ac defer. S. i: quid stas, lapis?

Quin accipis? CL. cedo sane. S. sequere hac me ocius:

Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere: 5

Nam nihil est, illic quod moremur diutius.

CH. Minas quidem jam decem habet a me filia,

Quas pro alimentis esse nunc duco datas:

Hæc ornamentis consequentur alteræ.

Porro hæc talenta dotis adposcent duo. 10

Quam multa injusta ac prava fiunt moribus!

Mihi

Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est
 Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTUS IV. SCENA VII.

MENEDEMUS, CHREMES.

MULTO omnium me nunc fortunatissimum
 Factum puto esse, gnate, cum te intellego
 Resipisse. C. ut errat! M. teipsum quærebam, Chreme:
 Serva, quod in te est, filium, et me, et familiam.
 C. Cedo, quid vis faciam? M. invenisti hodie filiam. 5
 C. Quid tum? M. hanc uxorem sibi dari volt Clinia.
 C. Quæso, quid hominis es? M. quid? C. jamne
 oblitus es,

Inter nos quid sit dictum de fallaciâ,
 Ut eâ viâ abs te argentum auferretur? M. scio.
 C. Ea res nunc agitur ipsa. M. quid dixti, Chreme? 10
 Imo hæc quidem, quæ, apud me est, Clitiphonis
 est

Amica. ita aiunt. C. et tu credis? M. omnia.
 C. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cum desponderim,
 Des, qui aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt,
 comparet.

M. Id est profecto: id amicæ dabitur. C. scilicet 15
 Daturum. M. ah, frustra sum igitur gavissus miser.

Quidvis tamen jam malo; quam hunc amittere.

Quid nunc renuntiem abs te responsum, Chreme.

Ne sentiat me sensisse, atque ægre ferat? 19

C. Ægre? nimium illi, Menedeme, indulges. M. fine,
 Inceptum 'st: perface hoc mihi perpetuo, Chreme.

C. Dic convenisse, egisse te de nuptiis.

M. Dicam: quid deinde? C. me facturum esse omnia;
 Generum placere: postremo etiam, si voles, 24

Desponsam quoque esse dicito. M. hem, istuc volueram.

C. Tanto ocius te ut poscat, et tu id, quod cupis,
 Quam

HEAUTON TIMORUMENOS. 133

Quam ocissime ut des. M. cupio. C. nã tu propediem,
Ut istam rem video, istius obsaturabere.
Sed, hæc ut ut sunt, cautim et paulatim dabis,
Si sapias. M. faciam. C. abi intro : vide quid postulet.
Ego domi ero, si quid me voles. M. sane volo : 31
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS, CHREMES.

EGO me non tam astutum, neque ita perspicacem,
esse, id scio :

Sed hic adjutor meus, et monitor, et præmonstrator,
Chremes

Hoc mihi præstat. in me quidvis harum rerum con-
venit,

Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipēs, asinus,
plumbeus :

In illum nihil potest : exsuperat ejus stultitia hæc om-
nia. 5

C. Ohe, jam define deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam esse inventam gnatam ; nisi illos ex tuo ingenio
judicas,

Ut nil credas intellegere, nisi idem dictum 'st centies.
Sed interim quid illic jamdudum gnatus cessat cum
Syro ?

M. Quos ais homines, Chreme, cessare ? C. ehem,
Menedeme, advenis ? 10

Dic mihi, Clinia, quæ dixi, nuntiaſtin ? M. omnia.
C. Quid ait ? M. gaudere adeo occepit, quasi qui cu-
piunt nuptias.

C. Ha, ha, hæ. M. quid risisti ? C. servi venere in
mentem Syri

Calliditates.

Calliditates. M. itane? C. voltus quoque hominum
fingit scelus.

M. Gnatus quod se adsimulat lætum, id dicis? C. id.

M. idem istuc mihi

Venit in mentem. C. veterator. M. magis, si magis
noris, putes

Ita rem esse. C. ain' tu? M. quin tu ausculta. C.
mane: prius hoc scire expeto,

Quid perdidideris: nam ubi desponsam nuntiaſti filio,
Continuo injeſſiſſe verba tibi Dromonem, ſcilicet,
Sponſæ veſtem, aurum, atque ancillas, opus eſſe, ar-
gentum ut dares.

M. Non. C. quid? non? M. non, inquam. C. neque
ipſe gnatus? M. nil proſum, Chreme.

Magis unum etiam inſtare, ut hodie conficerentur
nuptiæ.

C. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quid-
quam? M. nihil.

C. Quamobrem? M. nescio equidem: ſed te miror,
qui alia tam plane ſcias.

Sed ille tuum quoque Syrus idem mire ſinxit filium,
Ut ne paululum quidem ſubolat eſſe amicam hanc
Cliniæ.

C. Quid ais? M. mitto jam oſculari atque amplexari:
id nil puto.

C. Quid eſt quod amplius ſimuletur? M. vah. C. quid
eſt? M. audi modo:

Eſt mihi in ultimis conclave ædibus quoddam retro:
Huc eſt intro latus lectus, veſtimentis ſtratus eſt.

C. Quid, poſtquam hoc eſt factum? M. dictum
factum, huc abiit Clitipho.

C. Solus? M. ſolus. C. timeo. M. Bacchis confe-
cuta eſt illico.

C. Sola? M. ſola. C. perii. M. ubi abiſſe intro, ope-
ruere oſtium. C. hem,

Clinia hæc fieri videbat? M. quidni? mecum una ſimul.

C. Fili

HEAUTON TIMORUMENOS. 137

C. Fili est amica Bacchis, Menedeme : occidi. 35

M. Quamobrem ? C. decem dierum vix mi est familia.

M. Quid ? istuc times, quod ille operam amico dat suo.

C. Imo quod amicæ. M. si dat. C. an dubium id tibi est ?

Quenquamne animo tam comi esse et leni putas,

Qui se vidente amicam patiatur suam ? 40

M. Quidni ? quo verba facilius dentur mihi.

C. Derides ? merito mihi nunc ego succenseo.

Quot res dedere ubi possem persentiscere,

Ni essem lapis ? quæ vidi ? væ misero mihi !

At næ illud haud inultum, si vivo, ferent : 45

Nam jam——M. non tu te cohibes ? non te respicis ?

Non tibi ego exempli satis sum ? C. præ iracundiâ,

Menedeme, non sum apud me. M. tene istuc loqui ?

Nonne id flagitium 'st, te aliis consilium dare,

Foris sapere, tibi non posse te auxiliarier ? 50

C. Quid faciam ? M. id, quod me fecisse aiebas parum :

Fac te patrem esse sentiat : fac ut audeat

Tibi credere omnia ; abs te petere et poscere,

Ne quam aliam quærat copiam, ac te deferat.

C. Imo abeat potius multo quovis gentium, 55

Quam hic per flagitium ad inopiam redigat patrem :

Nam si illi pergo suppeditare sumptibus,

Menedeme, mihi illæc vere ad rastros res redit.

M. Quot incommoda tibi in hac re capiēs, nisi caves ?

Difficilem ostendes te esse, et ignoscas tamen 60

Post, et id ingratum. C. ah, nescis quam doleam. M.

ut lubet.

Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro ? nisi quid est,

Quod mavis. C. imo et gener et adfines placent.

M. Quid dotis dicam te dixisse filio ?

Quid obticuiisti ? C. dotis ? M. ita dico. C. ah. M.

Chreme,

Ne quid vereare, si minus : nil nos dos movet.

S

C. Duo

C. Duo talenta pro re nostrâ ego esse decrevi satis :
Sed ita dictu opus est, si me vis salvom esse, et rem,
et filium,

Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. quam rem
agis ?

C. Id mirari te simulato, et illum hoc rōgitato simul,
Quamobrem id faciam. M. quin ego vero, quamob-
rem id facias, nescio. 71

C. Egone ? ut ejus animum, qui nunc luxuriâ et lasciviâ
Diffluit, retundam : redigam, ut quo se vortat, ne-
sciat.

M. Quid agis ? C. mitte ; sine me in hâc re gerere
mihi morem. M. fino :

Itane vis ? C. ita. M. fiat. C. at jam, uxorem ut ad-
cerfat, parat. 75

Hic, ita ut liberos est æquom, dictis confutabitur.

Sed Syrum—M. quid eum ? C. egone ? si vivo, adeo
exornatum dabo,

Adeo depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei :
Qui sibi me pro deridiculo ac delectamento putat.

Non, ita me dî ament, auderet facere hâc viduæ mu-
lieri, 10

Quæ in me fecit.

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES, SYRUS.

ITANE tandem, quæso, est, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit ani-
mum patris ?

Quodnam ob facinus ? quid ego tantum sceleris admi-
si miser ?

Volgo faciunt. M. scio tibi esse hoc gravius multo ac
durius,

Cui

HEAUTON TIMORUMENOS. 139

Cui sit : verum ego haud minus ægre patior, id qui
nescio ;

Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo
volo.

CL. Hic patrem adstare aiebas ? M. eccum. CH. quid
me incusas, Clitipho ?

Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi et stultitiæ tuæ.
Ubi te vidi animo esse omisso, et, suavia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longi-
tudinem,

Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc posses
perdere.

Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proximos, tibi qui erant ; eis commisi et cre-
didi.

Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho,

Victus, vestitus, quo in tectum te receptes. CL. hei
mihi !

CH. Satius est, quam, te ipso hærede, hæc possidere
Bacchidem.

S. Disperii : scelestus quantas turbas concivi insciens !

CL. Emori cupio. CH. prius, quæso, discce quid sit
vivere :

Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.

S. Here, licetne ? CH. loquere. S. at tuto ? CH. lo-
quere. S. quæ ista 'st pravitas,

Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic ?

CH. ilicet :

Ne te admisce : nemo accusat, Syre, te : nec tu aram
tibi,

Nec precatorem, pararis. S. quid agis ? CH. nil
succenseo,

Nec tibi, nec huic ; nec vos est æquom, quod facio,
mihi.

S. Abiit. vah, rogasse vellem. CL. quid, Syre ? S.
unde mihi peterem cibum :

Ita

Ita nos abalienavit. tibi jam esse ad sororem intellego.

CL. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam a fame mihi sit, Syre?

S. Modo liceat vivere, est spes. CL. quæ? S. nos esuritorios satis.

CL. Irrides in re tantâ, neque me quidquam consilio adjuvas?

S. Imo et ibi nunc sum, et usque id egi dudum, dum loquitur pater;

Et, quantum ego intellegere possum— CL. quid? S. non aberit longius.

CL. Quid id ergo? S. sic est: non esse horum te arbitror. CL. quid istuc, Syre?

Satin' sanus es? S. ego dicam, quod mihi in mentem: tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,

Quæ proprior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc filia

Postquam est inventa vera, inventa est causâ, quâ te expellerent.

CL. Est verisimile. S. an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?

CL. Non arbitror. S. nunc aliud spectâ: matres omnes filiis

In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ,

Solent esse: id non fit. CL. verum dicis. quid ergo nunc faciam, Syre?

S. Suspicionem istanc ex illis quære: rem profer palam. Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito,

Aut scibis cujus sis. CL. recte suades: faciam. S. sat recte hoc mihi

In mentem venit: namque adolescens, quam in minimâ spe situs erit,

Tam facillume patris pacem in leges conficiet suas. 45

Etiam haud scio an uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ. Quid

HEAUTON TIMORUMENOS. 141

Quid hoc autem? senex exit foras: ego fugio. adhuc
quod factum 'st,
Miror non jussu me adripi; ad Menedemum hunc
pergam:
Eum mihi precatorem paro: seni nostro fidei nihil ha-
beo.

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

PROFECTO, nisi caves tu, homo, aliquid gnato
conficies mali:

Idque adeo miror, quomodo

Tam ineptum quidquam tibi venire in mentem, mi
vir, potuerit.

C. Oh, pergin' mulier esse? nullamne ego rem un-
quam in vitâ meâ

Volui, quin tu in eâ re mihi adversatrix fueris, So-
strata?

At si rogitam jam, quid est quod peccem; aut quam-
obrem hoc faciam, nescias,

In quâ re nunc tam confidenter restas, stulta. S. ego
nescio?

C. Imo scis, potius quam quidem redeat ad integrum
eadem oratio.

S. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tantâ postules.

C. Non postulo, jam loquere: nihilo minus ego hoc
faciam tamen.

S. Facies? C. verum. S. non vides quantum mali ex
eâ re excites.

Subditum se suspicatur. C. subditum! ain' tu? S. certe
sic erit,

Mi vir. C. confitere. S. au, obsecro te, istuc inimicis
fiet.

Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus

C. Quid

C. Quid? metuis, ne non, cum velis, convincas esse illum tuum? 15

S. Quod filia est inventa? C. non; sed, quo magis credendum fiet

Id, quod est confimilis moribus,
Convinces facile ex te natum: nam tui similis est probe:

Nam illi nihil vitii est relictum, quin fiet et idem tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium. 20
Sed ipse egreditur, quam severus! rem cum videas, censeas.

ACTUS V. SCENA VI.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

SI unquam ullum fuit tempus, mater, cum ego voluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obsecro
Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miserefcatur mei;

Quod peto et volo, parentes meos ut commonstres mihi.

S. Obsecro, mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum, 5

Alienum esse te. CL. sum. S. miseram me! hocine quæfisti, obsecro?

Ita mihi atque huic sis superstes, ut ex me atque ex hoc natus es:

Et cave posthac, si me amas, unquam istuc verbum ex te audiam.

CH. At ego, si me metuis, mores cave in te esse istos sentiam.

CL. Quos? CH. si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo, 10

Ganeo, damnosus. crede; et nostrum te esse credito.
CL. Non

HEAUTON TIMORUMENOS. 143

CL. Non sunt hæc parentis dicta. CH. non, si ex capite sis meo

Natus, item ut aiunt Minervam esse ex Jove, eâ causâ magis

Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

S. Di istæc prohibeant. CH. deos nescio: ego, quod potero, sedulo.

Quæris id quod habes; parentes: quod abest non quæris; patri

Quomodo obsequare, et serves quod labore invenerit. Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet Dicere hæc præsentem verbum turpe: at te id nullo modo

Facere pudit. CL. eheu, quam nunc totus displiceo mihi!

Quam pudet! neque, quod principium incipiam ad placandum, scio.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

ENIMVERO Chremes nimis graviter cruciat adolescentulum,

Nimisque inhumane. exeo ergo, ut pacem conciliem optume

Ipfos video. CH. ehem, Menedeme, cur non adcerfis jubes

Filiam, et quod dotis dixi firmas? S. mi vir, te obsecro Ne facias. CL. pater, obsecro mi ignoscas. M. da veniam, Chreme.

Sine te exorent. CH. egon' mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?

Non faciam. M. at nos non finemus. CL. si me vivom vis, pater,

Ignosce.

144 P. T E R E N T I I

Ignosce. S. age, Chremes mi. M. age, quæso, ne tam obfirma te, Chreme.

CH. Quid istuc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.

M. Facis ut te decet. CH. eâ lege hoc adeo faciam : si facit id, 10

Quod ego hunc æquom censeo. CL. pater, omnia faciam : impera.

CH. Uxorem ut ducas. CL. pater. CH. nihil audio. M. ad me recipio :

Faciet. CH. nil etiam audio ipsum. CL. perii. S. an dubitas, Clitipho?

CH. Imo utrum volt. M. faciet omnia. S. hæc, dum incipias, gravia sunt,

Dumque ignores : ubi cœgnoris, facilia. CL. faciam, pater. 15

S. Gnate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam tu facile ames,

Filiam Phanocratæ nostri. CL. rufamne illam virginem,

Cæsiâ, sparso ore, adunco naso? non possum, pater.

CH. Eia, ut elegans est! credas animum ibi esse? S. aliam dabo.

CL. Quid istic? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum, 20

Quam volo. S. nunc laudo gnate. CL. Archonidis hujus filiam.

S. Perplacet. CL. pater, hoc nunc restat. CH. quid? CL. Syro ignoscas volo,

Quæ meâ causâ fecit. CH. fiat. vos valet, et plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

P. T E R E N T I I

IMPJ T E R E N T I I A D E L P H I.

Acta ludis funeribus L. Æmilii Pauli. Quos fecere Q. Fabius Maximus P. Cornelius Africanus. Egere L. Attilius Prænestinus Minucius Protimus. Modos fecit Flaccus Claudî tibiis sarranis. Facta e Græca Menandru. L. Anicio M. Cornelio coff.

PERSONÆ.

PROLOGUS.
MICIO, senex.
DEMEA, senex.
SANNIO, leno.
ÆSCHINUS, adolescens.
SYRUS, servus.
CTESIPHO, adolescens.

SOSTRATA, matrona.
CANTHARA, nutrix.
PAMPHILA, puerpera.
GETA, servus.
HEGIO, senex.
DROMO, servus.

T

ADEL.

ADELPHORUM

ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI auctore.

DUOS cum haberet Demea adolescentulos,
 Dat Micioni fratri adoptandum Æschinum,
 Sed Ctesiphonem retinet. hunc citharistriae
 Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
 Frater celabat Æschinus; famam quoque 5
 Amoris in se transferebat: denique
 Fidicinam lenoni eripuit. vitiaverat
 Idem Æschinus civem Atticam pauperculam;
 Fidemque dederat, hanc sibi uxorem fore.
 Demea iurgare, et graviter ferre. mox tamen, 10
 Ut veritas patefacta est, ducit Æschinus
 Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
 Exorato suo patre duro Demeâ.

P. T E R E N T I I
A D E L P H I.

P R O L O G U S.

POSTQUAM poëta sensit scripturam suam
Ab iniquis observari, et adversarios
Rapere in peiorem partem, quam acturi sumus,
Indicio de se ipse erit; vos eritis iudices,
Laudine an vitio duci factum id oporteat. 5
Synapthnescontes Diphili comœdia 'st:
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græcâ adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem in primâ fabulâ. eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi 10
In Adelp hos; verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam: pernoscite,
Furtumne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus neglegentiâ 'st.
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles 15
Eam adjutare, adfidueque una scribere:
Quod illi maledictum vehemens esse existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis universis et populo placent;
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio, 20
Suo quisque tempore usu' 'st sine superbiâ.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient:
In agendo partem ostendent. facite, æquanimitas
Poëta ad scribendum augeat industriam. 25

ACTUS

ACTUS I. SCENA I.

Micio.

STORAX. non rediit hâc nocte a cenâ Æschinus,
Neque servolorum quisquam, qui advorsum ie-
rant.

Profecto hoc vero dicunt : si absis uspiam,
Aut ubi si cesses, evenire ea satius est,
Quæ in te uxor dicit, et quæ in animo cogitat, 5
Irata, quam illa, quæ parentes propitii.
Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, atque animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.

Ego, quia non rediit filius, quæ cogito ? 10
Quibus nunc solicator rebus ? ne aut ille alserit,
Aut uspiam ceciderit, aut præfregerit
Aliquid. vah, quenquamne hominem in animo insti-
tuere, aut

Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi ! 14
Atque ex me hic natus non est, sed ex fratre. is adeo
Diffimili studio est. jam inde ab adolescentiâ
Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium
Secutus sum : et, quod fortunatum isti putant,
Uxorem nunquam habui. ille, contra, hæc omnia :
Ruri agere vitam : semper parce ac duriter 20
Se habere : uxorem duxit : nati filii

Duo. inde ego hunc majorem adoptavi mihi :
Eduxi a parvulo, habui, amavi, pro meo :
In eo me oblecto : solum id est carum mihi.
Ille ut item contra me habeat, facio sedulo : 25
Do, prætermitto : non necesse habeo omnia
Pro meo jure agere : postremo, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium :

Nam

Nam qui mentiri aut fallere insuerit patrem, aut 30
 Audebit, tanto magis audebit cæteros.
 Pudore et liberalitate liberos
 Retinere satius esse credo, quam metu.
 Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
 Venit ad me sæpe clamitans, quid agis, Micio? 35
 Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
 Cur potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?
 Vestitu nimio indulges; nimium ineptus es.
 Nimium ipse est durus præter æquomque et bonum:
 Et errat longe, meâ quidem sententiâ, 40
 Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
 Vi quod sit, quam illud, quod amicitia adjungitur.
 Mea sic est ratio, et sic animum induco meum:
 Malo coactus qui suum officium facit,
 Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet; 45
 Si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit.
 Ille, quem beneficio adjungas, ex animo facit;
 Studet par referre; præsens absensque idem erit.
 Hoc patrium est, potius consuefacere filium
 Suâ sponte recte facere, quam alieno metu. 50
 Hoc pater ac dominus interest. hoc qui nequit,
 Fateatur nescire imperare liberis.
 Sed estne hic ipse, de quo agebam? et certe is est.
 Nescio quid tristem video. credo jam, ut solet,
 Jurgabit. salvom te advenire, Demea, 55
 Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA, MICIO.

EHEM, opportune: te ipsum quærito.
 M. Quid tristis es? D. rogas me, ubi nobis Æschinus
 Siet, quid tristis ego sim? M. dixin' hoc fore?
 Quid fecit? D. quid ille fecerit? quem neque pudet
 Quidquam,

Quidquam, nec metuit quenquam, neque legem putat
 Tenere se ullam, nam illa, quæ antehac facta sunt, 6
 Omitto: modo quid designavit? M. quidnam id est?
 D. Fores effregit, atque in aedes irruit.

Alienas: ipsum dominum atque omnem familiam
 Mulcavit usque ad mortem: eripuit mulierem, 10
 Quam amabat. clamant omnes indignissime

Factum esse. hoc advenienti quot mihi, Micio,
 Dixere? in ore 'st omni populo. denique,
 Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
 Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium? 15

Nullum hujus simile factum. hæc cum illi, Micio,
 Dico, tibi dico. tu illum corrumpi finis.

M. Homine imperito nunquam quidquam injustius,
 Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

D. Quorsum istuc? M. quia tu, Demea, hæc male
 judicas. 20

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
 Scortari, neque potare; non est; neque fores
 Effringere. hæc si neque ego neque tu fecimus,
 Non fuit egestas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum fecisti inopiâ. 25

Injurium 'st: nam, si esset unde id fieret,
 Faceremus: et tu illum tuum, si esses homo,
 Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
 Potius quam, ubi te expectatum ejecisset foras,
 Alieniore ætate post faceret tamen. 30

D. Proh Jupiter! tu homo adigis me ad infaniam.
 Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. ah,
 Ausculta; ne me obtundas de hac re sæpius.

Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
 Is meus est factus: si quid peccat, Demea, 35
 Mihi peccat; ego illi maxumam partem feram.

Opsonat? potat? olet unguenta? de meo.
 Amat? dabitur a me argentum, dum erit commodum;
 Ubi non erit, fortasse excludetur foras.

Fores

Fores effregit? restituentur. discidit
 Vestem? refarcietur. est, dīs gratia,
 Et unde hæc fiant, et adhuc non molesta sunt.
 Postremo, aut define; aut cedo quemvis arbitrum:
 Te plura in hâc re peccare ostendam. D. hei mihi!
 Pater esse discite ab illis, qui vere sciunt. 45
 M. Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.
 D. Tun' consulis quidquam? M. ah! si pergis, abiero.
 D. Siccine agis? M. an ego toties de eâdem re audiam?
 D. Curæ est mihi. M. et mihi curæ est: verum, Demea,
 Curemus æquam uterque partem; tu alterum, 50
 Ego item alterum: nam ambos curare propemodum
 Reposcere illum est, quem dedisti. D. ah, Micio!
 M. Mihi sic videtur. D. quid istic? si istuc tibi placet,
 Profundat, perdat, pereat, nihil ad me adinet.
 Jam si verbum unum posthac. M. rursus, Demea, 55
 Irascere? D. an non credis? repeton' quem dedi?
 Ægre 'st. alienus non sum. si obsto—hem, desino.
 Unum vis curem: curo: et est dīs gratia,
 Quom ita, ut volo, est. iste tuus ipse sentiet
 Posterius: nolo in illum gravius dicere. 60
 M. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit; tamen
 Non nihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
 Me ægre pati, illi nolui. nam ita 'st homo;
 Cum placo, advorsor sedulo, et deterreo;
 Tamen vix humane patitur: verum si augeam, 65
 Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,
 Insaniam profecto cum illo. etsi Æschinus
 Non nullam in hâc re nobis facit injuriam.
 Quam hic non amavit meretricem? aut cui non dedit
 Aliquid? postremo naper, credo jam omnium 70
 Tædebat, dixit velle uxorem ducere.
 Sperabam jam defuisse adolescentiam:
 Gaudebam. ecce autem de integro: nisi, quidquid est,
 Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum
 est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO, ÆSCHINUS.

OBSECRO, populares, ferte misero atque innocenti auxilium ;

Subvenite inopi. Æ. otiose nunc iam illico hic confiste :

Quid respectas ? nihil periculi 'st : nunquam, dum ego adero, hic te tanget.

S. Ego istam, invitis omnibus.

Æ. Quanquam est scelestus, non committet hodie unquam iterum ut vapulet. 5

S. Æschine, audi, ne te ignarum fuisse dicas meorum morum :

Leno ego sum. Æ. scio. S. at ita, ut usquam fuit fide quisquam optumâ.

Tu quod te posterius purges, hanc injuriam mihi nolle

Factam esse, hujus non faciam. crede hoc, ego meum jus persequar ;

Neque tu verbis solves unquam, quod mihi re malefeceris. 10

Novi ego vestra hæc : nollem factum : jusjurandum dabitur, te esse indignum injuriâ hæc ; indignis cum egomet sim acceptus modis.

Æ. Abi præ strenue, ac fores aperi. S. cæterum hoc nihil facis.

Æ. I intro nunc iam. S. at enim non finam. Æ. adcede illuc, Parmeno ;

Nimium istoc abisti : hic propter hunc adfiste. hem, sic volo. 15

Cave nunc jam oculos a meis oculis quoquam demoveas tuos,

Ne

Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo in
malâ hæreat.

S. Istuc volo ergo ipsum experiri. Æ. hem, serua.

P. omitte mulierem.

S. O facinus indignum! Æ. geminabit, nisi caves.
S. hei miseriam!

Æ. Non innueram: verum in istam partem potius pec-
cato tamen.

I nunc iam. S. quid hoc rei est? regnumne, Æschine,
hic tu possides?

Æ. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

S. Quid tibi rei mecum 'st? Æ. nihil. S. quid? no-
stin' qui sim? Æ. non desidero.

S. Tetigin' tui quidquam? Æ. si adtigisses, ferres in-
fortunium.

S. Qui tibi magis licet meam habere, pro quâ ego ar-
gentum dedi?

Responde. Æ. ante ædes non fecisse erit melius hic
convicium:

Nam si molestus pergis esse, jam intro abripiere, at-
que ibi

Usque ad necem operiere loris. S. loris liber? Æ. sic erit.

S. O hominem impurum! hiccine libertatem aiunt
esse æquam omnibus?

Æ. Si satis jam debacchatus es, leno, audi si vis nunc
iam.

S. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? Æ.
mitte ista, atque ad rem redi.

S. Quam rem? quo redeam? Æ. jamne me vis di-
cere id, quod ad te adtinet?

S. Cupio, æqui modo aliquid. Æ. vah, leno iniqua
me non volt loqui!

S. Leno sum, fateor, pernicies communis adolescen-
tium,

Perjurus, pestis: tamen tibi a me nulla 'st orta injuria.

U

U

Æ. Nam

Æ. Nam hercle etiam hoc restat. S. illuc, quæso, redi, quo cœpisti, Æschine. 36

Æ. Minis viginti tu illam emisti, quæ res tibi vortat male!

Argenti tantum dabitur. S. quid, si ego tibi illam nolo vendere?

Coges me? Æ. minime. S. namque id metui. Æ. neque vendundam censeo,

Quæ libera 'st: nam ego liberali illam adfero causâ manu. 40

Nunc vide utrum vis; argentum accipere, an causam meditari tuam.

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. S. proh supreme Jupiter!

Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuriâ:

Domo me eripuit; verberavit; me invito abduxit meam.

Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier. 45

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi. Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum jus postulat.

Age, jam cupio, modo si argentum reddat. sed ego hoc hariolor:

Ubi me dixero dare tanti, testes faciet illico

Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras, redi.

Id quoque possum ferre, si modo reddat, quanquam injurium 'st. 51

Verum cogito id, quod res est: quando eum quæstum occeperis,

Accipiunda et mussitanda injuria adolescentium 'st.

Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes puto.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, SANNIO.

TACE, egomet conveniam ipsum: cupide accipiat jam faxo, atque etiam Bene dicat secum esse actum. quid istuc, Sannio, 'st, quod te audio

Nescio quid concertasse cum hero? SA. nunquam vidi iniquius

Certationem comparatam, quam hæc hodie inter nos fuit.

Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessum sumus.

Sy. Tua culpa. SA. quid facerem? Sy. adolescenti morem gestum oportuit.

SA. Qui potui melius, qui hodie usque os præbui? Sy. age, scis quid loquar?

Pecuniam in loco negligere maximum interdum 'st lucrum. hui!

Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum, atque Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,

Ne non tibi istuc foeneraret? SA. ego spem pretio non emo.

Sy. Nunquam rem facies. abi, nescis inescare homines, Sannio.

SA. Credo istuc melius esse: verum ego nunquam adeo astutus fui,

Quin, quidquid possem, malletm auferre potius in præsentia.

Sy. Age, novi tuum animum: quasi jam usquam tibi sint viginti minæ,

Dum huic obsequare. præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. SA. hem.

Sy. Coëmisse

Sy. Coëmisse hinc, quæ illuc veheres, multa; navem
conductam: hoc scio,

Animus tibi pendet; ubi illinc, spero, redieris, tamen
hoc ages.

SA. Nusquam pedem. perii hercle: hæc illi spe hoc
incepterunt. Sy. timet:

Injeci scrupulum homini. SA. o scelera! illud vide, 20

Ut in ipso articulo oppressit. emptæ mulieres

Complures, et item hinc alia, quæ porto Cyprum.

Nisi eo ad mercatum venio, damnum maximum 'st.

Nunc si hoc omitto, actum agam: ubi illinc rediero,

Nihil est, refrixerit res: nunc demum venis? 25

Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,

Quam aut hic manere tam diu, aut tum persequi.

Sy. Jamne enumerasti id quod ad te rediturum putes?

SA. Hoccine illo dignum 'st? hoccine incipere Æschil-
num?

Per oppressionem ut hanc mi eripere postulet? 30

Sy. Labascit. unum hoc habeo. vide si satis placet:

Potius quam venias in periculum, Sannio,

Serveſne an perdas totum, divdium face.

Minas decem conradet alicunde. SA. hei mihi!

Etiam de forte nunc venio in dubium miser. 35

Pudet nihil? omnes dentes labefecit mihi.

Præterea colaphis tuber est totum caput.

Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. Sy. ut lubet,

Numquid vis, quin abeam? SA. imo hercle hoc quaeso,

Syre;

Ut ut hæc sunt acta, potius, quam lites sequar, 40

Meum mi reddatur, saltem quanti emptæ 'st. Syre,

Scio te non usum antehac amicitia meâ:

Memorem me dices esse et gratum. Sy. sedulo

Faciam. sed Ctesiphonem video: lætus est

De amicâ. SA. quid, quod te oro? Sy. paulisper

mane.

45
ACTUS

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO, SYRUS.

ABS quisvis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas :

Verum enimvero id demum juvat, si, quem æquom' sit facere, is bene facit.

O frater, frater, quid ego te nunc laudem ? satis certo scio,

Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus quin superet tua.

Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,

Fratrem homini nemini esse primarum artium magis principem.

S. O Ctesipho. C. o Syre, Æschinus ubi est ? S. ellum, te exspectat domi. C. hem.

S. Quid est ? C. quid sit ? illius operâ, Syre, nunc vivo. festivom caput !

Quin' omnia sibi post putavit esse præ meo commodo ! Maledicta, famam, meum amorem, et peccatum, in se transfudit.

Nihil pote supra. quidnam fores crepuit ? S. mane, mane, ipse exit foras.

ACTUS II. SCENA IV.

ÆSCHINUS, SANNIO, CTESIPHO, SYRUS.

UBI est ille sacrilegus ? SA. me quærit. numquidnam effert ? occidi ;

Nil video. Æ. ehem, opportune : te ipsum quæro. quid sit, Ctesipho ?

In tuto est omnis res. omitte vero tristitiam tuam.

C. Ego illam hercle vero omitto, qui quidem te habeam fratrem, o mi Æschine !

O mi

O mi germane! ah, vereor coram in os te laudare amplius, 5

Ne id adfentandi magis, quam quo habeam gratum, facere existumes.

Æ. Age, inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos, Ctesipho.

Hoc mihi dolet, nos pæne sero scisse, et pæne in eum locum

Redisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliari.

C. Pudebat. Æ. ah, stultitia! ita hæc, non pudor: tant ob parvolam 10

Rem pæne e patria! turpe dictu. deos quaeso, ut istæc prohibeant.

C. Peccavi. Æ. quid ait tandem nobis Sannio? Sy. jam mitis est.

Æ. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam. tu intro ad illam, Ctesipho.

SA. Syre, insta. Sy. eamus; namque hic properat in Cyprum. SA. ne tam quidem;

Quamvis etiam maneo otiosus hic. Sy. reddetur, ne time. 15

SA. At ut omne reddat. Sy. omne reddet; tace modo, ac sequere hæc. SA. sequor.

C. Heus, heus, Syre. Sy. ehem, quid est? C. obsecro hercle, hominem istum impurissimum

Quamprimum absolvitote; ne, si magis irritatus fiet, Aliqua ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuo perierim. 20

Sy. Non fiet: bono animo es. tu cum illâ te intus oblecta interim,

Et lectulos jube ærni nobis, et parari cætera.

Ego jam, transactâ re, convortam me domum cum opsonio.

C. Ita quaeso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

ACTUS

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA, CANTHARA.

OBSECR O, mea nutrix, quid nunc fiet? C.
quid fiet, rogas?

Recte ædepol, spero: S. modo dolores, mea tu, occi-
piunt primulum.

C. Jam nunc times, quasi nunquam adfuersis, nunquam
tute pepereris.

S. Miseram me! neminem habeo, solæ sumus: Geta
autem hic non adest:

Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui adcersat
Æschinum.

C. Pol is quidem jam hic aderit: nam nunquam unum
intermittit diem,

Quin semper veniat. S. solus mearum miseriarum est
remedium.

C. E re natâ melius fieri haud potuit, quam factum est,
hera;

Quando vitium oblatum est, quod ad illum adinet po-
tissimum,

Talem, tali genere atque animo, natum ex tantâ familiâ.

S. Ita pol est, ut dicis. salvos nobis, deos quæso, ut fiet.

ACTUS III. SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

NUNC illud est, quod, si omnes omnia sua con-
filia conferant,

Atque huic malo salutem quærant, auxilii nihil adfe-
rant;

Quod mihiq; heræque, filiaque herili, est. væ mi-
sero mihi!

Tot

Tot res repente circumvallant, unde emergi non pō-
test,

Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia. 5

Hocine sæclum ? o scelera ! o genera sacrilega ! o ho-
minem impium !

S. Me miseram, quidnam 'st, quod sic video timidum
et properantem Getam ?

G. Quem neque fides, neque jusjurandum, neque il-
lum misericordia

Repressit, neque reflexit, neque quod partus instabat
propè,

Cui miseræ indigne per vim vitium obtulerat. S. non
intellego 10

Satis, quæ loquatur. C. propius, obsecro, adcedamus,
Solstrata. G. ah,

Me miserum, vix sum compos animi, ita ardeo ira-
cundiâ.

Nihil est quod malim, quam illam totam familiam dari
mihi obviam,

Ut ego iram hanc in eos evomam omnem, dum ægri-
tudo hæc est recens : 14

Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modo.

Seni animam primum extinguerem ipsi, qui illud pro-
duxit scelus :

Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum la-
cerarem modis !

Sublimem medium primum adriperem, et capite in ter-
ram statuerem,

Ut cerebro dispergat viam.

Adolescenti ipsi eriperem oculos, posthæc præcipitem
darem. 20

Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, et pro-
sternerem.

Sed cesso heram hoc malo impertiri propere ? S. revo-
cemus. Geta. G. hem,

Quisquis

Quisquis es, sine me. S. ego sum Sostrata. G. ubi ea est? te ipsam quærito;

Te expeto. oppido opportune te obtulisti mihi obviam.

Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi! S. quid festinas, mi Geta?

Animam recipe. G. prorsus. S. quid istuc prorsus ergo 'st? G. periiimus.

Actum 'st. S. eloquere ergo, obsecro te, quid sit. G. jam. S. quid jam, Geta?

G. Æschinus. S. quid is ergo? G. alienus est a nostra familiâ. S. hem,

Perii: quare? G. amare cocepit aliam. S. vae miseræ mihi!

G. Neque id occulte fert: ablenone ipse eripuit palam. S. Satin' hoc certum 'st? G. certum. hisce oculis ego met vidi, Sostrata. S. ah.

Me miseram! quid jam credas? aut cui credas? nostrumne Æschinum?

Nostram vitam omnium? in quo nostræ spes opeque omnes sitæ

Erant, qui sine hac jurabat se unum nunquam victurum diem,

Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris, Ita obsecraturum, ut liceret hanc sibi uxorem ducere.

G. Hera, lacrimas mitte; ac potius, quod ad hanc rem opus est, porro prospice.

Patiamurne, an narremus cuiquam? C. au, au, mi homo, sanusne es? an

Hoc proferendum tibi videtur esse usquam? G. mihi quidem non placet.

Jam primum, illum alieno animo a nobis esse, res ipsa indicat.

Nunc si hoc palam proferimus, ille inficias ibit, sat scio; Tua fama, et gnatae vita, in dubium veniet. tum si maxime

Fateatur, cum amet aliam, non est utile hanc illi dari.

Quapropter quoquo pacto tacito 'st opus. S. ah, mi-
nime gentium :

Non faciam. G. quid ais? S. proferam. G. hem,
mea Sostrata, vide quam rem agas. 45

S. Pejore res loco non potis est esse, quam in quo nunc
fita 'st.

Primum indotata est : tum præterea, quæ secunda ei
dos erat,

Periit : pro virgine dari nuptum non potest. hoc relli-
quom est,

Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem ipse
amiserat.

Postremo, quando ego conscia mihi sum, a me cul-
pam esse hanc procul, 50

Nec pretium, neque rem ullam intercessisse illâ aut
me indignam, Geta,

Experiar. G. quid istic? adcedo, ut melius dicas. S.
tu, quantum potes,

Abi, atque Hegioni cognato hujus rem enarrato om-
nem ordine :

Nam is nostro Simulo fuit summus, et nos coluit
maxime.

G. Nam hercle alius nemo respicit nos. S. propera tu,
mea Canthara, 55

Curre, obstetricem adcesse, ut, cum opus sit, ne in
morâ nobis fiet.

ACTUS III. SCENA III.

DE MEA.

DISPERII. Ctésiphonem audiui filium

Una adfuisse in raptione cum Æschino.

Id misero restat mihi mali, si illum potest,

Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.

Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum

Aliquo :

Aliquo : persuasit ille impurus, fat scio. 6
 Sed eccum Syrum ire video. hinc scibo jam, ubi fiet.
 Atque hercle hic de grege illo est : si me senserit
 Eum quæritare, nunquam dicet carnufex,
 Non ostendam id me velle. 10

ACTUS III. SCENA IV.

SYRUS, DEMA.

OMNEM rem modo feni,
 Quo pacto haberet, enarramus ordine.
 Nil quidquam vidi lætius. D. proh Jupiter,
 Hominis stultitiam ! S. conlaudavit filium :
 Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias. 8
 D. Disrumpor. S. argentum adnumeravit illico ;
 Dedit præterea in sumptum dimidium minæ :
 Id distributum sanè est ex sententiâ. D. hem,
 Huic mandes, si quid recte curatum velis.
 S. Ehem Demea, haud adspexeram te : quid agitur ?
 D. Quid agatur ? vestram nequeo mirari satis 11
 Rationem. S. est hercle inepta, ne dicam dolo,
 Atque absurda. pisces cæteros purga, Dromo :
 Congrum istum maxumum in aquâ finito ludere
 Paulisper : ubi ego venero, exossabitur ; 15
 Prius nolo. D. hæccine flagitia ? S. mihi quidem non
 placent ;
 Et clamo sæpe. falsamenta hæc, Stephanio,
 Fac macerentur pulcre. D. dî vestram fidem ;
 Utrum studione id sibi habet, an laudi putat
 Fore, si perdiderit gnatum ? væ misero mihi ! 20
 Videre videor jam diem illum, cum hinc egens
 Profugiet aliquo militatam. S. o Demea,
 Istuc est sapere, non quod ante pedes modo 'st
 Videre ; sed etiam illâ quæ futura sunt
 Prospicere. D. quid ? istæc jam penes vos psaltria est ?
 S. Ellam

S. Ellam intus. D. eho, an domi est habiturus? S.
credo, ut est 26

Dementia. D. hæccine fieri? S. inepta lenitas
Patris et facilitas prava. D. fratris me quidem
Pudet pigetque. S. nimium inter vos, Demea, ac
Non, quia ades præsens, dico hoc, pernimum, interest.
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es; 31

Ille, somnium, sineres vero illum tu tuum
Facere hæc? D. sinerem illum? aut non sex totis men-
sibus

Prius olfecissem, quam ille quidquam cœperet?

S. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. sic fiet 35

Modo, ut nunc est, quæso. S. ut quisque suum volt
esse, ita 'st.

D. Quid eum? vidistin' hodie? S. tuumne filium?
Abigam hunc rus. jamdudum aliquid ruri agere arbi-
tror.

D. Satin' scis ibi esse? S. oh, quem egomet produxi. D.
optume 'st.

Metui, ne hæreret hic. S. atque iratum admodum, 40

D. Quid autem? S. adortu' 'st jurgio fratrem apud
forum

De psaltriâ istâc, D. ain' vero? S. vah, nil reticuit;

Nam, ut numerabatur forte argentum, intervenit

Homo de improvîso: cœpit clamare; o Æschine,

Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere 45

Indigna genere nostro? D. oh! lacrumo gaudio,

S. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.

D. Salvos sit, spero; est similis majorum suum. S. hui;

D. Syre, præceptorum plenus istorum ille, S. phy,

Domi habuit, unde disceret, D. fit sedulo; 50

Nil prætermitto; consuefacio; denique

Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium

Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.

Hoc facito. S. recte sane. D. hoc fugito. S. callide.

D. Hoc

D. Hoc laudi est. S. istæ res est. D. hoc vitio datur.
S. Probitum. D. porro autem. S. non hercle otium 'st
Nunc mihi auscultandi. pisces ex sententiâ 57

Nactus sum; hi mihi ne corrumpantur, cautio 'st.
Nam id nobis tam flagitium 'st, quam illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modo dixi: et, quod queo,
Conservis ad eundem istunc præcipio modum: 61
Hoc falsum 'st, hoc adustum 'st, hoc lautum 'st
parum:

Illud recte, iterum sic memento: sedulo
Moneo quæ possum pro meâ sapientiâ.

Postremo, tanquam in speculum, in patinas, Demea,
Inspicere jubeo, et moneo quid facto usus sit. 66

Inepta hæc esse, nos quæ facimus, sentio:

Verum quid facias? ut homo 'st, ita morem geras.

Numquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.

S. Tu rus hinc ibis? D. recta. S. nam quid tu hic
agas, 70

Ubi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet?

D. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc
veneram,

Rus abiit: illum curo unum: ille ad eum adinet.

Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.

Sed quis illic est, quem video procul? estne Hegio 75

Tribulis noster? si satis cerno, is hercle 'st. vah,

Homo amicus nobis jam inde a puero. di boni!

Næ illiusmodi jam magna nobis civium

Penuria 'st. homo antiquâ virtute ac fide: 81

Haud cito mali quid ortum ex hoc sit publice. 80

Quam gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias

Restare video! vah, vivere etiam nunc lubet.

Opperiari hominem hic, ut salutem et conloquar.

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMA, PAMPHILA.

PROH di immortales, facinus indignum, Geta!
 Quid narras? G. sic est factum. H. ex illân' familiâ
 Tam illiberale facinus esse ortum! o Æschine,
 Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet
 De psaltriâ hâc audivit: id illi nunc dolet 5
 Alieno; pater is nihili pendit. hei mihi!
 Utinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hæc,
 H. Nisi facient quæ illos æquom' st, haud sic auferent,
 G. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est:
 Te solum habemus: tu es patronus, tu pater: 10
 Ille tibi moriens nos commendavit senex.
 Si deferis tu, perimus. H. cave dixeris:
 Neque faciam, neque me satis pie posse arbitror.
 D. Adibo. salvere Hegionem plurimum
 Jubeo. H. oh, te quærebam ipsum: salve, Demea:
 D. Quid autem? H. major filius tuus Æschinus, 16
 Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
 Neque liberalis, functus officium est viri.
 D. Quid istuc est? H. nostrum amicum noras Simulum
 Atque æqualem? D. quidni? H. filiam ejus virginem
 Vitiavit. D. hem! H. mane; nondum audisti, Demea,
 Quod est gravissimum. D. an quidquam est etiam
 amplius? 22
 H. Vero amplius: nam hoc quidem ferendum aliquo
 modo st.
 Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
 Humanum st. ubi scit factum, ad matrem virginis
 Venit ipse ultro, lacrumans, orans, obsecrans, 26
 Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.
 Ignotum st, tacitum st, creditum st. virgo ex eo
 Compressu gravis facta est; mensis hic decimus est:
 Ille bonus vir nobis psaltriâ, si dis placet, 30
 Paravit,

Paravit, quicum vivat; illam deferit.

D. Pro certon' tu istæc dicis? H. mater virginis

In medio 'st, ipsa virgo; res ipsa: hic Geta

Præterea, ut captus est servorum, non malus;

Neque iners; alit illas; solus omnem familiam 33

Sustentat: hunc abduce, vinci, quære rem.

G. Imo hercle extorque, nisi ita factum 'st, Demea.

Postremo, non negabit: coram ipsum cedo.

D. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeam,

Scio. P. miseram me! differor doloribus. 40

Juno Lucina, fer opem, serva me, obsecro. H. hem!

Numnam illa, quæso, parturit? G. certe, Hegio. H.

hem!

Illæc fidem nunc vestram implorat, Demea.

Quod vos vis cogit, id voluntate impetret:

Hæc primum ut fiant, deos quæso, ut vobis decet: 45

Sin aliter animus voster est, ego, Demea,

Summâ vi defendam hanc, atque illum mortuum.

Cognatus mihi erat: una a pueris parvulis

Sumus educi: una semper militiæ et domi

Fuimus: paupertatem una pertulimus gravem. 50

Quapropter nitar, faciam, experiar; denique;

Animam relinquam potius quam illas deferam.

Quid mihi respondes? D. fratrem conveniam; Hegio:

Is quod mihi de hæc re dederit consilium, id sequar.

H. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites, 55

Quam vos facillume agitis, quam estis maxime

Potentes, dites, fortunati, nobiles,

Tam maxime vos æquo animo æqua noscere

Oportet, si vos vultis perhiberi probos.

D. Redito: fient, quæ fieri æquom 'st, omnia. 60

H. Deeet te facere. Geta, duc me intro ad Solstratam.

D. Non me indicente hæc fiunt. utinam hoc fit modo

Defunctum: verum nimia illæc licentia

Profecto evadet in aliquod magnum malum.

Ibo, ac requiram fratrem, ut in eum hæc evomam. 65

ACTUS

ACTUS III. SCENA VI.

H E G I O.

BONO animo fac sis, Sostrata, et istam, quod potes,
 Fac consolere. ego Micionem, si apud forum 'st,
 Conveniam, atque, ut res gesta 'st, narrabo ordine.
 Si est, facturus ut sit officium suum,
 Faciat: sin aliter de hac re est ejus sententia; 5
 Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimum sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

C T E S I P H O, S Y R U S.

AIN' patrem hinc abisse rus? S. jamdudum. C.
 dic fodes. S. apud villam 'st.
 Nunc cum maxume operis aliquid facere credo. C.
 utinam quidem,
 Quod cum salute ejus fiat, ita se defetigarit velim,
 Ut triduo hoc perpetuo prorsum e lecto nequeat surgere.
 S. Ita fiat, et istoc si quid potis est rectius. C. ita: nam
 hunc diem 5
 Misere nimis cupio, ut coepi, perpetuum in lætitiâ de-
 gere.
 Et illud rus nullâ aliâ causâ tam male odi, nisi quia
 prope 'st:
 Quod si abesset longius,
 Prius nox oppressisset illic, quam huc revorti posset ite-
 rum.
 Nunc ubi me illic non videbit, jam huc recurret, sat
 scio: 10
 Rogitabit me, ubi fuerim; quem ego hodie toto non
 vidi die:
 Quid

Quid dicam? S. nihilne in mentem? C. nunquam quidquam. S. tanto nequior.

Cliens, amicus, hospes, nemo 'st vobis? C. sunt: quid postea?

S. Hisce opera ut data sit. C. quæ non data sit? non potest fieri. S. potest.

C. Interdiu: sed si hic pernocto, causæ quid dicam, Syre?

S. Vah, quam vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari!

Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulcre calleo; Cum fervit maxume, tam placidum quam ovem reddo. C. Illo modo?

S. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum!

Virtutes narro. C. meas? S. tuas: homini illico lacrimæ cadunt,

Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. C. quidnam est? S. Iupus in fabulâ.

C. Paterne est? S. ipsu' 'st. C. Syre, quid agimus? S. fugé modo intro: ego videro.

C. Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin'? S. potin' ut definas?

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRUS.

NÆ ego homo sum infelix! primum fratrem nusquam invenio gentium:

Præterea autem, dum illum quæro, a villâ mercenarium

Vidi; is filium negat esse ruri: nec, quid agam, scio.

C. Syre. S. quid est? C. men' quærit? S. verum. C. perii. S. quin tu animo bono es.

Y

D. Quid

D. Quid hoc, malum, infelicitatis ! nequeo satis decernere :

Nisi me credo huic esse natum rei, ferendis miseriis.

Primus sentio mala nostra : primus rescisco omnia :

Primus porro obnuntio : Ægre solus, si quid sit, ferô.

S. Rideo hunc : primum ait, se scire, is solus nescit, omnia.

D. Nunc redeo : si forte frater redierit, visô. C. Syre, Obsecro, vide, ne ille huc, prorsus se irruat. S. etiam taces ?

Ego cavebo. C. nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi :

Nam me jam in cellam aliquam cum illâ concludam. id tutissimum est.

S. Age, tamen ego hunc amovebo. D. sed eccum sceleratum Syrumam.

S. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic sit, potest.

Scire equidem volo, quot mihi sint domini, quæ hæc est miseria ?

D. Quid ille gannit ? quid volt ? quid ais, bone vir ? est frater domi ?

S. Quid, malum, bone vir mihi narras ? equidem perii. D. quid tibi est ?

S. Rogitas ? Ctesipho me pugnis miserum et istam psalteriam

Usque occidit. D. hem, quid narras ? S. hem, vide ut discidit labrum. 20

D. Quamobrem ? S. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modo

Produxæ aiebas ? S. factum : verum venit post insaniens : Nihil pepercit : non puduisse verberare hominem senem,

Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi meis ? 24

D. Laudo ; Ctesipho, patriflas. abi, virum te judico. S. Laudas ?

S. Laudas? nã ille continebit posthac, si sapiet, manus.

D. Fortiter! S. perquam; quia miseram mulierem et me servolum,

Quí referire non audebam, vicit: hui, perfortiter!

D. Non potuit melius. idem, quod ego, sensit, te esse huic rei caput.

Sed estne frater intus? S. non est. D. ubi illum quæram, cogito.

S. Scio ubi sit, verum hodie nunquam monstrabo. D. hem, quid ais? S. ita.

D. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. S. at nomen nescio

Illius hominis, sed locum novi ubi sit. D. dic ergo locum.

S. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum?

D. quidni noverim?

S. Præterito hac rectâ plateâ sursum: ubi eo veneris, 35

Clivos deorsum vorfus est, hac præcipitato: postea

Est ad hanc manum facellum: ibi angiportum propter est.

D. Quonam? S. illic, ubi etiam caprificus magna est:

D. novi. S. hac pergito.

D. Id quidem angiportum non est pervium. S. verum hercle. vah,

Censen' hominem me esse? erravi. in porticum rursum redi. 40

Sane hac multo propius ibis, et minor est erratio.

Scin' Cratini hujus ditis ædes? D. scio. S. ubi eas præterieris

Ad sinistram hac rectâ plateâ, ubi ad Dianæ veneris,

Ito ad dextram: prius quam ad portam venias, apud ipsum lacum

Est pistrilla, et exadvorsum fabrica: ibi est. D. quid ibi facit?

S. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.

D. Ubi potetis vos: bene sane: sed cesso ad eum pergere?

S. I sane;

S. I sane : ego te exercebo hodie, ut dignus es, filicernium.

Æschinus odiose cessat : prandium corrumpitur :

Ctesipho autem in amore est totus. ego jam prospiciam mihi :

Nam jam adibo, atque unum quidquid, quod quidem erit bellissimum,

Carpam, et cyathos forbillans paulatim hunc produciam diem.

ACTUS IV. SCENA III.

MICIO, HEGIO.

EGO in hâc re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio.

Meum officium facio : quod peccatum a nobis ortum 'st, corrigo.

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant,

Sibi fieri injuriam, ultro si, quam fecere ipsi, expostules ;

Et ultro accusant. id quia non est a me factum, agis gratias.

H. Ah, minime : nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.

Sed quæso, ut una mecum ad matrem virginis eas, Micio ;

Atque istæ eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri ; Suspicionem hanc propter fratrem, ejus esse et illam psaltriam.

M. Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto, eamus.

H. bene facis : 10

Nam et illi animum jam rellevabis, quæ dolore ac miseriâ

Tabescit ; et tuo officio fueris functus : sed si aliter putas,

Egomet

Egom et narrabo quæ mihi dixti. M. imo ego ibo. H. bene facis.

Omnes, quibus res sunt minus secundæ, magis sunt, nescio quo modo,

Suspiciosi ; ad contumeliam omnia accipiunt magis : 15

Propter suam impotentiam se semper credunt neglegi :

Quapropter te ipsum purgare ipsis coram placabilius est,

M. Et recte et verum dicis. H. sequere me ergo hac intro. M. maxime.

ACTUS IV. SCENA IV.

ÆSCHINUS.

DISCRUCIOR animi :

Hocine de improvîso mali mihi objici

Tantum, ut neque quid de me faciam, nec quid agam, certum fiet !

Membra metu debilia sunt : animus timore obstipuit :

Pectore consistere nihil consilii quit. vah,

Quomodo me ex hâc expediam turbâ, 5

Tanta nunc suspicio de me incidit ; neque ea immerito ?

Sostrata credit mihi me psaltriam hanc emissee : id anus

Mihi indicium fecit.

Nam ut hinc forte ea ad obstetricem erat missa, ubi vidi eam, illico

Adcedo, rogito, Pamphila quid agat ; jamne partus adfiet ;

Eone obstetricem adcerfat. illa exclamat, abi, abi jam,

Æschine :

10

Satis diu dedisti verba, sat adhuc tua nos frustrata 'st fides.

Hem, quid istuc obsecro, inquam, 'st ? valeas ; habeas illam quæ placet.

Sensi illico id illas suspicari ; sed me reprehendi tamen,

Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.

Nunc

Nunc quid faciam ? dicam fratris esse hanc ? quod mi-
nime 'st opus

Usquam efferri. age, mitto : fieri potis est, ut ne qua
exeat.

Ipsum id metuo ut credant ; tot concurrunt verisimilia :
Egomet rapui ; ipse egomet solvi argentum ; ad me
abducta est domum.

Hæc adeo meâ culpâ fateor fieri. non me hanc rem
patri,

Ut ut erat gesta, indicasse ? exorasssem, ut eam ducerem.
Cessatum usque adhuc est : nunc porro, Æschine, ex-
pergiscere.

Nunc hoc primum 'st : ad illas ibo, ut purgem me : ad-
cedam ad fores.

Perii : horresco semper, ubi pultare hæc occipio
miser.

Heus, heus : Æschinus ego sum : aperite aliquis actu-
tum ostium.

Prodit nescio quis. concedam huc.

25

ACTUS IV. SCENA V.

MICIO, ÆSCHINUS.

ITA, ut dixi, Sostrata,
Facite : ego Æschinum conveniam, ut, quo modo
acta hæc sunt, sciat.

Sed quis ostium hoc pultavit ? Æ. pater hercle est :
perii. M. Æschine.

Æ. Quid huic hic negoti 'st ? M. tune has pepulisti fores ?
Tacet. cur non ludo hunc aliquantisper ? melius est ; 5
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes ? Æ. non equidem istas, quod sciam.
M. Ita : nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
Erubuit ; salva res est. Æ. dic fodes, pater,

Tibi

Tibi vèro quid istic est rei? M. nihil mihi quidem: 10
Amicus quidam me a foro abduxit modo

Huc advocatum sibi. Æ. quid? M. ego dicam tibi,
Habitant hic quædam mulieres pauperculæ:

Ut opinor, has non nosse te: et certo scio;

Neque enim diu huc commigrarunt. Æ. quid tum
postea? 15

M. Virgo est cum matre. Æ. perge. M. hæc virgo
orba 'st patre:

Hic meus amicus illi genere est proximus:

Huic leges cogunt nubere hanc. Æ. perii. M. quid est?

Æ. Nil: recte: perge. M. is venit ut secum avehat:

Nam habitat Mileti. Æ. hem, virginem ut secum ave-
hat? 20

M. Sic est. Æ. Miletum usque, obsecro? M. ita. Æ.
animo male 'st.

Quid ipsæ? quid aiunt? M. quid illas censes? nihil
enim.

Commenta mater est esse ex alio viro,

Nescio quo, puerum natum; neque eum nominat:

Priorem esse illum, non oportere huic dari. 25

Æ. Eho, nonne hæc justa tibi videntur postea?

M. Non. Æ. obsecro, non? an illam hinc abducet,
pater?

M. Quid illam ni abducat? Æ. factum a vobis duriter,

Immisericorditerque, atque etiam, si est, pater,

Dicendum magis aperte, illiberaliter. 30

M. Quamobrem? Æ. rogas me? quid illi tandem
creditis

Fore animi misero, qui cum illâ consuevit prior,

Qui infelix, haud scio, an illam misere nunc amat,

Cum hanc sibi videbit præsens præsentem exipi,

Abduci ab oculis? facinus indignum, pater! 35

M. Quâ ratione istuc? quis despondit? quis dedit?

Cui, quando, nupsit? auctor his rebus quis est?

Cur duxit alienam? Æ. an sedere oportuit

Domî

Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
 Illinc veniret, expectantem? hæc, mi pater, 40
 Te dicere æquom fuit, et id defendere.
 M. Ridiculam! advorsumne illum causam dicerem,
 Cui veneram advocatus? sed quid ista, Æschine,
 Nostrâ? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
 Quid lacrimas? Æ. pater, obsecro, ausculta. M.
 Æschine, audiavi omnia, 45
 Et scio: nam te amo: quo magis, quæ agis, curæ
 sunt mihi.
 Æ. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi
 pater,
 Ut, me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehemen-
 ter dolet;
 Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium no-
 vi tuum
 Liberale; sed vereor ne indiligens nimium sis. 50
 In quâ civitate tandem te arbitrare vivere?
 Virginem vitiaisti, quam te jus non fuerat tangere.
 Jam id peccatum primum magnum; magnum, at hu-
 manum tamen.
 Fecere alii sæpe, item boni; at postquam id evenit,
 cedo,
 Numquid circumspexisti? aut numquid tute prospexisti
 tibi, 55
 Quid fieret, qua fieret? si te ipsum mihi puduit dicere,
 Qua resciscerem? hæc dum dubitas, menses abierunt
 decem.
 Prodidisti et te, et illam miseram, et gnatum, quod
 quidem in te fuit.
 Quid credebas? dormienti hæc tibi confecturos deos?
 Et illam sine tuâ operâ in cubiculum iri deductum do-
 mum? 60
 Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.
 Bono animo es, duces uxorem hanc. Æ. hem! M.
 bono animo es, inquam. Æ. pater,
 Obsecro,

Obsecro, num ludis tu nunc me? M. ego te? quamobrem? Æ. nescio:

Nisi tam misere hoc esse cupio verum, eo vereor magis.

M. Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem adcerfas: abi. 65

Æ. Quid? jamne uxorem? M. jam. Æ. jam? M. jam, quantum potest. Æ. dî me, pater,

Omnes oderint, ni magis te quam oculos nunc ego amo meos.

M. Quid? quam illam? Æ. æque. M. perbenigne. Æ. quid? ille ubi est Milesius?

M. Abiit, periit, navem adscendit. sed cur cessas? Æ. abi, pater:

Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certo scio, Quo vir melior multo es quam ego, obtemperaturos magis. 71

M. Ego eo intro, ut, quæ opus sunt, parentur. tu fac ut dixi, si sapias.

Æ. Quid hoc est negoti? hoc est patrem esse? aut hoc est filium esse?

Si frater aut sodalis esset, qui magis morem gereret?

Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem! 75

Itaque adeo magnam mî injecit suâ commoditate curam,

Ne forte imprudens faciam, quod nolit, sciens cavebo.

Sed cesso ire intro, ne moræ meis nuptiis egomet siem.

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

DEFESSUS sum ambulando. ut, Syre, te cum tuâ Monstratione magnus perdat Jupiter.

Perreptavi usque omne oppidum; ad portam, ad lacum:

Z

Quo

Quo non? nec illic fabrica ulla erat, nec fratrem homo
Vidisse se aiebat quisquam. nunc vero domi 5
Certum obsidere est usque donec redierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

MICIO, D E M E A.

IBO, illis dicam nullam esse in nobis moram.

D. Sed eccum ipsum. te jamdudum quæro, Micio.

M. Quidnam? D. fero alia flagitia ad te ingentia

Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. nova,

Capitalia. M. ohe, jam. D. ah, nescis qui vir sit.

M. scio. 5

D. O stulte, tu de psaltriâ me somnias

Agere. hoc peccatum in virginem est civem. M. scio.

D. Eho, scis, et patere? M. quidni patiar? D. dic mihi,

Non clamas? non infanis? M. non. malim quidem—

D. Puer natu' 'st. M. di bene vortant. D. virgo nihil
habet. 10

M. Audivi. D. et ducenda indotata 'st? M. scilicet.

D. Quid nunc futurum 'st? M. id enim quod res ipsa
fert:

Illinc huc transferetur virgo. D. o Jupiter!

Istocchine pacto oportet? M. quid faciam amplius?

D. Quid facias? si non ipsâ re tibi istuc dolet, 15

Simulare certe est hominis. M. quin jam virginem

Despondi; res composita est; sunt nuptiæ;

Dempsi metum omnem. hæc magis sunt hominis. D.
cæterum

Placet tibi factum, Micio? M. non, si queam

Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero. 20

Ita vita 'st hominum, quasi cum ludas tesseris;

Si illud, quod maxume opus est jactu, non cadit,

Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.

D. Corrector! nempe tuâ arte viginti minas

Pro

Pro psaltria periere : quæ, quantum potest, 25

Aliquo abjicienda est ; si non pretio, gratiis.

M. Neque est, neque illam sane studeo vendere.

D. Quid igitur facies ? M. domi erit. D. proh divom
fidem !

Meretrix et materfamilias unâ in domo !

M. Cur non ? D. sanum te credis esse ? M. equidem
arbitror. 30

D. Ita me di ament, ut video tuam ego ineptiam,
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

M. Cur non ? D. et nova nupta eadem hæc discet ?
M. scilicet.

D. Tu inter eas, restim ductans, saltabis. M. probe.

D. Probe ? M. et tu nobiscum una, si opus sit. D. hei
mihi ! 35

Non te hæc pudent ? M. jam vero mitte, o Demea,

Tuam istanc iracundiam, atque ita, uti decet,

Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.

Ego hos conveniam, post huc redeo. D. o Jupiter !

Hancine vitam ! hoscine mores ! hanc dementiam !

Uxor sine dote veniet : intus psaltria est : 41

Domus sumptuosa : adolescens luxu perditus :

Senex delirans : ipsa si cupiat Salus,

Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTUS IV. SCENA VIII.

SYRUS, DEMEA.

ÆDEPOL, Syrisce, te curasti molliter,
Lauteque munus administrasti tuum.

Abi. sed postquam intus sum omnium rerum satur,

Prodeambulare huc libitum est. D. illud sis vide

Exemplum disciplinæ ! S. ecce autem hic adest 5

Senex noster. quid sit ? quid tu es tristis ? D. oh, scelus !

S. Ohe, jam : tu verba fundis hic sapientia ?

D. Tu

D. Tu si meus esses. S. dis quidem esses, Demea;
Ac tuam rem constabilisses. D. exemplo omnibus
Curarem ut esses. S. quamobrem? quid feci? D.
rogas? 10

In ipsâ turbâ, atque in peccato maximo,
Quod vix sedatum satis est, potasti, scelus,
Quasi re bene gestâ. S. fane nollem huc exitum.

ACTUS IV. SCENA IX.

DROMO, SYRUS, DEMA.

HEUS, Syre, rogat te Ctesipho, ut redeas. S. abi.
DE. Quid? Ctesiphonem hic narrat? S. nihil.

DE. eho, carnufex,

Est Ctesipho intus? S. non est. DE. cur hic nominat?

S. Est alius quidam, parasitaster parvulus;

Nostin'? DE. jam scibo. S. quid agis? quo abis? DE.

mitte me. 5

S. Noli, inquam. DE. non manum abstines, mastigia?

An tibi jam mavis cerebrum dispergam hic? S. abit.

Ædepol commissatorem haud fane commodum,

Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?

Nisi, dum hæc filescunt turbæ, interea in angulum 10

Aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi. sic agam.

ACTUS V. SCENA I.

MICIO, DEMA.

PARATA æ nobis sunt, ita ut dixi, Sostrata,

Ubi vis. quisnam a me pepulit tam graviter fores?

D. Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid clammem, aut querar?

O cælum! o terra! o maria Neptuni! M. hem tibi!

Resciivit omnem rem: id nunc clamat scilicet. 5

Paratæ

Paratæ lites : succurrendum 'st. D. eccum, adest
Communis corruptela nostrum liberum.

M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.

D. Repressi, redii, mitto maledicta omnia :

Rem ipsam putemus. dictum hoc inter nos fuit, 10

Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,

Neve ego tuum ? responde. M. factum 'st, non nego.

D. Cur nunc apud te potat ? cur recipis meum ?

Cur emis amicam, Micio ? nam qui minus

Mihi idem jus æquom 'st esse, quod mecum 'st tibi ? 15

Quando ego tuum non curo, ne cura meum.

M. Non æquom dicis ; non : nam vetus verbum hoc
quidem 'st,

Communia esse amicorum inter se omnia.

D. Facete ! nunc demum istæc nata oratio 'st.

M. Ausculta paucis, nisi molestum 'st, Demea. 20

Principio, si id te mordet, sumptum filii

Quem faciunt, quæso, hoc facito tecum cogites :

Tu illos duo olim pro re tollebas tuâ,

Quod satis putabas tua bona ambobus fore :

Et me tum uxorem credidisti scilicet 25

Ducturum. eandem illam rationem antiquam obtine :

Conserva, quære, parce, fac quamplurimum

Illis relinquo. gloriam tu istam obtine,

Mea, quæ præter spem evenere, utantur sine :

De summâ nihil decedet : quod hinc adcesserit, 30

Id de lucro putato esse omne. hæc si voles

In animo vere cogitare, Demea,

Et mihi, et tibi, et illis, dempseris molestiam.

D. Mitto rem : consuetudinem ipsorum. M. mane ;

Scio : istuc ibam. multa in homine, Demea, 35

Signa insunt, ex quibus conjectura facile fit,

Duo cum idem faciunt, sæpe ut possis dicere,

Hoc licet impuere facere huic, illi non licet :

Non quo dissimilis res fit, sed quo is qui facit :

Quæ ego illis inesse video ; ut confidam fore 40

Ita,

Ita, ut volumus. video sapere, intellegere, in loco
 Vereri, inter se amare. scire est liberum
 Ingenium atque animum : quo vis illos tu die
 Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
 Omissores paulo. o noster Demea, 45
 Ad omnia alia ætate sapimus rectius.
 Solum unum hoc vitium senectus adfert hominibus ;
 Adtentiores sumus ad rem omnes, quam sat est :
 Quod illos sat ætas acuet. D. ne nimium modo
 Bonæ tuæ istæ nos rationes, Micio, 50
 Et tuus iste animus æquos subvortat. M. tace,
 Non fiet. mitte jam istæc : da te hodie mihi :
 Exporge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,
 Faciundum 'st : cæterum rus cras cum filio
 Cum primo lucu ibo hinc. M. de nocte, censeo :
 Hodie modo hilarum te fac. D. et istam psaltriam
 Una illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaveris.
 Eo pacto prorsum illi adligaris filium :
 Modo facito, ut illam serves. D. ego istuc videro.
 Atque ibi favillæ plena, fumi, ac pollinis, 60
 Coquendo fit faxo, et molendo : præter hæc,
 Meridie ipso faciam ut stipulam colligat :
 Tam excoctam reddam atque atram, quam carbo 'st.
 M. placet.
 Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium
 Tum, etiam si nolit, cogam, ut cum illâ una cubet.
 D. Derides ? fortunatus, qui isto animo fies : 66
 Ego sentio—M. ah, pergisne ? D. jam jam desino.
 M. Iergo intro, et, cui rei est, ei rei hunc sumamus diem.

ACTUS V. SCENA II.

DEMEA.

NUNQUAM ita quisquam bene subductâ ratione
 ad vitam fuit,

Quin

Quin res, ætās, usus, semper aliquid adportet novi,
Aliquid moneat ; ut illa, quæ te scire credas, nescias ;
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo ut repudies.
Quod nunc mi evenit. nam ego vitam duram, quam
vixi usque adhuc,

5

Prope jam excursu spatio, mitto : id quamobrem ? re
ipsâ repperi

Facilitate nihil esse homini melius, neque clementiâ.
Id esse verum ex me, atque ex fratre, cuius facile 'st
noscere :

Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis ;
Clemens, placidus, nulli lædere os, adridere omni-
bus ;

10

Sibi vixit ; sibi sumptum fecit ; omnes benedicunt,
amant.

Ego, ille agrestis, sævos, tristis, parcus, truculentus,
tenax,

Duxi uxorem ; quam ibi miseriam vidi ? nati filii,

Alia cura : heia autem, dum studeo illis ut quampluri-
mum

Facerem, contrivi in quærundo vitam atque ætatem
meam :

15

Nunc, exactâ ætate, hoc fructi pro labore ab iis fero,
Odium. ille alter sine labore patria potitur commoda :
Illum amant, me fugitant ; illi credunt consilia omnia ;
Illum diligunt ; apud illum sunt ambo ; ego desertus
sum.

Illum, ut vivat, optant ; meam autem mortem ex-
spectant scilicet.

20

Ita eos, meo labore eductos maximo, hic fecit suos
Paulo sumptu. miseriam omnem* ego capio ; hic po-
titur gaudia.

Age, age nunc jam ; experiamur porro contra, ecquid
ego possiem

Blande dicere aut benigne facere, quando huc provo-
cat.

Ego

Ego quoque a meis me amari et magni pendi postulo.
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores fe-
ram. 26

Deerit: id meâ minime refert, qui sum natu maxumus.

ACTUS V. SCENA III.

SYRUS, DEMA.

HEURUS Demea, rogat frater, ne abeas longius.
D. Quis homo? o Syre noster, salve: quid fit?
quid agitur?

S. Recte. D. optume 'st. jam nunc hæc tria primum
addidi

Præter naturam, o noster, quid fit? quid agitur?

Servom haud illiberalem præbes te, et tibi 5

Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui, Syre,
Hoc verum 'st, et ipsâ re experiere propediem.

ACTUS V. SCENA IV.

GETA, DEMA.

HERA, ego huc ad hos provisio, quam mox
virginem

Adcersant. sed eccum Demeam. salvos fies.

D. O! qui vocare? G. Geta. D. Geta, hominem
maxumi

Preti te esse hodie judicavi animo meo:

Nam is mihi profecto est servos spectatus satis, 5

Cui dominus curæ 'st, ita uti tibi sensi, Geta:

Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit,

Lubens bene faxim. meditor esse adfabilis,

Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc existumas.

D. Paulatim plebem primulam facio meam. 10

ACTUS

ACTUS V. SCENA V.

ÆSCHINUS, DEMEA, SYRUS, GETA.

OCCIDUNT me quidem: dum nimis sanctas
nuptias

Student facere, in adparando consumunt diem.

D. Quid agitur, Æschine? Æ. ehem, pater mi, tu
hic eras?

D. Tuus hercle vero et animo et naturâ pater,
Qui te amat plus quam hosce oculos. sed cur non
domum

Uxorem adceris? Æ. cupio: verum hoc mihi morâ 'st,
Tibicina, et hymenæum qui cantent. D. eho,
Vin' tu huic seni auscultare? Æ. quid? D. missa hæc
face,

Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas;
Atque hanc in horto maceriam jube dirui, 10
Quantum potest; hac transfer; unam fac domum:
Transduce et matrem et familiam omnem ad nos. Æ.
placet,

Pater lepidissime. D. euge, jam lepidus vocor.
Fratri ædes fient perviæ; turbam domum
Adducet; sumptum admittet; multa: quid meâ? 15
Ego lepidus in eo gratiam. jube nunc iam
Dinumeret ille Babylo viginti minas.

Syre, cessas ire ac facere? S. quid ergo? D. dirue.
Tu illas abi et transduce. G. di tibi, Demea,
Bene faciant, cum te video nostræ familiæ 20
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Quid tu ais? Æ. sic opinor. D. multo rectius 'st,
Quam illam puerperam nunc duci hac per viam
Ægrotam. Æ. nihil enim vidi melius, mi pater.
D. Sic soleo. sed eccum Micio egreditur foras. 25

ACTUS V. SCENA VI.

MICIO, DEMEA, ÆSCHINUS.

JUBET frater? ubi is est? tun' jubes hoc, Demea?
 D. Ego vero jubeo, et hâc re et aliis omnibus
 Quam maxume unam facere nôs hanc familiam;
 Colere, adjuvare, adjungere. Æ. ita quæso, pater.
 M. Haud aliter censeo. D. imo hercle ita nobis decet.
 Primum, hujus uxoris est mater. M. quid postea? 6
 D. Prôba et modesta. M. ita aiunt. D. natu grandior.
 M. Scio. D. parere jam diu hæc per annos non potest:
 Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M.
 quam hic rem agit?
 D. Hanc te æquom est ducere; et te operam ut fiat
 dare. 10
 M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te, in-
 quam. M. ineptis. D. si tu sis homo,
 Hic faciat. Æ. mi pater. M. quid? tu autem huic,
 asine, auscultas? D. nihil agis.
 Fieri aliter non potest. M. deliras. Æ. sine te exorem,
 mi pater.
 M. Infanis? aufer. D. age, da veniam filio. M. fatin'
 sanus es?
 Ego novus maritus anno demum quinto et sex-
 agesimo 15
 Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne estis
 auctores mihi?
 Æ. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem? de
 te largitor, puer.
 D. Age, quid, si quid te majus oret? M. quasi non
 hoc sit maximum.
 D. Da veniam. Æ. ne gravere. D. fac, promitte. M.
 non omittitis?

Æ. Non,

Æ. Non, nisi te exorem. M. vis est hæc quidem. D.
age prolixè, Micio. 20

M. Etsi hoc mihi pravom, ineptum, absurdum, atque
alienum a vitâ meâ,

Videtur; si vos tantopere istuc vultis, fiat. Æ. bene
facis:

Merito te amo. D. verum quid ego dicam? hoc con-
fit quod volo.

Quid nunc quod restat? Hegio his est cognatus pro-
ximus,

Adfinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi
debet. 25

M. Quid facere? D. agelli est hic sub urbe paulum,
quod locitas foras;

Huic demus, qui fruatur. M. paulum id autem?

D. si multum 'st, tamen

Faciendum est: pro patre huic est; bonus est; noster
est; recte datur.

Postremo, non meum illud verbum facio, quod tu,
Micio,

Bene et sapienter dixi dudum: vitium commune om-
nium est, 30

Quod nimium ad rem in senectâ adtenti sumus. hanc
maculam nos decet

Effugere. dictum est vere, et ipsâ re fieri oportet.

M. Quid istic? dabitur quidem, quando hic vult. Æ.
mi pater.

D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore et ani-
mo. M. gaudeo.

D. Suo sibi gladio hunc jugulo. 35

ACTUS V. SCENA VII.

SYRUS, DEMA, MICIO, ÆSCHINUS.

FACTUM est, quod iusti, Demea.

D. Frugi homo es. ego ædepol hodie, meâ quidem sententiâ,

Judico, Syrum fieri, esse æquom, liberum. M. istunc liberum?

Quodnam ob factum? D. multa. S. o noster Demea, ædepol vir bonus es:

Ego istos vobis usque a pueris curavi ambos sedulo; 5
Docui, monui, bene præcepi semper, quæ potui, omnia.

D. Res adparet: et quidem porro hæc; opsonare, cum fide

Scortum adducere, adparare de die convivium:

Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. o lepidum caput!

D. Postremo, hodie in psaltriâ istâ emundâ hic adjutor fuit, 10

Hic curavit: prodesse æquom 'st: alii meliores erunt,

Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? Æ. cupio. M. siquidem

Tu vis, Syre, cho, adcede huc ad me, liber esto. S. bene facis.

Omnibus gratiam habeo, et seorsum tibi præterea, Demea.

D. Gaudeo. Æ. et ego. S. credo. utinam hoc perpetuum fiat gaudium, 15

Phrygiam ut uxorem meam una mecum videam liberam.

D. Optumam quidem mulierem. S. et quidem tuæ nepoti, hujus filio,

Hodie

Hodie prima mammam dedit hæc. D. hercle vero serio,

Siquidem prima dedit, haud dubium 'st quin emitti æquom fiet.

M. Ob eam rem? D. ob eam. postremo, a me argentum, quanti est, sumito. 20

S. Dī tibi, Demea, omnes semper omnia optata offerant.

M. Syre, processisti hodie pulcre. D. siquidem porro, Micio,

Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu

Dederis, unde utatur: reddet tibi cito. M. istoc vilius.

Æ. Frugi homo est. S. reddam hercle; da modo. Æ. age, pater. M. post consulam. 25

D. Faciet. S. o vir optume. Æ. o pater mi festivissime.

M. Quid istuc? quæ res tam repente mores mutavit tuos?

Quod prolubium? quæ istæc subita est largitas? D. dicam tibi:

Ut id ostenderem, quod te isti facilem et festivom putant,

Id non fieri ex verâ vitâ, neque adeo ex æquo et bono; 30

Sed ex adsentando, indulgendo, et largiendo, Micio.

Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita invisa, Æschine, est,

Quia non iusta, iniusta, prorsus omnia, omnino obsequor;

Missa facio; effundite, emite, facite quod vobis lubet.

Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam 35

Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum,

Hæc

Hæc reprehendere et corrigere me, obsecundare in loco ;

Ecce me, qui id faciam vobis. Æ. tibi, pater, permittimus :

Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet ?
D. fino,

Habeat : in istâc finem faciat. Æ. istuc recte.
Plaudite. 40

CALLIOPIUS RECENSUI.

P. T E R E N T I I

P H O R M I O.

Acta ludis Romanis, L. Postumio Albino
 L. Cornelio Merula ædil. cur. Egere
 L. Ambivius Turpio, L. Attilius Præne-
 stinus. Modos fecit Flaccus Claudî ti-
 biis imparibus. Tota Græca Apollo-
 doru Epidicazomenos. Facta IV, C.
 Fannio M. Valerio coff.

P E R S O N Æ.

PROLOGUS.

PHORMIO parasitus.

DEMIPHO senex.

ANTIPHŌ adolescens.

GETA servus.

DORIO leno.

CHREMES senex.

PHÆDRIA adolescens.

DAVOS servus.

SOPHRONA nutrix.

NAUSISTRATA matrona.

HEGIO,

CRATINVS, } advocati.

CRITO,

PHORMIONIS

P H O R M I O N I S

A R G U M E N T U M.

C. S U L P I C I O A P O L L I N A R I auctore.

CHREMETIS frater aberat peregre Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.

Chremes clam habebat Lemni uxorem et filiam,
Athenis aliam conjugem, et amantem unice
Gnatum fidicinam. mater e Lemno advenit 5

Athenas: moritur. virgo sola, aberat Chremes,

Funus procurat. ibi eam visam Antipho

Cum amaret, operâ parasiti uxorem accipit.

Pater et Chremes reversi fremere. dein minas

Triginta dant parasito, ut illam conjugem 10

Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.

Uxorem retinet Antipho a patruo agnitam.

P. T E R E N T I I

P. T E R E N T I I
P H O R M I O .
P R O L O G U S .

POSTQUAM poëta vetus poëtam non potest
Retrahere ab studio, et transdere hominem in
otium ;

Maledictis detertere, ne scribat, parat :
Qui ita dictitat, quas antehac fecit, fabulas
Tenui esse oratione et scripturâ levi :
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum
Cervam videre fugere, et sectari canes :
Et eam plorare, orare ut subveniat sibi.
Quod si intellexeret, cum stetit olim nova,
Actoris operâ magis stetisse, quam suâ :
Minus multo audacter, quam nunc lædit, læderet.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetus si poëta non laceffisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novos,
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret :
Is sibi responsum hoc habeat ; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere :
Hic respondere voluit, non laceffere.
Benedictis si certasset, audisset bene :
Quod ab illo adlatum 'st, sibi id esse rellatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc, quid velim, animum advertite, adporto novam

Epidicazomenon quam vocant comœdiani 25
 Græci, Latini Phormionem nominant;
 Quia, primas partes qui aget, is erit Phormio
 Parasitus, per quem res geretur maxime.
 Voluntas vestra si ad poëtam adcesserit,
 Date operam, adeste æquo animo per silentium; 30
 Ne simili utamur fortunâ, atque usi sumus,
 Cum per tumultum noster grex motus loco 'st:
 Quem actoris virtus nobis restituit locum,
 Bonitasque vestra adiutans, atque æquanimitas.

ACTUS I. SCENA I.

DAVOS.

AMICUS summus meus et popularis Geta
 Heri ad me venit: erat ei de ratiunculâ
 Jampridem apud me relliquum pauxillulum
 Nummorum; id ut conficerem. confeci; adfero.
 Nam herilem filium ejus duxisse audio 5
 Uxorem: ei, credo, munus hoc conraditur.
 Quam inique comparatum 'st, ii, qui minus habent,
 Ut semper aliquid addant divitioribus!
 Quod ille unciatim vix de demenso suo,
 Suum defradans genium, comperfit miser, 10
 Id illa univorsum abripiet; haud existumans
 Quanto labore partum. porro autem Geta
 Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
 Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies,
 Ubi initiabunt: omne hoc mater auferet; 15
 Puer causa erit mittundi—sed videon' Getam?

ACTUS I. SCENA II.

GETA, DAVOS.

SI quis me quæret rufus—D. præsto 'st, define.
 G. oh,
 At ego obviam conabar tibi, Dave. D. accipe; hem,
 Lectum

Lectum 'st; conveniet numerus quantum debui.
 G. Amo te, et non neglexisse habeo gratiam.
 D. Præsertim ut nunc sunt mores; adeo res redit,
 Si quis quid reddit, magna habenda 'st gratia.
 Sed quid tu es tristis? G. egone? nescis quo in metu
 Quanto in periculo simus. D. quid istuc est? G. scies;
 Modo ut tacere possis. D. abi sis, insciens;
 Cujus tu fidem in pecuniâ perspexeris,
 Verere verba ei credere? ubi quid mihi lucri est
 Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico,
 G. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem
 Nostin'? D. quidni? G. quid? ejus gnatum Phædriam?
 D. Tanquam te. G. evenit senibus ambobus simul
 Iter, illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
 Ad hospitem antiquom. is senem per epistolas
 Pellexit, modo non montes auri pollicens.
 D. Cui tanta erat res, et supererat? G. definas:
 Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.
 G. Abeuntes ambo hinc tum senes me filiis
 Relinquent quasi magistrum. D. o Geta, provinciam
 Cepisti duram. G. mihi usus venit, hoc sciō.
 Memini relinqui me, deo irato meo.
 Cœpi advorsari primo: quid verbis opu' 'st;
 Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
 D. Venere in mentem mihi istæ: namque inscitia 'st,
 Advorsum stimulum calces. G. cœpi iis omnia
 Facere, obsequi quæ vellent. D. scisti uti foro.
 G. Noster mali nil quidquam primo, hic Phædria
 Continuo quandam nactus est puellulam
 Citharistriam: hanc amare cœpit perditæ.
 Ea serviebat lenoni impurissimo:
 Neque quod daretur quidquam, id curarant patres.
 Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
 Sectari, in ludum ducere et reducere:
 Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.

In

In quo hæc discebat ludo, ex advorso illico
 Tonstrina erat quædam : hic solebamus fere
 Plerumque eam opperiri, dum inde iræt domum. 46
 Interea, dum sedemus illi, intervenit
 Adolescens quidam lacrumans : nos mirariet :
 Rogamus quid sit. nunquam æque, inquit, ac modo
 Paupertas mihi onus visum est et miserum et grave.
 Modo quandam vidi virginem hic viciniam 45
 Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
 Ea sita erat exadvorsum : neque illi benevolens,
 Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
 Quisquam aderat, qui adjutaret funus. miserum 'st.
 Virgo ipsa facie egregia, quid verbis opu' 'st? 50
 Commorat omnes nos. ibi continuo Antipho,
 Voltisne eamus visere? alius, censeo,
 Eamus; duc nos sodes. imus, venimus,
 Videmus. virgo pulcra; et, quo magis diceres,
 Nihil aderat adjumenti ad pulcritudinem. 55
 Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida;
 Lacrumæ, vestitus turpis; ut, ni vis boni
 In ipsâ inesset formâ, hæc formam extinguerent.
 Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
 Satis, inquit, scita 'st : noster vero. D. jam scio. 60
 Amare cœpit. G. scin' quam? quo evadat, vide.
 Postridie ad anum recta pergit : obsecrat,
 Ut sibi ejus faciat copiam. illa enim se negat;
 Neque eum æquom ait facere : illam civem esse
 Atticam,
 Bonam, bonis prognatam : si uxorem velit, 65
 Lege id licere facere; sin' aliter, negat.
 Noster, quid ageret, nescire : et illam ducere
 Cupiebat, et metuebat absentem patrem.
 D. Non, si redisset, ei pater veniam daret?
 G. Ille indotatam virginem atque ignobilem 70
 Daret illi? nunquam faceret. D. quid sit denique?
 G. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,

Homo

Homo confidens: qui, illum dî omnes perduint!

D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dîcam, dedit.

Lex est, ut orbæ, qui sint genere proximi, 75

Iis nubant: et illos ducere eadem hæc lex jubet.

Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam:

Paternum amicum me adsimulabo virginis:

Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,

Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc 80

Constringam; quod erit mihi bonum atque commodum:

Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.

Pater aderit: mihi paratæ lites: quid meâ?

Illa quidem nostra erit. D. jocularē audaciam!

G. Persuasum 'st homini: factum 'st: ventum 'st: vin-
cimur: 85

Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. o Geta,

Quid te futurum 'st? G. nescio hercle. unum hoc scio;

Quod fors feret, feremus æquo animo. D. placet:

Hem, istuc viri 'st officium. G. in me omnis spes
mihi est.

D. Laudo. G. ad precatorem adeam, credo, qui mihi

Sic oret: nunc amitte quæso hunc; cæterum 91

Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodo

Non addit: ubi ego hinc abiero, vel occidito.

D. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?

Quid rei gerit? G. sic, tenuiter. D. non multum habet

Quod det fortasse. G. imo nihil, nisi spem meram. 96

D. Pater ejus rediit, an non? G. nondum. D. quid?
senem

Quoad expectatis vostrum? G. non certum scio;

Sed epistolam ab eo adlatam esse audiui modo, et

Ad portitores esse delatam: hanc petam. 100

D. Numquid, Geta, aliud me vis? G. ut bene sit tibi.

Puer, heus, nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio,

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

ADEON' rem redisse, ut, qui mihi consultum optume velit esse, Phædria, patrem ut extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?

Quod ni fuisset incogitans, ita eum expectarem, ut par fuit.

P. Quid istuc est? A. rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius sis?

Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,

Neu me cupidum eo impulisset, quod mihi principium est mali.

Non potitus essem: fuisset tum illos mihi ægre aliquot dies:

At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. audio.

A. Dum expecto quam mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem.

P. Aliis, quia deficit quod amant, ægre est tibi, quia superest, dolet.

Amore abundas, Antipho.

Nam tua quidem hercle certo vita hæc expetenda optandaque est.

Ita me di bene ament, ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui,

Jam depecisci morte cupio. tu conjicito cætera,

Quid ego ex hac inopiâ nunc capiam, et quid tu ex istâ copiâ:

Ut ne addam, quod sine sumptu ingenuam, liberalem, nactus es;

Quod habes, ita ut voluisti, uxorem sine malâ famâ palam;

Beatus,

Beatus, nî unum hoc desit, animus qui modeste istæc
ferat.

Quod si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est,
tum sentias.

Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet
poenitet.

A. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis?
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix
locum,

Ut neque mihi jus sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed quid hoc est? videon' ego Getam currentem huc
advenire?

Is est ipse. hei, timeo miser, quam hic nunc mihi
nuntiet rem.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

NULLUS es, Geta, nisi jam allquod tibi con-
siliū celere repereris,
Ita nunc imparatum subito tanta te impendent mala;
Quæ neque uti devitem scio, neque quomodo me inde
extraham:

Nam non potest celari nostra diutius jam audacia;
Quæ, si non astu providentur, me aut herum pessum
dabunt.

A. Quidnam ille commotus venit?

G. Tum, temporis mihi punctum ad hanc rem est:
herus adest. A. quid istuc mali 't?

G. Quod cum audierit, quod ejus remedium inveniam
iracundiæ?

Loquarne? incendam. taceam? instigem. purgem me?
laterem lavem.

Eheu

Eheu me miserum ! cum mihi pavel, tum Antipho me
excruciat animi ; 10

Ejus me miseret ; ei nunc timeo ; is nunc me retinet :
nam, absque eo esset,

Recte ego mihi vidissem, et senis essem ultus ira-
cundiam :

Aliquid convassassem, atque hinc me conjicerem proti-
nam in pedes.

A. Quam hic fugam aut furtum parat ?

G. Sed ubi Antiphonem reperiam ? aut quâ quædere
insistam viâ ? 15

P. Te nominat. A. nescio quod magnum hoc nuntio
exspecto malum. P. ah,

Sanusne es ? G. domum ire pergam : ibi plurimum 'st.

P. revocemus hominem. A. sta illico. G. hem !

Satis pro imperio, quisquis es. A. Geta. G. ipse est,
quem volui obviam.

A. Cedo, quid portas, obsecro ? atque id, si potes,
verbo expedi. 20

G. Faciam. A. eloquere. G. modo apud portum. A.
meumne ? G. intellexti. A. occidi. G. hem !

A. Quid agam ? P. quid ais ? G. hujus patrem vidisse
me, patrum tuum.

A. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium
inveniam miser ?

Quod si eo meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut
distrabar,

Nulla 'st mihi vita expetenda. G. ergo istæc cum la
fint, Antipho, 25

Tanto magis te advigilare æquom 'st. fortes fortuna
adjuvat.

A. Non sum apud me. G. atqui opus est nunc cum
maxume ut sis, Antipho :

Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur

Commeruisse culpam. P. hoc verum 'st. A. non pos-
sum immutarier.

G. Quid

G. Quid faceres, si aliud quid gravius tibi nunc faciendum foret? 30

A. Cum hoc non possum, illud minus possem. G. hoc nihil est, Phædria: ilicet:

Quid hic conterimus operam frustra? quin abeo. P. et quidem ego. A. obsecro,

Quid si adsumulo, satin' 'st? G. garris. A. vultum contemplamini, hem,

Satin' sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid si sic? G. sat est.

Hem! istuc serva; et verbum verbo, par pari, ut respondeas, 35

Ne te iratus suis sævidicis dictis protelet. A. scio.

G. Vi coactum te esse, invitum, lege, iudicio? tenes? Sed quis hic est senex, quem video in ultimâ platea?

A. ipse est:

Non possum adesse. G. ah, quid agis? quo abis, Antipho?

Mane, inquam. A. egomet me novi et peccatum meum: 40

Vobis commendo Phanium et vitam meam.

P. Geta, quid nunc fiet? G. tu jam lites audies;

Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.

Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,

Id nosmet ipsos facere oportet, Phædria. 45

P. Aufer mihi, oportet: quin tu, quid faciam, impera.

G. Meministip' olim ut fuerit vestra oratio

In re incipiundâ ad defendendam noxiam?

Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.

P. Memini. G. hem, nunc ipsâ 'st opus eâ, aut, si quid potest, 50

Meliore et callidiore. P. fiet sedulo.

G. Nunc prior adito tu: ego in infidiis hic ero.

Succenturiatus, si quid deficiet. P. age.

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

ITANE tandem uxorem duxit Antipho injussu meo?
 Nec meum imperium; ac mitto imperium, non sim-
 -ultatem meam
 Revereri saltem? non pudere? o facinus audax! o Geta
 Monitor! G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut
 quam causam reperient?

Demirr. G. atqui reperi jam: aliud cura. D. an hoc
 dicet mihi?

Inventus feci; lex coegit. audio: fateor. G. places.
 D. Verum scientem, tacitum, causam tradere advor-
 sariis,

Etiame id lex coegit? P. illud durum. G. ego expe-
 diam: sine.

D. Incertum 'st, quid agam, quia præter spem, atque
 incredibile, hoc mihi obtigit.

Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum
 instituire.

Quamobrem omnes, cum secundæ res: sunt maxime,
 tum maxime.

Meditari secum oportet, quo pacto adversam ærum-
 nam ferant.

Pericla, damna, exilia, peregre rediens semper cogitet,
 Aut fili peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum
 filiæ:

Communia esse hæc: fieri posse: ut ne quid animo sit
 novom:

Quidquid præter spem eveniat, omne id deputare esse
 in lucro.

G. O Phædria, incredibile 'st, quanto herum anteco
 sapientiâ.

Meditata

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda, herus si redierit :

Molendum esse in pistrino ; vapulandum ; habenda compedes ;

Opus ruri faciendum. horum nil quidquam adcidet animo novom : 20

Quidquid præter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid cessas hominem adire, et blande in principio adloqui ?

D. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obviam.

P. Mi patrue, salve. D. salve : sed ubi est Antipho ?

P. Salvom advenire — D. credo : hoc responde mihi.

P. Valet : hic est. sed fatin' omnia ex sententiâ ? 26

D. Vellem quidem. P. quid istuc est ? D. rogitas, Phædria ?

Bonas, me absente, hic consecistis nuptias.

P. Eho, an id succenses nunc illi ? G. o artificem probum !

D. Egon' illi non succenseam ? ipsum gestio 30

Dari mi in conspectum, nunc suâ culpâ ut sciat

Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

P. Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas.

D. Ecce autem similia omnia ; omnes congruunt :

Unum cognoris ; omnes noris. P. haud ita est : 35

D. Hic in noxâ 'st, ille ad defendendam causam adest.

Cum ille est, hic præsto est : tradunt operas mutuas.

G. Probe horum facta imprudens depinxit senex.

D. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares, Phædria,

P. Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit, 40

Ex quâ re minus rei foret, aut famæ, temperans ;

Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat ;

Sed si quis forte, malitiâ fretus suâ,

Insidias nostræ fecit adolescentiæ,

Ac vicit, nostran' culpa ea est, an iudicum, 45

Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti,

Aut propter misericordiam addunt pauperi ?

G. N.

G. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.
D. An quisquam iudex est, qui possit noscere
Tua iusta, ubi tute verbum non respondeas, 50
Ita ut ille fecit? P. functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum 'st, non potuit cogitata proloqui;
Ita cum tum timidum ibi obstupescit pudor. 54
G. Laudo hunc: sed cessio adire quamprimum senem?
Here, salve: salvom te advenisse gaudeo. D. oh,
Bone custos, salve, columen vero familiæ,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.
G. Jamdudum te omnes nos accusare audio
Immerito, et me horunc' omnium immeritissimo: 60
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Servom hominem causam orare leges non sinunt;
Neque testimonii dictio est. D. mitto omnia.
Addo istuc, imprudens timuit adolescens: sino,
Tu servos. verum si cognata est maxume, 65
Non fuit necesse habere; sed, id quod lex jubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Quâ ratione inopem potius ducebat domum?
G. Non ratio, verum argentum, deerat. D. fumeret
Alicunde. G. alicunde? nihil est dictu facilius. 70
D. Postremo, si nullo alio pacto, scenore.
G. Hui, dixti pulcre, siquidem quisquam crederet,
Te vivo. D. non, non sic futurum 'st, non potest.
Egon' illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
Nil suave meritum 'st. hominem monstrarier 75
Mihi istum volo; aut ubi habitat demonstrarier.
G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
G. Jam faxo hic aderit. D. Antipho ubi nunc est? P. foris.
D. Abi, Phædria, eum require atque adduce huc. P. eo
Rectâ viâ quidem illuc. G. nempe ad Pamphilam. D. at
Ego deos penates hinc salutatum domum 81
Devortar. inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adfient,
Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

ACTUS II. SCENA I.

PHORMIO, GETA.

ITANE patris ais. conspectum veritum hinc abiisse?
G. admodum.

P. Phanium relictam solam? G. sic. P. et iratum senem?

G. Oppido. P. ad te summa solum, Phormio; rerum redit:

Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: adcingere.

G. Obsecro te. P. si rogabit. G. in te spes est. P. eccere,

Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. subveni.

P. Cedo senem: jam instructa mihi sunt corde consilia omnia.

G. Quid ages? P. quid vis? nisi uti manceat Phanium, atque ex crimine hoc

Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?

G. O vir fortis, atque amicus! verum hoc sæpe, Phormio,

Vereor, ne istæc fortitudo in nervom erumpat denique, P. ah,

Non ita est: factum est periculum; jam pedum visa est via.

Quot me censet homines jam deverbasse usque ad necem,

Hospites tum cives? quo magis novi, tanto sæpius.

Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mihi scriptam dicam?

G. Qui istuc? P. quia non rete accipitri tenditur, neque miluo,

Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur: Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.

Aliis

Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum domum;
Alere nolunt hominem edacem; et sapiunt meâ sententiâ,
Pro maleficio si beneficiû summum nolunt reddere. 22

C. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.

P. Imo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.
Ten' asymbolum venire, unctum, atque lautum e balneis,
Otiosum ab animo; cum ille et curâ et sumptu absumitur,
Dum tibi fit, quod placeat? ille ringitur, tu rideas; 27

Prior bibas; prior decumbas; cœna dubia adponitur.

G. Quid istuc verbi est? P. ubi tu dubites quidumas
potissimum.

Hæc, cum rationem ineas, quam sint suavia, et quam
cara sint; 30

Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præsentem
deum?

G. Senex adest, vide quid agas. prima coitio 'st acerrima;
Si eam sustinueris, postilla jam, ut lubet, ludas licet.

ACTUS II. SCENA II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO,

EN unquam cuiquam contumeliosus
Audistis factam injuriam, quam hæc est mihi?
Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age. st.
Jam ego hunc agitabo. proh deûm immortalium!
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho? 5
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
P. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit? G. negat.
D. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.
P. Nec Stilphonem ipsam scire, qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens; 10
Neglegitur ipsa. vide, avaritia quid facit.
G. Si heram infimulabis malitiæ, male audies.

D. O

D. O audaciam! etiamne ultro accusatum advenit?

P. Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,

Si illum minus norat: quippe homo jam grandior, 15

Pauper, cui in opere vita erat, ruri fere

Se continebat; ibi agrum de nostro patre

Colendum habebat. sæpe interea mihi senex

Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum:

At quem virum? quem ego viderim in vitâ optimum?

G. Videas te atque illum, ut narras. P. i in malam crucem:

Nam, ni ita eum existumasset, nunquam tam graves

Ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam,

Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.

G. Pergin' hero absenti male loqui, impurissime? 25

P. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem, carcer?

D. Geta.

G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.

P. Responde. G. quis homo est? ehem. D. tace.

G. absenti tibi

Te indignas, seque dignas, contumelias

Nunquam cessavit dicere hodie. D. ohe, define. 30

Adolescens, primum abs te hoc bonâ veniâ expeto,

Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:

Quem amicum tuum ais fuisse istum? explana mihi;

Et qui cognatum me sibi esse diceret.

P. Proinde expiscare, quasi non nosses. D. nossem?

P. ita. 35

D. Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.

P. Eho, tu sobrinum tuum non noras? D. enecas:

Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc taces?

P. Perii hercle, nomen peridi. D. hem, quid ais?

P. Geta,

Si meministi id quod olim dictum 'st, subjice. hem,

Non dico: quasi non noris, tentatum advenis. 41

D. Egon' autem tento? G. Stilpho. P. atque adeo,

quid meâ?

Stilpho 'st. D. quem dixi? P. Stilphonem, inquam,

noveras? D. Neque

D. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine. P. itane? non te horum pudet?

At si talentum rem reliquisset decem, 46

D. Di tibi male faciant. P. primus esses memoriter

Progeniem vestram usque ab avo atque atavo proferens.

D. Ita ut dicis? ego tum, cum advenissem, qui mihi

Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face. 50

Cedo, qui est cognata? G. eu noster, recte. heus tu

cave.

P. Dilucide expedivi, quibus me oportuit

Judicibus. tum, id si falsum fuerat, filius

Cur non refellit? D. filium narras mihi,

Cujus de stultitia dici, ut dignum est, non potest? 55

P. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,

Judicium de eadem causa iterum ut reddant tibi;

Quandoquidem solus regnas, et soli licet.

Hic de eadem causa bis judicium adipiscier.

D. Et si mihi facta injuria est, verumtamen, 60

Potius quam lites secter, aut quam te audiam,

Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet

Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.

P. Ha, ha, ha, homo suavis! D. quid est? num

iniquom postulo? 64

An ne hoc quidem ego adipiscar, quod jus publicum est?

P. Itane tandem, quaeso, item ut meretricem ubi

abusus sis,

Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere?

An, ut ne quid turpe civis in se admitteret

Propter egestatem, proxumo iussa est dari,

Ut cum uno atatem degeret? quod tu vetas. 70

D. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quam-

obrem? P. ohe.

Actum, aiunt, ne agas. D. non agam? imo haud

definam,

Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. sine modo.

P. Postremo tecum nihil rei nobis, Demipho, est:

Tuus est damnatus gnatus, non tu : nam tua 75
 Præterierat jam ad ducendum ætas. D. omnia hæc
 Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere ;
 Aut quidem cum uxore hâc ipsum prohibebo domo.
 G. Iratus est. P. tute idem melius feceris.
 D. Itane es paratus facere me adversum omnia, 80
 Infelix ? P. metuit hic nos, tametsi sedulo
 Dissimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin,
 quod est
 Ferundum, fers ? tuis dignum factis feceris,
 Ut amici inter nos simus. D. egon' tuam expetam
 Amicitiam ? aut te visum, aut auditum, velim ? 85
 P. Si concordabis cum illâ, habebis, quæ tuam
 Senectutem oblectet : respice ætatem tuam.
 D. Te oblectet ; tibi habe. P. minue vero iram.
 D. hoc age :
 Satis jam verborum 'st. nisi tu properas mulierem
 Abducere, ego illam ejiciam : dixi, Phormio. 90
 P. Si tu illam adtigeris fecus quam dignum est liberam,
 Dicam tibi impingam grandem : dixi, Demipho.
 Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellego.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINUS, CRITO.

QUANTA me curâ et solitudine adficit
 Gnatus, qui me et se hisce impedivit nuptiis ?
 Neque mi in conspectum prodit, ut saltem sciam,
 Quid de hâc re dicat, quidve sit sententiæ.
 Abi tu, vise redieritne jam an nondum domum. 5
 G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc fiet.
 Quid ago ? dic, Hegio. H. ego ? Cratinum censeo,
 Si tibi videtur. D. dic, Cratine. CRA. mene vis ?
 D. Te. CRA. ego, quæ in rem tuam sint, ea velim
 facias. mihi

D d

Sic

Sic hoc videtur: quod, te absente, hic filius. 13
 Egit, restitui in integrum æquom est et bonum:
 Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc, Hegio.
 H. Ego sedulo hunc dixisse credo. verum ita est,
 Quot homines tot sententiæ: suus cuique mos.
 Mihi non videtur quod sit factum legibus. 15
 Rescindi posse: et turpe inceptu est. dic, Crito.
 CRI. Ego amplius deliberandum censeo:
 Res magna est. H. numquid nos vis? D. fecistis probe.
 Incertior sum multo quam dudum. G. negant
 Redisse. D. frater est expectandus mihi; 20
 Is quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.
 Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
 G. Atego Antiphonem quæram, ut quæ acta hic sint sciat.
 Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

ENIMVERO, Antipho, multimodis cum istoc
 animo es vituperandus:

Itane te hinc abiisse, et vitam tuam tutandam aliis
 dedisse?

Alios tuam rem credidisti, magis quam tete, animad-
 vorsuros?

Nam, ut ut erant alia, illi certe, quæ nunc tibi domi 'st,
 consuleres;

Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali: 5
 Cujus nunc miseræ spes opesque sunt in te uno omnes
 sitæ.

G. Et quidem, here, nos jamdudum hic te absentem
 incusamus, qui abieris.

A. Te ipsum quærebam. G. sed eâ causâ nihilo magis
 defecimus.

A. Loquere, obsecro; quonam in loco sunt res et
 fortunæ meæ?

Numquid

Numquid patri subolet? G. nil etiam. A. ecquid spei porro 'st? G. nescio. A. ah. 10

G. Nisi Phædria haud cessavit pro te eniti. A. nihil fecit novi.

G. Tum Phormio itidem in hâc re, ut in aliis, strenuum hominem præbuit.

A. Quid is fecit? G. confutavit verbis admodum iratum senem.

A. Eu Phormio! G. ego, quod potui porro. A. mi Geta, omnes vos amo.

G. Sic habent principia sese, ut dico: adhuc tranquilla res est; 15

Mansurusque patrum pater est, dum huc adveniat.

A. quid eum? G. ut aiebat, De ejus consilio sese velle facere, quod ad hanc rem adtinet.

A. Quantus metus est mihi venire huc salvom nunc patrum, Geta!

Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam aut moriar sententiam.

G. Phædria tibi adest. A. ubinam? G. eccum ab suâ palæstrâ exit foras. 20

ACTUS III. SCENA II.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

DORIO, audi obsecro. D. non audio. P. parumper, D. quin omitte me.

P. Audi quod dicam. D. at enim tædet jam audire eadem millies.

P. At nunc dicam quod lubenter audias. D. loquere, audio.

P. Nequeo te exorare, ut maneat triduum hoc? quo nunc abis?

D. Mirabar, si tu mihi quidquam adferres novi. 5

A. Hæi,

A. Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti;

G. idem ego metuo.

P. Non mihi credis. D. hariolare. P. sin fidem do;

D. fabulæ.

P. Ecce generatum istuc beneficium pulcre tibi dices. D. logi.

P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est.

D. somnia.

P. Experire; non est longum. D. cantilenam eandem
canis.

P. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu —

D. garri modo.

P. Adeon' ingenio esse duro te atque inexorabili,

Ut neque misericordiâ neque precibus moliri queas?

D. Adeon' te esse incogitantem atque impudentem,
Phædria,

Ut phaleratis dictis ducas me, et meam ductes gratiis?

A. Miseritum 'st. P. hei, veris vincor. G. quam
uterque est similis sui?

P. Neque Antipho aliâ cum occupatus esset solici-
tudine,

Tum hoc esse mihi objectum malum? A. ah, quid
istuc autem est, Phædria?

P. O fortunatissime Antipho! A. egone? P. cui, quod
amas, domi est;

Nec cum hujusmodi unquam usus venit ut conflictares
malo.

A. Mihin' domi' st? impo, id quod aiunt, aluribus teneo
lupum:

Nam neque, quomodo a me amittam, neque uti
retineam, scio.

D. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eia, ne parum
leno fies.

Numquid hic confecit? P. hiccine? quod homo
inhumanissimus;

Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit?

A. ain' vendidit?

P. Vendidit,

P. Vendidit. D. quam indignum facinus, ancillam
 are emptam suo!

P. Nequeo exorare, ut me maneat, et cum illo ut
 mutet fidem;

Triduum hoc; dum id, quod est promissum, ab
 amicis argentum aufero.

Si non tum dedero, unam præterea horam ne op-
 pertus fies.

D. Obtunde. A. haud longum 'st id quod orat, Dorio;
 exoret, sine?

30

Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris, con-
 duplicaverit.

D. Verba istæc sunt. A. Pamphilamne hæc urbe
 privari fines?

Tum præterea horunc' amorem distrahi poterin' pati?

D. Neque ego, neque tu. G. dî tibi omnes id, quod es
 dignus, duint.

D. Ego te complures, advorsum ingenium meum,
 menses tuli

35

Pollicitantem, flentem, et nil ferentem: nunc contra
 omnia hæc

Repperi qui det, neque lacrumet. da locum melioribus.

A. Certe hercle, ego si satis commemini, tibi quidem
 est olim dies,

Quam ad dares huic, præstituta. P. factum. D. num
 ego istuc nego?

A. Jam ea præteriit? D. non; verum hæc ei antecessit.
 A. non pudet

40

Vanitatis? D. minime, dum ob rem. G. sterquilinum.
 P. Dorio,

Itane tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo,
 utere.

A. Siccine hunc decipis? imo enimvero, Antipho,
 hic me decipit:

Nam hic me hujusmodi esse sciebat: ego hunc esse
 aliter credidi.

Iste

Iste me fefellit : ego isti nihilo sum aliter, ac fui. 43
 Sed ut ut hæc sunt, tamen hoc faciam : cras mane
 in argentum mihi
 Miles dare se dixit : si mihi prior tu adtuleris, Phædria,
 Meâ legē utar, ut potior sit, qui prior ad dandum est.
 vale.

ACTUS III. SCENA III.

PHÆDRIA, ANTIPHO, GETA.

QUID faciam ? unde ego nunc tam subito huic
 argentum inveniam miser,
 Cui minus nihilo est ? quod, hic si pote fuisset exorari
 Triduum hoc, promissum fuerat. A. itane hunc patie-
 mur, Geta,
 Fieri miserum ; qui me dudum, ut dixi, adjurit
 comiter ?
 Quin, cum opus est, beneficium rursus ei experimur
 reddere ? 5
 G. Scio equidem hoc esse æquom. A. age ergo, solus
 servare hunc potes.
 G. Quid faciam ? A. invenias argentum. G. cupio :
 sed, id unde, edoce.
 A. Pater adest hic. G. scio : sed quid tum ? A. ah,
 dictum sapienti sat est.
 G. Itane ? A. ita. G. sane hercle pulcre suades : etiam
 tu hinc abis ?
 Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor mali,
 Ni etiam nunc me hujus causâ quærere in malo jubeas
 crucem ? 11
 A. Verum hic dicit. P. quid ? ego vobis, Geta, alienus
 sum ? G. haud puto :
 Sed parumne est, quod omnibus nunc nobis succenset
 fenex,
 Ni instigemus etiam, ut nullus locus relinquatur precī ?
 P. Alius

- P. Alius ab oculis meis illam in ignotum abducat locum? hem! 15
- Tum igitur, dum licet, dumque adsum, loquimini mecum, Antipho;
- Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
- P. Quoquo hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
- Aut perire. G. di bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
- A. Vide, si quid opis potes adferre huic. G. si quid? quid? A. quære, obsecro, 20
- Ne quid plus minusve faxit, quod nos post pigeat, Geta.
- G. Quæro: salvos est, ut opinor: verum enim metuo malum.
- A. Noli metuere: una tecum bona, mala, tolerabimus.
- G. Quantum opus est tibi argenti? loquere. P. solas triginta minæ.
- G. Triginta? hui, percara 'st, Phædria. P. istæc vero vilis est. 25
- G. Age, age, inventas reddam. P. o lepidum caput!
- G. aufer te hinc. P. jam opus est. G. jam feres.
- Sed opus est mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.
- A. Præsto 'st: audacissime quidvis oneris impone, et feret:
- Solus est homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum ocus.
- P. Abi: dic, præsto ut sit domi. 30
- A. Numquid est, quod opera mea vobis opus sit?
- G. nil: verum abi domum,
- Et illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
- Consolare. cessas? A. nihil est, æque quod faciam lubens.
- P. Quâ viâ istuc facies? G. dicam in itinere: modo te hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

QUID? quâ profectus causâ hinc es Lemnum,
 Chreme,
 Adduxtin' tecum filiam? C. non. D. quid ita non?
 C. Postquam vidit me ejus mater esse hic diutius,
 Simul autem non manebat ætas virginis
 Meam negligentiam; ipsam cum omni familiâ
 Ad me profectam esse aiebant. D. quid illic tam diu,
 Quæso, igitur commorabare, ubi id audiveras?
 C. Pol me detinuit morbus. D. unde? aut qui? C. rogas?
 Senectus ipsa 'st morbus. sed venisse eas
 Salvas audiavi ex nautâ, qui illas vexerat. 10
 D. Quid gnato obtigerit, me absente, audistin', Chreme?
 C. Quod quidem me factum consilii incertum facit:
 Nam hanc conditionem si cui tulero extrario,
 Quo pacto, aut unde, mihi sit, dicendum ordine est.
 Te mihi fidelem esse, æque atque egomet sum mihi, 15
 Sciebam. ille si me alienus adfinem volet,
 Tacebit, dum intercedet familiaritas:
 Sin spreverit me; plus, quam opus est scito, sciet:
 Vereorque, ne uxor aliqua hoc resciscat mea.
 Quod si sit, ut me excutiam atque egrediar domo 20
 Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
 D. Scio ita esse, et istæc mihi res sollicitudini 'st:
 Neque defetiscar unquam ego experirier,
 Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

EGO hominem callidiorem vidi neminem,
 Quam Phormionem. venio ad hominem, ut dicerent
 Argentum opus esse, et id quo pacto fieret:

Vix

Vix dum dimidium dixeram, intellexerat :
 Gaudebat ; me laudabat ; quærebat senem ; 5
 Dis gratias agebat, tempus sibi dari,
 Ubi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
 Amicum esse, quam Antiphoni. hominem ad forum
 Jussi opperiri ; eo me esse adducturum senem.
 Sed eccum ipsum. quis est ulterior ? at at Phædriæ 10
 Pater venit. sed quid pertimui autem bellua ?
 An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati ?
 Commodius esse opinor duplici spe utier.
 Petam hinc, unde a primo institui : si is dat, sat est.
 Si ab eo nil fiet, tum hunc adoriar hospitem. 15

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

EXSPECTO, quam mox recipiat sese Geta ;
 Sed patrum video cum patre adstantem. hei mihi,
 Quam timeo, adventus hujus quo impellat patrem !
 G. Adibo hosce. o noster Chreme ! C. salve, Geta.
 G. Venire salvom volupe 'st. C. credo. G. quid agitur ?
 C. Multa advenienti, ut fit, nova hic compluria. 6
 G. Ita. de Antiphone audistin' quæ facta ? C. omnia.
 G. Tun' dixeras huic ? facinus indignum, Chreme,
 Sic circumiri. D. id cum hoc agebam commodum. 2
 G. Nam hercle ego, quoque id agitans mecum sedulo,
 Inveni, opinor, remedium huic rei. D. quid, Geta ?
 Quod remedium ? G. ut abii abs te, fit forte obviam
 Mihi Phormio. C. qui Phormio ? G. is, qui istam.

C. scio.

G. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.
 Prendo hominem solum : cur non, inquam, Phormio,
 Vides, inter vos sic hæc potius cum bonâ 116
 Ut componantur gratiâ, quam cum malâ ?
 Herus liberalis est, et fugitans litium :

E e

Nam

Nam cæteri quidem hercle amici omnes modo

Uno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret. 20

A. Quid hic cœptat? aut quo evadet hodie? G. an legibus

Daturum pœnas dices, si illam ejecerit?

Jam id exploratum est. eia, sudabis satis,

Si cum illo inceptas homine: eâ eloquentiâ est.

Verum pone esse victum eum: at tandem tamen 25

Non capitis ejus res agitur, sed pecuniæ.

Postquam hominem his verbis sentio mollirier,

Soli sumus nunc, inquam, hic: eho, quid vis dari

Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,

Hæc hinc faceffat, tu molestus ne fies? 30

A. Satin' illi dî sunt propitii? G. nam sat scio,

Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,

Ut est ille bonus vir, tria non commutabitis

Verba hodie inter vos. D. quis te istæc jussit loqui?

C. Imo non potuit melius pervenirier 35

Eo, quo nos volumus. A. occidi. D. perge eloqui.

G. A primo homo insanibat. D. cedo, quid postulat?

G. Quid? nimium: quantum libuit. D. dic. G. siquis daret

Talentum magnum. D. imo malum hercle: ut nil pudet!

G. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam 40

Suam unicam locaret? parvi retulit

Non suscepisse; inventa est, quæ dotem petat.

Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias,

Hæc denique ejus fuit postrema oratio:

Ego, inquit, jam a principio amici filiam, 45

Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere:

Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,

In servitutem pauperem ad ditem dari:

Sed mihi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,

Aliquantulum quæ adferret, qui dissolverem 50

Quæ debeo: et etiam nunc, si volt Demipho

Dare,

Dare, quantum ab hâc accipio, quæ sponsa 'st mihi,
Nullam mihi malim, quam istanc, uxorem dari.

A. Utrum stultitiâ facere ego hunc an malitiâ
Dicam, scientem an imprudentem, incertus sum. 55

D. Quid, si animam debet? G. ager oppositu' 'st
pignori ob

Decem minas, inquit. D. age, age, jam ducat: dabo.

C. Ædiculæ item sunt ob decem alias. D. hoi, hui,
Nimium 'st. C. ne clama: petito hæc a me decem,

G. Uxori emunda ancillula est: tum plusculâ 60

Supellectile opus est: opus est sumptu ad nuptias:

His rebus pone sane, inquit, decem minas.

D. Sexcentas proinde scribito jam mihi dicas;

Nil do: impuratus me ille ut etiam irrideat?

C. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modo filius 65

Fac ut illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi!

Geta, occidisti me tuis fallaciis.

C. Meâ causâ ejicitur: me hoc est æquom amittere.

G. Quantum potest, me certiozem, inquit, face,
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem: 70

Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.

C. Jam accipiat; illis repudium renuntiet;

Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat male.

C. Opportune adeo nunc mecum argentum adtuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia: 75

Inde sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

GETA. G. hem. A. quid egisti? G. emunxi
argento fenes.

A. Satin' est id? G. nescio hercle: tantum jussus sum.

A. Eho, verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?

G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem? operâ tuâ

Ad

Ad restim mihi quidem res redit planissime. 5
 Ut te quidem omnes dî deæque, superi inferi,
 Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
 Huic mandes, quod quidem recte curatum velis,
 Quid minus utibile fuit quam hoc ulcus tangere,
 Aut nominare uxorem? injecta est spes patri 10
 Posse illam extrudi. cedo nunc porro, Phormio
 Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:
 Quid fiet? G. non enim ducet. A. novi: cæteram,
 Cum argentum repetent, nostrâ causâ scilicet
 In nervom potius ibit. G. nihil est, Antipho, 15
 Quin male narrando possit depravarier.
 Tu id, quod boni est, excerpis; dicis, quod mali est.
 Audi nunc contra jam: si argentum acceperit,
 Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:
 Spatium quidem tandem adparandis nuptiis, 20
 Vocandi, sacrificandi, dabitur paululum:
 Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
 Inde iste reddet. A. quamobrem? aut quid dicet?
 G. rogas?
 Quot res? postilla monstra evenerunt mihi:
 Introijt in ædes ater alienus canis; 25
 Anguis per impluvium decidit de tegulis;
 Gallina cecinit; interdixit hariolus;
 Aruspex vetuit ante brumam aliquid novi
 Negoti incipere; quæ causa est iustissima.
 Hæc fient. A. ut modo fiant. G. fient: me vide. 30
 Pater exit. abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES,

QUIETUS esto, inquam: ego curabo, ne quid
 verborum duit.
 Hoc temere nunquam amittam ego a me, quin mihi
 testes adhibeam,

Cui

Cui dem, et, quam ob rem dem, commemorabo.

G. ut cautus est, ubi nil opu' est.

C. Atque ita opus est facto: at matura, dum libido eadem hæc manet:

Nam si altera illæc magis instabit, forsitan nos reiciat. 5

G. Rem ipsam putasti. D. duc me ad eum ergo.

G. non moror. C. ubi hoc egeris,

Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc prius, quam hinc abit:

Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat;

Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;

Nos nostro officio non digressos esse; quantum is voluerit, 10

Datum esse dotis. D. quid tuâ, malum, id refert?

C. magni, Demipho.

D. Non satis est tuum te officium fecisse, si non id fama adprobat?

C. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejectam prædicet.

D. Idem ego istuc facere possum. C. mulier mulieri magis congruit,

D. Rogabo. C. ubi illas nunc ego reperire possum, cogito. 15

ACTUS IV. SCENA VI.

SOPHRONA, CHREMES.

QUID agam? quem mihi amicum misera inveniam? aut quo consilia hæc referam?

Aut unde auxilium petam?

Nam vereor, heræ ne ob meum suasum indigne injuriâ adficiatur:

Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.

C. Nam

C. Nam quæ hæc anus est exanimata, a fratre. quæ
egressa 'st meo? 5

S. Quod ut facerem, egestas me impulit; cum scirem
infirmas nuptias

Hæc esse; ut id consulerem, interea vita ut in tuto
foret.

C. Certe ædopol, nisi me animus fallit, aut parum
prospiciunt oculi,

Meæ nutricem gnatæ video. S. neque ille investiga-
tur, C. quid ago?

S. Qui est ejus pater. C. adeon', an maneo, dum ea,
quæ loquitur, magis cognosco? 10

S. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod
verear. C. ea 'st ipsa.

Conloquar. S. quis hic loquitur? C. Sophrona. S.
et meum nomen nominat?

C. Respice ad me. S. dî, obsecro vos, estne hic Stil-
pho? C. non. S. negas?

C. Concede hinc a foribus paululum istorsum fodes,
Sophrona.

Ne me istoc posthac nomine appellassis. S. quid? non,
obsecro, es, 15

Quem semper te esse dîctitasti? C. st. S. quid has me-
tuis fores?

C. Conclusam hic habeo uxorem sævam. verum istoc
de nomine

Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis, atque id porro aliqua uxor mea rescisceret.

S. Istoc pol nos te hic invenire miseræ nunquam po-
tuimus. 20

C. Eho, dic mihi, quid rei tibi est cum familiâ hæc,
unde exis?

Ubi illæ sunt? S. miseram me! C. hem, quid est?
vivuntne? S. vivit gnata.

Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta
est.

C. Male

C. Male factum. **S.** ego autem, quæ effem anus, deferta, egens, ignota,

Ut potui, nuptum virginem locavi huic adolescenti, Harum qui est dominus ædium. **C.** Antiphonine? **S.** hem, isti ipsi. 26

C. Quid? duasne is uxores habet? **S.** au, obsecro, unam ille quidem hanc solam.

C. Quid illam alteram, quæ dicitur cognata? **S.** hæc ergo 'st. **C.** quid ais?

S. Composito factum 'st, quo modo hanc amans habere posset

Sine dote. **C.** di vestram fidem! quam sæpe forte temere 30

Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens, Quicum volebam, atque ut volebam, conlocatam filiam.

Quod nos ambo opere maximo dabamus operam, ut fieret,

Sine nostrâ curâ maxumâ suâ curâ hæc sola fecit.

S. Nunc quid opus facto sit, vide: pater adolescentis venit; 35

Eumque animo iniquo hoc oppido ferre aiunt. **C.** nihil pericli 'st.

Sed, per deos atque homines, meam esse hanc cave resciscat quisquam.

S. Nemo ex me scibit. **C.** sequere me: intus cætera audies.

ACTUS V. SCENA I.

DEMIPHO, GETA.

NOSTRAPTE culpâ facimus, ut malis expediat esse,

Dum nimium dici nos bonos studemus et benignos.

Ita

Ita fugias, ne præter casam, quod aiunt. nonne id factum erat,

Accipere ab illo injuriam? etiam argentum 'st ultro objectum,

Ut sit qui vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat. 5

G. Planissime. D. iis nunc præmium est, qui recta prava faciunt.

G. Verissime. D. ut stultissime quidem illi rem gesserimus.

G. Modo ut hoc consilio possiet discedi, ut istam ducat.

D. Etiamne id dubium 'st? G. haud scio hercle, ut homo 'st, an mutet animum.

D. Hem, mutet autem? G. nescio: verum, si forte, dico. 10

D. Ita faciam, ut frater censuit; ut uxorem ejus huc adducam,

Cum ista ut loquatur. tu Geta, abi; prænuntia hanc venturam.

G. Argentum inventum 'st Phædriæ: de jurgio filetur: Provisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto hæsitās: vorfuram solves, 15

Geta: præsens quod fuerat, malum in diem abiit: plagæ crescunt,

Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,

Nequid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO, NAUSISTRATA, CHRÆMES.

AGEDUM, ut soles, Naufistrata, fac illa ut placetur nobis;

Ut suâ voluntate id, quod est faciendum, faciat.

N. faciam.

D. Pariter

D. Pariter nunc operâ me adjuves, ac re dudum opitulata es.

N. Factum volo: ac pol minus queo viri culpâ, quam me dignum 'st.

D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter

Tutatur: nam ex iis prædiis talenta argenti bina Statim capiebat. hem vir viro quid præstat! D. bina quæso?

N. Ac rebus vilioribus; tamen talenta bina. D. hui!

N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natam vellem:

Ego ostenderem, D. certo scio. N. quo pacto— D. parce sodes,

Ut possis cum illâ; ne te adolescens mulier defetiget.

N. Faciam, ut jubes: sed meum virum abs te exire video. C. hem, Demipho,

Jam illi datum est argentum? D. curavi illico. C. nollem datum.

Hei, video uxorem: pæne plus, quam sat erat. D. cur nolles, Chreme?

C. Jam recte. D. quid tu? ecquid locutus cum istâ es, quamobrem hanc ducimus?

C. Transegi. D. quid ait tandem? C. abduci non potest. D. qui non potest?

C. Quia uterque utrique est cordi. D. quid istuc nostrâ? C. magni. præter hæc,

Cognatam comperi esse nobis. D. quid? deliras? C. sic erit:

Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. satine sanus es?

N. Au, obsecro, cave, ne in cognatam pecces. D. non est. C. ne nega:

Patris nomen aliud dictum est; hoc tu errasti. D. non norat patrem?

F f

C. Norat.

C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquamne hodie
concedes mihi,
Neque intelleges? D. si tu nil narras? C. perdis.
N. miror quid hoc fiet.
D. Equidem hercle nescio. C. vin' scire? at ita me
fervet Jupiter,
Ut propior illi, quam ego sum ac tu, homo nemo 'st.
D. di vestram fidem! 25
Eamus ad ipsam: una omnes nos aut scire, aut nescire,
hoc volo. C. ah.
D. Quid est? C. itane parvam mihi fidem esse apud te?
D. vin' me hoc credere?
Vin' satis quæsitum mihi istuc esse? age, fiat. quid?
illâ filiâ
Amici nostri quid futurum 'st? C. recte. D. hanc
igitur mittimus?
C. Quidni? D. illa maneat? C. sic. D. ire igitur tibi
licet, Naufistrata. 30
N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quam
ut cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis visa 'st, cum vidi, mihi.
D. Quid istuc negoti 'st? C. jamne operuit ostium?
D. jam. C. o Jupiter,
Dî nos respiciunt: gnatam inveni nuptam cum tuo
filio. D. hem,
Quo pacto id potuit? C. non satis tutus est ad
narrandum hic locus. 35
D. At tu intro abi. C. heus, ne filii quidem nostri
hoc resciscant, volo.

ACTUS V. SCENA III.

ANTIPHO.

LÆTUS sum, ut meæ res sese habent, fratri
obtigisse quod volt.

Quam

Quam scitum 'st, ejusmodi parare in animo cupiditates;
Quas, cum res advorsæ fient, paulo mederi possis.

Hic simul argentum repperit, curâ sese expedivit:

Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis, 5

Quin, si hoc celetur, in metu, sin patefit, in probro,
sim.

Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes
ostenta

Hujusce habendæ. sed ubinam Getam invenire
possim,

Ut rogem, quod tempus conveniundi patris me capere
jubeat?

ACTUS V. SCENA IV.

PHORMIO, ANTIPHO.

ARGENTUM accepi; tradidi lenoni; abduxi
mulierem;

Curavi, propriâ eâ Phædria ut poteretur: nam emissâ
est manu.

Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficienda,
otium

Ab senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos
sumam dies.

A. Sed Phormio 'st. quid ais? P. quid? A. quidnam
nunc facturûs Phædria? 5

Quo pacto satietatem amoris ait se velle absumere?

P. Vicissim partes tuas acturû 'st. A. quas? P. ut
fugitet patrem:

Te suas rogavit rursûm ut ageres; causam ut pro se
diceret:

Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus
Sunium

Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, dudum
quam dixit Geta; 10

Ne,

Ne, cum hic non videant me, conficere credant
argentum suum.

Sed ostium concrepuit abs te. A. vide, qui egrediatur;
P. Geta 'st.

ACTUS V. SCENA V.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

O FORTUNA! o fors fortuna! quantis com-
moditatibus,

Quam subito, meo hero Antiphoni ope vostrâ hunc
onerastis diem!

A. Quidnam hic sibi volt? G. nosque amicos ejus
exonerastis metu!

Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero
pallio,

Atque hominem propero invenire, ut hæc, quæ con-
tigerint, sciat? 5

A. Num tu intellegis, hic quid narret? P. num tu?

A. nil. P. tantundem ego.

G. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt.

A. heus, Geta. G. hem tibi.

Num mirum aut novum est revocari, cursum cum
institeris? A. Geta,

G. Pergis hercle: nunquam tu odio tuo me vinces.

A. non manes? 9

G. Vapula, A. id quidem tibi jam fiet, nisi resistis,
verbero.

G. Familiariorem oportet esse hunc: minitatur malum.

Sed isne est, quem quæro, an non? ipse 'st. P. con-
gredere actutum. A. quid est?

G. O omnium, quantum est, qui vivunt, homo homi-
num ornatissime!

Nam sine controversiâ ab dis solus diligere, Antipho.

A. Ita velim: sed, qui istuc credam ita esse, mihi dici
velim.

15

G. Satin'

G. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? A. enecas.

P. Quin tu hinc pollicitationes aufer; et, quod fers, cedo. G. oh,

Tu quoque aderas, Phormio? P. aderam: sed tu cessas? G. accipe, hem.

Ut modo argentum tibi dedimus apud forum, recta domum

Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam. 20

A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est, Antipho.

Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me adcurrit Mida:

Pone adprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo,

Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram adcedere:

Sophrona modo fratrem huc, inquit, senis introduxit Chreniem, 25

Eumque nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego audiui, ad fores

Suspensio gradu placide ire perrexi: adcessi: adstiti:

Animam compressi: aurem admovi: ita animum cœpi adtendere,

Hoc modo, sermonem captans. A. eu, Geta. G. hic pulcherrimum 29

Facinus audiui; itaque pæne hercle exclamavi gaudio,

P. Quod? G. quodnam arbitrare? A. nescio. G. atqui mirificissimum:

Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ. A. hem,

Quid ais? G. cum ejus olim consuevit matre in Lemno clanculum.

P. Somnium! utin' hæc ignoraret suum patrem? G. aliquid credito,

Phormio, esse causæ. sed me censent potuisse omnia 35

Intellegere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?

P. Atque

Q. Atque hercle ego quoque illam inaudiui fabulam;
G. imo etiam dabo,
 Quo magis credas: patruus interea inde huc egreditur
 foras;
 Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:
 Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare: 40
 Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque
 adducerem.
A. Quin ergo rape me: quid cessas? **G.** fecero:
A. o mi Phormio,
 Vale. **P.** vale, Antipho. bene, ita me di ament,
 factum. gaudeo,
 Tantam fortunam de improvviso esse his datam:
 Summa eludendi occasio est mihi nunc feres, 45
 Et Phædriæ curam adimere argentariam,
 Ne cuiquam suorum æqualium supplex fiet.
 Nam idem hoc argentum, ita ut datum est, ingratiis
 Ei datum erit: hoc qui cogam, re ipsâ repperi.
 Nunc gestus mihi voltusque est capiendus novos. 50
 Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum;
 Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.
 Quo me adsimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTUS V. SCENA VI.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DIS magnas merito gratias habeo atque ago,
 Quando evenere hæc nobis, frater, prospere.
 Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,
 Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
 Ut auferamus. **P.** Demiphonem, si domi est, 5
 Visam: ut quod — **D.** at nos ad te ibamus, Phormio.
P. De eâdem hâc fortasse causâ. **D.** ita hercle. **P.** credidi.
 Quid ad me ibatis? ridiculum! an veremini,
 Ne non id facerem, quod recepissem semel? 9
 Heus,

Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mihi esset fides.

C. Estne, ita ut dixi, liberalis? D. oppido.

P. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho,

Paratum me esse: ubi vultis, uxorem date:

Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit, 15

Postquam tantopere id vos velle animum advorteram.

D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:

Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?

Olim cum honeste potuit, tum non est data:

Nunc viduam extrudi, turpe est: ferme eadem omnia,

Quæ tute dudum cpram me incusaveras. 21

P. Satis superbe inluditis me. D. qui? P. rogas?

Quia ne alteram quidem illam potero ducere:

Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?

C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere 25

Invitum eam; inque. D. tum autem video filium

Invitum sane mulierem ab se amittere:

Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi

Argentum rursum jube rescribi, Phormio.

P. Quodne ego discipuli porro illis, quibus debui? 30

D. Quid igitur fiet? P. si vis mihi uxorem dare,

Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis

Manere illam apud te, dos hic maneat, Demipho:

Nam non est æquom me propter vos decipi,

Cum ego vestri honoris causâ repudium alteri 35

Remiserim, quæ dotis tantundem dabat.

D. I in malam rem hinc cum istâ magnificentiâ,

Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,

Aut tua facta adeo? P. irritor. D. tune hanc duceres,

Si tibi daretur? P. fac periculum. D. ut filius 40

Cum illâ habitet apud te, hoc vestrum consilium fuit.

P. Quæso, quid narras? D. quin tu mihi argentum cedo.

P. Imo vero uxorem tu cedo. D. in jus ambula.

P. In jus? enimvero, si porro esse odiosi pergitis,

D. Quid facies? P. egone? vos me indotatis modo 45

Patrocinari

Patrocinari fortasse arbitramini ;

Etiam dotatis soleo. C. quid id nostrâ ? P. nihil.

Hic quandam noram, cujus vir uxorem — C. hem.

D. quid est ?

P. Lemni habuit aliam ; C. nullus sum. P. ex quâ filiam

Suscepit ; et eam clam educit. C. sepultus sum. 50

P. Hæc adeo ego illi jam denarrabo. C. obsecro,

Ne facias. P. oh, tune is eras ? D. ut ludos facit !

C. Missum te facimus. P. fabulæ. C. quid vis tibi ?

Argentum quod habes condonamus te. P. audio :

Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini 55

Inepti vostrâ puerili sententiâ ?

Nolo, volo : volo, nolo rursum : cape, cedo :

Quod dictum, indictum 'st : quod modo erat ratum,
irritum 'st.

C. Quo pacto, aut unde hæc hic rescivit ? D. nescio ;

Nisi me dixisse nemini, id certo scio. 60

C. Monstri, ita me di ament, simile. P. injeci scrupulum. D. hem,

Hiccine ut a nobis hoc tantum argenti auferat,

Tam aperte irridens ? emori hercle satius est.

Animo virili præsentique ut sis, para.

Vides peccatum tuum esse elatum foras, 65

Neque jam id celare posse te uxorem tuam :

Nunc, quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,

Id nosmet indicare placabilius est.

Tum hunc impuratum poterimus nostro modo

Ulcisci. P. at at, nisi mihi prospicio, hæreo ; 70

Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam.

C. At vereor, ut placari possit. D. bono animo es :

Ego redigam vos in gratiam ; hoc fretus, Chreme,

Cum e medio excessit, unde hæc suscepta 'st tibi.

P. Itane agitis mecum ? satis astute adgredimini. 75

Non hercle ex re istius me instigasti, Demipho.

Ain' tu ? ubi, quæ libitum fuerit, peregre feceris,

Neque hujus sis veritus sceminæ primariæ,

Quin

Quin novo modo ei faceres contumeliam ;
 Venias nunc precibus lautum peccatum tuum ? 80
 Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
 Ut ne restinguas, lacrumis si exstillaveris.
 D. Malum, quod isti dî deæque omnes duint.
 Tantâne adfectum quenquam esse hominem audaciâ ?
 Non hoc publicitus scelus hinc deportarier 85
 In solas terras ? C. in id redactus sum loci,
 Ut quid agam cum illo, nesciam prorsum. D. ego scio ;
 In jus eamus. P. in jus ? huc, si quid lubet.
 D. Adsequere, ac retine, dum ego huc servos evoco.
 C. Enim solus nequeo : adcurrere. P. una injuria 'st 90
 Tecum. C. lege agito ergo. P. altera est tecum,
 Chreme,
 D. Rape hunc. P. sic agitis ? enimvero voce 'st opus.
 Nausistrata, exi. C. os opprime. D. impurum vide,
 Quantum valet. P. Nausistrata, inquam. C. non taces ?
 P. Taceam ? D. nisi sequitur, pugnos in ventremingere.
 P. Vel oculum exclude. est ubi vos ulciscar probe 96

ACTUS V. SCENA VII.

NAUSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

QUI nominat me ? C. hem. N. quid isthuc turbæ 'st,
 obsecro,
 Mi vir ? P. hem, quid nunc obstipuisti ? N. quis hic
 homo 'st ?
 Non mihi respondes ? P. hiccine ut tibi respondeat ?
 Qui hercle, ubi sit, nescit. C. cave isti quidquam
 creduas.
 P. Abi : tange : si non totus friget, me eneca, 5.
 C. Nihil est. N. quid ergo est ? quid istic narrat ? P.
 jam scies :
 Ausculta. C. pergin' credere ? N. quid ego, obsecro,

Huic credam, qui nil dixit? P. delirat miser

Timore. N. non pol temere 'st, quod tu tam times.

C. Egon' timeo? P. recte sane. quando nihil times, 10

Et hoc nihil est, quod ego dico, tu narra. D. scelus,

Tibi narret? P. cho tu; factum 'st abs te sedulo

Pro fratre. N. mi vir, non mihi narras? C. at. N. quid, at?

C. Non opus est dicto. P. tibi quidem: at scito huic
opu' 'st.

In Lemno. C. hem, quid ais? D. non taces? P. clam
te, C. hei mihi! 15

P. Uxorem duxit. N. mi homo, dî melius duint.

P. Sic factum 'st. N. perii misera. P. et inde filiam

Suscepit jam unam, dum tu dormis. C. quid agimus?

N. Proh dî immortales, facinus indignum et malum!

P. Hoc actum 'st. N. an quidquam hodie est factum
indignius? 20

Qui mî, ubi ad uxores ventum 'st, tum fiunt senes.

Demipho, te appello; nam me cum hoc ipso distædet
loqui.

Hæccine erant itiones crebræ, et mansiones diutinæ

Lemni? hæccine erat ea, quæ nostros fructus minuit,
vilitas?

D. Ego, Naufratrata, esse in hâc re culpam meritum
non nego. 25

Sed ea quin sit ignoscenda: P. verba fiunt mortuo.

D. Nam neque neglegentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.

Vinolentus fere abhinc annos quindecim mulierculam

Eam compressit, unde hæc nata 'st, neque postilla
unquam adtiguit.

Ea mortem obiit: e medio abiit, qui fuit in re hâc
scrupulus: 30

Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo
hoc feras.

N. Quid ego æquo animo? cupio misera in hâc re jam
defungier.

Sed quid sperem? ætate porro minus peccatum
putem?

Jama

Jam tum erat senex, senectus si verecundos facit.

An mea forma atque ætas nunc magis expetenda 'st,

Demipho?

Quid mihi hic adfers, quamobrem exspectem, aut

sperem porro non fore?

P. Exsequias Chremeti, quibus est commodum ire,

hem tempus est;

Sic dabo: age nunc, Phormionem, qui volet, lacescito:

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.

Redeat sane in gratiam; jam supplicii fatis est mihi. 40

Habet hæc, ei quod, dum vivat, usque ad aurem

obganniat.

N. At meo merito, credo: quid ego nunc commemo-

rem, Demipho,

Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? D. novi æque

omnia

Tecum. N. merito hoc meo videtur factum? D. mini-

me gentium:

Verum, quando jam adcusando fieri infectum non

potest,

Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?

P. Enimvero, priusquam hæc dat veniam, mihi pro-

spiciam et Phædriæ.

Heus, Naufistrata, priusquam huic respondes temere

audi. N. quid est?

P. Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli:

Eas dedi tuo gnato: is pro suâ amicâ lenoni dedit. 50

C. Hem, quid ais? N. adeon' hoc indignum tibi

videtur, filius,

Homo adolescens, unam si habet amicam, tu uxores

duas?

Nil pudere? quo ore illum objurgabis? responde mihi.

D. Faciet, ut voles. N. imo, ut meam jam scias sen-

tentiam,

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque

respondeo,

Præusquam gnatum videro : ejus judicio permitto
omnia :

Quod is jubeat, faciam. P. mulier sapiens es, Nau-
sistrata,

N. Satin' tibi est? P. imo vero; pulcre discedo, et
probe,

Et præter spem. N. tu tuum nomen dic quod est.

P. min'? Phormio,

Vostre familie hercle amicus, et tuo summus
Phædræ 60

N. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero,
et quæ voles,

Faciamque et dicam. P. benigne dicis. N. pol meri-
tum 'st tuum.

P. Vin', primum, hodie facere, quod ego gaudeam,
Nausistrata, P.

Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio. N. me ad
cenam voca.

N. Pol vero voco. D. eamus intro hinc. C. fiat : sed
ubi est Phædria 65

Judex noster? P. jam hic faxo aderit. vos valet, et
plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

P. T E R E N T I I

P. T E R E N T I I
H E C Y R A.

Acta ludis Romanis, Sex. Julio Cæs. Cn.
Cornelio Dolabella ædil. cur. non est
peracta tota. Modos fecit Flaccus Clau-
dî, tibiis parib. Cn. Octavio T. Man-
lio coff. Relata est iterum ludis funeribus,
Relata est tertio, Q. Fulvio L Marcio
ædilibus curulibus.

P E R S O N Æ.

PROLOGUS.

PHILOTIS, meretrix.

SYRA, anus.

PARMENO, servus.

LACHES, senex.

SOSTRATA, mulier.

PHIDIPPUS, senex.

PAMPHILUS, adolescens;

MYRRHINA, mulier.

SOSIA, servus.

BACCHIS, meretrix.

H E C Y R Æ

H E C Y R Æ

A R G U M E N T U M.

C. SULPICIO APOLLINARI auctore.

UXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
 Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
 Ejusque, per vim quem detraxit, annulum
 Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
 Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud adtigat. 5
 Hanc mater utero gravidam, ne id sciat focrus,
 Ut ægram ad sese transfert. revenit Pamphilus:
 Deprehendit partum: celat: uxorem tamen
 Recipere non volt. pater inculcat Bacchidis
 Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum 10
 Mater vitiatæ forte agnoscit Myrrhina:
 Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

P. T E R E N T I I

P. T E R E N T I I
H E C Y R A.

P R O L O G U S.

HECYRA est huic nomen fabulæ : hæc cum
est data
Nova, novom intervenit vitium et cala-
mitas,

Ut neque spectari, neque cognosci, potuerit ;
Ita populos studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc plane est pro novâ : 5
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere:
Alias cognostis ejus ; quæso, hanc noscite:

ALTER PROLOGUS.

ORATOR ad vos venio ornatu prologi ;
Sinite exorator sum ; eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Ne cum poëtâ scriptura evanesceret. 5
In his, quas primum Cæcili didici novas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem 10
Novas, studiose, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci ut spectarentur : ubi sunt cognitæ,
Placitæ.

Placitæ sunt: ita poëtam restitui in locum,
 Prope jam remotum injuriâ advorsariûm
 Ab studio, atque ab labore, atque arte musicâ. 18
 Quod si scripturam sprevissem in præsentia,
 Et in deterrendo voluissem operam sumere,
 Ut in otio esset, potius quam in negotio;
 Deterruissem facile, ne alias scriberet. 29
 Nunc quid petam meâ causâ æquo animo adtendite.
 Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
 Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit cala-
 mitas.

Eam calamitatem vosra intelligentia
 Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
 Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria, 25
 Funambuli eodem adcessit expectatio,
 Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum
 Fecere, ut ante tempus exirem foras,
 Vetere in novâ cœpi uti consuetudine,
 In experiundo ut essem. refero denuo; 30
 Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
 Datum iri gladiatores: populus convolat:
 Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
 Ego interea meum non potui tutari locum.
 Nunc turba non est: otium, et silentium, est. 35
 Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
 Potestas condecorandi ludos scenicos.
 Nolite sinere per vos artem musicam
 Recidere ad paucos. facite, ut vosra auctoritas
 Meæ auctoritati fautrix adjutrixque sit. 40
 Si nunquam avare pretium statui arti meæ,
 Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
 Quam maxime servire vestris commodis;
 Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
 Studium suum, et se in vestram commisit fidem, 45
 Ne eum circumventum inique iniqui irrideant.
 Meâ causâ causam accipite, et date silentium,

Ut

Ut lubeat scribere aliis, mihiq; ut discere
 Novas expediat, posthac pretio emptas meo:

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

PER pol quam paucos reperias mērettricibus
 Fideles evenire amatores, Syra!
 Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
 Quam sancte, ut quivis facile posset credere,
 Nunquam, illā vivā, ducturū uxorem domum! 5
 En, duxit. S. ergo propterea te sedulo
 Et moneo, et hortor, ne cujusquam misereat,
 Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
 P. Utin' eximium neminem habeam? S. neminem:
 Nam, nemo illorum quisquam, scito, ad te venit, 10
 Quin ita paret sese, abs te ut blanditiis suis
 Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.
 Hiscine tu, amabo, non contra insidiabere?
 P. Tamen pol eandem injuriam 'st esse omnibus,
 S. Injuriam autem est ulcisci advorsarios? 15
 Aut quā viā te capient illi, eādem ipsos capi?
 Eheu me miseram! cur non aut istæc mihi
 Ætas, et forma, est, aut tibi hæc sententia?

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

SENEX si quæret me, modo isse dicito
 Ad portum percontatum adventum Pamphili.
 Audin' quid dicam, Scirte? si quæret me, uti
 Tum dicas; si non quæret, nullus dixeris;
 Alias ut uti possim causā hanc integrā. 5
 Sed videon' ego Philotium? unde hæc advenit?

H h

Philotis,

Philotis, salve multum. PH. o salve, Parmeno.
S. Salve mecastor, Parmeno. PA. et tu ædepol, Syra.
Dic mihi, Philotis, ubi te oblectasti tam diu?

PH. Minime equidem me oblectavi, quæ cum milite 10
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo.

Biennium ibi perpetuom misera illum tuli.

PA. Ædepol te desiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse sæpe, et te tuom

Consilium contempsisse. PH. non dici potest, 15

Quam cupida eram huc redeundi, abeundi a milite,

Vosque hic videndi, antiquâ ut consuetudine

Agitarem inter vos libere convivium.

Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui,

Quæ illi placerent. PA. haud opinor commode 20

Finem statuisse orationi militem.

PH. Sed quid hoc negoti est? modo quæ narravit mihi

Hic intus Bacchis, quod ego nunquam credidi

Fore, ut ille, hâc vivâ, posset animum inducere

Uxorem habere? PA. habere autem? PH. eho tu, ah
non habet? 25

PA. Habet; sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.

PH. Ita di deæque faxint, si in rem est Bacchidis:

Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.

PA. Non est opus prolato: hoc percontarier

Defiste. PH. nempe eâ causâ, ut ne id fiat palam. 30

Ita me di amabunt, haud propterea te rogo,

Ut hoc proferam, sed ut tacita mecum gaudeam:

PA. Nunquam tam dices commode, ut tergum meum

Tuam in fidem committam. PH. ah, noli, Parmeno:

Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi, 35

Quam ego, quæ percontor, scire. PA. vera hæc
prædicat:

Et illud mi vitium 'st maxumum. si mihi fidem

Das te taciturnam, dicam. PH. ad ingenium redis.

Fidem do, loquere. PA. ausculta. PH. istic sum.

PA. hanc Bacchidem

Amabat,

Amabat, ut cum maxume, tum Pamphilus, 40
 Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
 Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
 Sese senem esse, dicere; illum autem esse unicum;
 Præsidium velle se senectuti suæ.
 Ille primo se negare; sed postquam acrius 45
 Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
 Pudorin' anne amor obsequeretur magis.
 Tundendo atque odio denique effecit senex:
 Despondit ei gnatam hujus vicini proxumi.
 Usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave; 50
 Donec jam in ipsis nuptiis, postquam videt
 Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari;
 Ibi demum ita ægre tulit, ut ipsam Bacchidem,
 Si adesset, credo, ibi ejus commiseresceret.
 Ubicunque datum erat spatium solitudinis, 55
 Ut conloqui mecum una posset: Parmeno,
 Perii; quid ego egi? in quod me conjeci malum?
 Non potero hoc ferre, Parmeno: perii miser.
 PH. At te dî deæque perduint cum isto odio, Laches.
 PA. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum: 60
 Nocte illâ primâ virginem non adtigît:
 Quæ consecuta 'st nox, eam nihilo magis.
 PH. Quid ais? cum virgine una adolescens cubuerit
 Plus potus, sese illâ abstinere ut potuerit?
 Non verisimile dicis; neque verum arbitror. 65
 PA. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
 Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.
 PH. Quid deinde fit? PA. diebus sane pauculis
 Post, Pamphilus me solum seducit foras,
 Naratque, ut virgo abs se integra etiam tum fiet; 70
 Seque ante, quam eam uxorem duxisset domum,
 Sperasse eas tolerare posse nuptias.
 Sed, quam decrerim me non posse diutius
 Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,

Quin

Quin integram itidem reddam, ut accepi ab suis, 75

Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini, est.

PH. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.

PA. Hoc ego proferre incommodum mihi esse arbitror.

Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,

Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognoverit, 80

Non posse se mecum esse, abituram denique.

PH. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? PA. quotidie.

Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,

Maligna multo et magis procax facta illico est.

PH. Non ædèpol mirum. PA. atque ea res multo
maxume 85

Disjunctum illum ab illâ, postquam et ipse se,

Et illam, et hanc quæ domi erat, cognovit satis,

Ad exemplum ambarum mores earum existumans;

Hæc, ita uti liberali esse ingenio decet,

Pudens, modesta; incommoda, atque injurias 90

Viri omnes ferre, et tegere contumelias.

Hic animus, partim uxoris misericordiâ.

Devinctus; partim victus hujus injuriis,

Paulatim elapsu' est Bacchidi, atque huc transtulit

Amorem, postquam par ingenium nactus est. 95

Interea in Imbro moritur cognatus senex

Horunce. ea ad hos redibat lege hæreditas.

Eo amantem invitum Pamphilum extrudit pater.

Relinquit cum matre hic uxorem: nam senex

Rus abdidit se; huc raro in urbem commeat. 100

PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?

PA. Nunc audies. primum dies complusculos

Bene conveniebat sane inter eas: interim

Miris modis odisse cœpit Soffratam;

Neque lites ullæ inter eas, postulatio 105

Nunquam. PH. quid igitur? PA. si quando ad eam
adcefferat

Confabulatum, fugere e conspectu illico,

Videre nolle. denique, ubi non quit pati,

Simulat

Simulat se a matre adcerfi ad rem divinam : abit :
 Ubi illic dies est complures, adcerfi jubet : 110
 Dixere causam tunc nescio quam : iterum jubet :
 Nemo remisit. postquam adcersunt sæpius,
 Ægram esse simulant mulierem. nostra illico
 It visere ad eam : admisit nemo. hoc ubi senex
 Rescivit, heri eâ causâ rure huc advenit, 115
 Patrem continuo convenit Philumenæ.
 Quid egerint inter se, nondum etiam scio :
 Nisi sane curæ est, quorsum eventurum hoc fiet.
 Habes omnem rem : pergam quo cœpi hoc iter.
 PH. Et quidem ego : nam constitui cum quodam
 hospite 120
 Me esse illum conventuram. PA. dî vortant bene
 Quod agas. PH. vale. PA. et tu bene vale, Philotium.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

PROH deûm atque hominum fidem, quod hoc
 genus est ! quæ hæc est conjuratio !
 Utin' omnes mulieres eadem æque studeant nolintque
 omnia ;
 Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio
 ullam reperiās :
 Itaque adeo uno animo omnes focrus oderunt nurus :
 Viris esse advorsas æque studium est ; similis perti-
 nacia 'st ; 5
 In eodemque omnes mihi videntur ludo doctæ ad
 malitiam :
 Eî ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certo
 scio.
 S. Me miseram, quæ nunc, quamobrem adcufer, nescio.
 L. Hem, tu nescis ? S. non, ita me dî ament, mi
 Laches,

Itaque

Itaque una inter nos agere ætatem liceat. L. dī mala prohibeant! 10

S. Meque abs te immerito esse adcusatam postmodo rescisces. L. scio.

Te immerito? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest,

Quæ me, et te, et familiam omnem, dedecoras, filio luctum paras?

Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis adfines, facis;

Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos committerent. 15

Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tuā impudentiā,

S. Egone? L. tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem, putas.

An, quia ruri crebro esse soleo, nescire arbitramini,

Quo quisque pacto hic vitam vestrarum exigat?

Multo melius hic quæ fiunt, quam illic ubi sum adfidue, scio: 20

Ideo quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero famā foris.

Jampridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenam;

Minimeque adeo mirum: et, ni id fecisset, magis mirum foret:

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset domum:

Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isse foras. 25

At vide, quam immerito ægritudo hæc oritur mī abs te, Sostrata:

Rus habitatum abii, concedens vobis, et rei serviens;

Sumptus vestros otiumque ut nostra res posset pati,

Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam:

Non te pro his curasse rebus, ne quid ægre esset mihi? S. Non

S. Non meâ operâ, neque pol culpâ, evenit. L. imo maxumē : 31

Sola hic fuisti : in te omnis hæret culpa solâ, Sostrata.
Quæ hic erant curares, cum ego vos solvi curis cæteris.

Cum puellâ anum suscepisse inimicitias non pudet ?

Illius dices culpâ factum. S. haud equidem dico, mi Laches. 35

L. Gaudeo, ita me dî ament, gnati causâ : nam de te quidem,

Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

S. Qui scis, an eâ causâ, mi vir, me odisse adsimulaverit,

Ut cum matre una plus esset ? L. quid ais ? non signi hoc fat est,

Quod heri nemo voluit visentem ad eam te intro admittere ? 40

S. Enim lassam oppido tum esse aiebant ; eo ad eam non admissa sum.

L. Tuos esse ego illi mores morbum magis, quam ullam aliam rem, arbitror ;

Et merito adeo : nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit

Ducere uxorem ; et, quæ vobis placita est, conditio datur.

Ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt. 45

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS, LACHES, SOSTRATA.

ETSI scio ego, Philumena, meum jus esse, ut te cogam,

Quæ ego imperem, facere : ego tamen, patrio animo victus, faciam

Ut tibi concedam, neque tuæ libidini advorsabor.

L. Atque

L. Atque eccum Phidippum optume video. hinc jam scibo, quid fiet.

Phidippe, etsi ego meis me omnibus scio esse adprime obsequentem; 5

Sed non adeo, ut mea facilitas corrumpat illorum animos;

Quod tu si idem faceres, magis in rem et nostram et vestram id esset?

Nunc video in illarum potestate esse te. P. eia vero.

L. Adii te heri de filiâ: ut veni, itidem incertum amisti.

Haud ita decet, si perpetuam vis esse adfinitatem hanc,

Celare te iras. si quid est peccatum a nobis, profer; 11

Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus,

Te iudice ipso. sin ea est causa retinendi apud vos,

Quia ægra est, te mî injuriam facere arbitror, Phidippe,

Si metuis, satis ut meæ domi curetur diligenter. 15

At, ita me dî ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,

Ut tu illam salvam magis velis, quam ego: id adeo gnati causâ,

Quem ego intellexi illam haud minus, quam seipsum, magnificare.

Neque adeo, clam me est, quam esse eum graviter laturum, credam,

Hoc si rescierit: eo domum studeo hæc prius, quam ille, ut redeat. 20

P. Laches, et diligentiam vestram et benignitatem

Novi: et, quæ dicis, omnia esse ut dicis, animum induco.

Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,

Si facere possim ullo modo. L. quæ res te facere id prohibet?

Eho, numquidnam adcusat virum? P. minime: nam postquam adtendi 25

Magis,

Magis, et vi cœpi cogere ut rediret, sancte adjurat
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alii vitii est: ego sum animo leni natus;
Non possum advorsari meis. L. hem, Sostrata! S. heu
me miseram!

L. Certumne est istuc? P. nunc quidem, ut videtur.
sed numquid vis? 30

Nam est, quod me transire ad forum jam oportet.
L. eo tecum una.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

ÆDEPOL nã nôs sumus inique æque omnes
invisæ viris,

Propter paucas, quæ omnes faciunt dignæ ut videamur
malo:

Nam, ita me di ament, quod me adcusat nunc vir,
sum extra noxiam.

Sed non facile est expurgatu, ita animum induxerunt,
focrus

Omnes esse iniquas, haud pol me quidem: nam nun-
quam secus 5

Habui illam, ac si ex me esset nata; nec, qui hoc mi
eveniat, scio.

Nisi pol filium multimodis jam exspecto, ut redeat
domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS, PARMENO, MYRRHINA.

NEMINI plura ego acerba credo esse ex amore
homini unquam oblata,

I i

Quam

Quam mî. heû me infelicem! hancine ego vitam
parfi perdere?

Hâccine causâ ego eram tantopere cupidus redeundi
domum?

Cui quanto fuerat præstabilius, ubivis gentium agere
ætatem,

Quam huc redire, atque hæc ita esse miserum me
resciscere?

Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus
labos,

Omne quod est interea tempus, priusquam id rescitum
'st, lucro 'st.

PAR. At sic, citius qui te expedias his ærumnis, reperias.
Si non rediisses, hæ iræ factæ essent multo ampliores:
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio
revertituras. 10

Rem cognosces; iram expedies; rursus in gratiam
restitues.

Levia sunt, quæ tu pergravia esse in animum induxti
tuum.

PAM. Quid consolare me? an quisquam usquam gen-
tium 'st æque miser?

Priusquam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum
amori deditum:

Jam in hâc re ut taceam, cuivis facile scitu est quam
fuerim miser: 15

Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mî
obtrudit pater.

Vix me illi abstraxi, atque impeditum n eâ expedi-
vî animum meum,

Vixque huc contuleram; hem, nova res orta 'st, porro
ab hâc quæ me abstrahat.

Tum matrem ex eâ re me, aut uxorem, in culpâ in-
venturum arbitror:

Quod cum ita esse invenero, quid restat, nisi porro
ut fiam miser? 20

Nam

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet :
Tum uxori obnoxius sum ; ita olim suo me ingenio
pertulit,

Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,
Unde ira inter eas intercessit, quæ tam permanfit diu.

PAR. At quidem hercle parvom ; si vis vero veram
rationem exsequi ; 26

Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, in-
jurias

Faciunt : nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus
quidem est,

Cum de eâdem causâ est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quam pro levibus noxiis iras gerunt ?
Quapropter ? quia enim, qui eos gubernat animus,
infirmum gerunt. 31

Itidem illæ mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sen-
tentiâ :

Fortasse unum aliquod verbum inter eas iram hanc
conciverit.

PAM. Abi, Parmeno, intro, ac me venisse nuntia.

PAR. hem, quid hoc est ? PAM. tace.

PAR. Trepidari sentio, et cursari rursus profum.
agedum, ad fores 35

Adcede propius. hem, sensistin' ? PAM. noli fabularier.
Proh Jupiter ! clamorem audiui. PAR. tute loqueris ;
me vetas.

M. Tace, obsecro, mea gnata. PAM. matris vox visa 'st
Philumenæ.

Nullus sum. PAR. qui dum ? PAM. perii. PAR. quam-
obrem ? PAM. nescio quod magnum malum

Profecto, Parmeno, me celas. PAR. uxorem Philu-
menam 40

Pavitare nescio quid dixerunt : id si forte est, nescio.

PAM. Interii : cur mihi id non dixti ? PAR. quia
non poteram una omnia.

PAM.

PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid?
nemon' medicum adduxit? PAR. nescio.

PAM. Cesso hinc ire intro, ut hoc quamprimum,
quidquid est, certo sciam?

Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam
adfectam? 45

Nam, si periculum ullum in te inest, perisse me una
haud dubium est.

PAR. Non usus factus est mihi nunc hunc intro sequi;
Nam invisos omnes nos esse illis sentio.

Heri nemo voluit Sostratam intromittere.

Si forte morbus amplior factus fiet, 50

Quod sane nolim, maxime heri causâ mei,

Servom illico introisse dicent Sostratæ;

Aliquid tulisse comminiscuntur mali

Capiti atque ætati illorum, morbus qui auctus fit: 54

Hera in crimen veniet, ego vero in magnum malum.

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILUS.

NESCIO quid jamdudum audio hic tumultuari
misera:

Male metuo, ne Philumenæ magis morbus adgraveſcat:

Quod te, Æſculapi, et te, Salus, ne quid sit hujus, oro.

Nunc ad eam visam. PAR. heus, Sostrata. S. hem!

PAR. iterum istinc excludere.

S. Ehem, Parmeno, tun' hic eras? perii; quid faciam
misera? 5

Non visam uxorem Pamphili, cum in proxumo hic sit
ægra?

PAR. Non visas? ne mittas quidem visendi causâ
quenquam:

Nam qui amat cui odio ipſus est, bis facere stulte ducit:

Laborem inanem ipſus capit, et illi molestiam adfert.

Tum

Tum filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat. 10

S. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. S. dis gratiam habeo.

Hem, istoc verbo animus mihi rediit, et cura ex corde excessit.

PAR. Jam eâ te causâ maxime nunc huc introire nolo:

Nam, si remittent quippiam Philumenæ dolores,

Omnem rem narrabit, scio, continuo, sola soli, 15

Quæ inter vos intervenerit, unde ortum est initium iræ.

Atque eccum video ipsum egredi: quam tristis est!

S. o mi gnote.

PAM. Mea mater, salve. S. gaudeo venisse salvom. falvan'

Philumena est? PAM. meliuscula est. S. utinam istuc ita di faxint.

Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam tristis?

PAM. recte, mater.

20

S. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente invasit?

PAM. Ita factum 'st. S. quid morbi est? PAM. febris,

S. quotidiana? PAM. ita aiunt.

I fodes intro, consequar jam te, mea mater. S. fiat.

PAM. Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque iis onera adjuta.

PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum quâ redeant?

PAM. cessas?

25

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

NEUQUEO mearum rerum initium ullum invenire idoneum,

Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,

Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus:

Qua

Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.

Nam modo intro me ut corripui timidus, alio suspi-
cans

Morbo me visurum adfectam, ac sensi esse, uxorem:
hei mihi!

Postquam me adspexere ancillæ advenisse, illico omnes
simul

Lætæ exclamant, venit, id quod derepente adspexerant:
Sed continuo voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommode illis fors obtulerat adventum
meum.

Una illarum interea propere præcurrit, nuntians
Me venisse. ego, ejus videndi cupidus, recta consequor.
Postquam intro adveni, extemplo ejus morbum cog-
novi miser,

Nam neque ut celari posset, tempus spatium ullum
dabat;

Neque voce aliâ, ac res monebat ipsa, poterat con-
queri.

Postquam adspexi, o facinus indignum! inquam, et
corripui illico

Me inde, lacrumans, incredibili re atque atroci
percitus.

Mater consequitur: jam ut limen exirem, ad genua
accidit,

Lacrumans misera: miseritum est, profecto hoc sic est,
ut puto,

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque
humiles sumus.

Hanc habere orationem mecum principio institit:

O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit,
causam vides:

Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo
improbo:

Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret
suum.

Sed,

Sed, cum orata ejus reminiscor, nequeo quin lacrumem
miser.

25

Quæque fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie
obtulit,

Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas, est, uti
Adversa ejus per te testata tacitaque apud omnes fient:
Si unquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi
Pamphile,

Sine labore hanc gratiam, te, ut tibi des pro illâ, nunc
rogat:

30

Cæterum de redducendâ id facias, quod in rem sit tuam.
Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus
conscius.

Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic jam
septimus:

Quod te scire ipsa indicat res. nunc, si potis est, Pam-
phile,

35

Maxume volo doque operam, ut clam eveniat partus
patrem,

Atque adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin
sentiant,

Dicam abortum esse: scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum
putent.

Continuo exponetur: hic tibi nihil est quidquam in-
commodi;

40

Et illi miseræ indigne factam injuriam contexeris.

Pollicitus sum, et servare in eo certum 'st, quod dixi,
fidem:

Nam de redducendâ, id vero neutiquam honestum esse
arbitror;

Nec faciam. etsi amor me graviter, consuetudoque
ejus, tenet.

Lacrumo, quæ posthac futura 'st vita, cum in mentem
venit,

45

Solitudoque.

Solitudoque. o fortuna, ut nunquam perpetuo es bona?
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum
reddidit,

Quem ego tum consilio missum feci, idem nunc huic
operam dabo.

Adest Parmeno cum pueris : hunc minime 'st opus

In hâc re adesse: nam olim soli credidi, 50

Eâ me abstinuissè in principio, cum data est.

Vereor, si clamorem ejus hic crebro exaudiat,

Ne parturire intellegat, aliquo mihi est

Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILUS.

A I N' tu tibi hoc incommodum evenisse iter ?
S. non hercle verbis, Parmeno, dici potest

Tantum quam re ipsâ navigare incommodum 'st.

PAR. Itane est ? S. o fortunate, nescis quid mali

Præterieris, qui nunquam es ingressus mare, 5

Nam alias ut mittam miseras, unam hanc vide :

Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,

Cum interea semper mortem expectabam miser ;

Ita usque advorsâ tempestate usi sumus.

PAR. Odiosum ! Si. haud clam me est : denique hercle
aufugerim 10

Potius, quam redeam, si eo mi redeundum sciam.

PAR. olim quidem te causæ impellebant leves,

Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sofia.

Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.

Itè intro. ego hunc adibo, si quid me velit. 15

Here, etiam tu nunc hic stas ? PAM. equidem te ex-
specto. PAR. quid est ?

PAR. in arcem transcurso opus est. PAR. cui homini ?

PAM. tibi.

PAR.

PAR. In arcem? quid eo? PAM. Callidemidem hospitem

Myconium, qui mecum una advectu' est, conveni.

PAR. Perii. vovisse hunc dicam, si salvos domum
Redisset unquam, ut me ambulando rumperet. 20

PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam? an conveniam modo?

PAM. Imo, quod constitui, me hodie conventurum cum Non posse, ne me frustra illic expectet: vola.

PA. At non novi hominis faciem. PAM. at faciam ut noveris; 25

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius, Cadaverosâ facie. PAR. di illum perduint.

Quid, si non veniet? maneamne usque ad vesperum?

PAM. Maneto: curre. PAR. non queo; ita defessus sum.

PAM. Ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio, 30

Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina, Suae gnatae partum: nam me miseret mulieris.

Quod potero faciam, tamen ut pietatem colam:

Nam me parenti potius, quam amori, obsequi

Oportet. at at, eccum Phidippum et patrem 35

Video: horum pergunt, quid dicam hisce, incertus sum.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES, PHIDIPPUS, PAMPHILUS.

DIXTIN' dudum illam dixisse se expectare filium?

PH. Factum. L. venisse aiunt: redeat. PA. quam causam dicam patri,

Quamobrem non reducam, nescio. L. quem ego hic audiui loqui?

PA. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi.

L. Ipsus est, de quo hoc agebam tecum. PA. salve, mi pater.

L. Gnate mi, salve. PH. bene factum te advenisse Pamphile,

Et adeo, quod maximum 'st, salvom atque validum.

PA. creditur.

L. Advenis modo? PA. admodum. L. cedo, quid reliquit Phania

Consobrinus noster? PA. sane hercle homo voluptati obsequens

Fuit, dum vixit : et qui sic sunt, haud multum hæredem juvant :

Sibi vero hanc laudem relinquunt : vixit, dum vixit, bene.

L. Tum tu igitur nihil adtulisti huc plus unâ sententiâ?

P. Quidquid est id, quod reliquit, profuit. L. imo obfuit :

Nam illum vivom et salvom vellem. P. impune optare istuc licet :

Ille reviviscet jam nunquam. et tamen, utrum, malis, scio.

L. Heri Philumenam ad se adcersi hic jussit. dic jussisse te.

PH. Noli fodere. jussi. L. sed eam jam remittet. PH. scilicet.

PA. Omnem rem scio, ut sit gesta : adveniens audiivi omnia.

L. At istos invidos dî perdant, qui hæc libenter nuntiant.

PA. Ego me scio cavisse, ne ulla merito contumelia 20

Fieri a vobis posset : idque si nunc memorare hic velim,

Quam fideli animo et benigno in illam et clementi fui,

Vere possum ; ni te ex ipsâ hæc magis velim resciscere :

Namque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,

Cum illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.

Neque meâ culpâ hoc discidium evenisse, id testor deos.

Sed,

Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cujusque mores toleret suâ modestiâ;
Neque alio pacto componi potest inter eas gratia;
Segreganda aut mater a me est, Phidippe, aut Philu-
mena:

Nunc me pietas matris potius commodum suadet
sequi.

L. Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi adcessit
tuus,

Cum te postputasse omnes res præ parente intellego:
Verum vide, ne impulsus irâ prave insistas, Pamphile.

PA. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquos sim?

Quæ nunquam quidquam erga me commerita 'st,
pater,

Quod nollem: et sæpe, quod vellem, meritam scio,
Amoque, et laudo, et vehementer desidero:

Nam fuisse erga me miro ingenio expertus sum:

Illique exopto, ut relliquam vitam exigit

Cum eo viro, me qui sit fortunatior;

Quandoquidem illam a me distrahit necessitas.

PH. Tibi id in manu est, ne fiat. L. si sanus fies,

Jube illam redire. PA. non est consilium, pater:

Matris servibo commodis. L. quo abis? mane;

Mane, inquam; quo abis? PH. quæ hæc est pertinacia?

L. Dixin', Phidippe, hanc rem ægre laturum esse eum?

Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.

PH. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore:

Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?

Si est, ut velit reducere uxorem, licet:

Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.

L. Ecce autem, tu quoque proterve iracundus es.

PH. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.

L. Decedet jam ira hæc: etsi merito iratus est.

PH. Quia paulum vobis adcessit pecuniæ,

Sublati animi sunt, L. etiam mecum litigas?

PH. Deliberet,

PH. Deliberet, renuntietque hodie mihi,
 Velitne, an non; ut alii, si huic non est, fiet.
 L. Phidippe, ades, audi paucis. abiit: quid mea? 60
 Postremo inter se transigant ipsi, ut lubet:
 Quando nec gnatus neque hic mihi quidquam obtem-
 perant;
 Quæ dico, parvi pendunt, porto hoc iurgium
 Ad uxorem, cujus hæc sunt consilio omnia.
 Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre 'st, evomam.

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPUS.

P ERII, quid agam? quo me vortam? quid viro
 meo respondebo
 Misera? nam audivisse vocem pueri visu' 'st vagientis:
 Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
 Quod si rescierit peperisse eam, id quâ causâ clam me
 habuisse
 Dicam, non ædepol scio. 5
 Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire:
 nulla sum.
 P. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
 Atque eccam video. quid ais, Myrrhina? heus, tibi
 dico. M. mihi, mi vir?
 P. Vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominem
 deputas adeo esse?
 Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus
 forem, 10
 Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus?
 P. at rogitas?
 Peperit filia: hem, taces? ex quo? M. istuc patrem
 rogare est æquom?
 Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum,
 obsecro?

P. Credo;

P. Credo; neque adeo arbitrari patris est aliter. sed demiror,

Quid sit, quamobrem tantopere omnes nos celare volueris

Partum; præsertim cum et recte, et tempore suo, pepererit. 15

Adeon' pervicaci esse animo, ut puerum præoptares perire,

Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac scires,

Potius quam advorsum animi tui lubidinem esset cum illo nupta?

Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes. 20

M. Misera sum. P. utinam sciam ita esse istuc: sed nunc mihi in mentem venit,

Ex hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus:

Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati

Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.

M. Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam veram, mavolo. 25

P. Multo prius scivi, quam tu, illum habere amicam, Myrrhina.

Verum id vitium nunquam decrevi esse ego adolescentiæ:

Nam id omnibus innatum est. at pol jam aderit, se quoque etiam cum oderit.

Sed, ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessavisti usque adhuc,

Ut filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem, esset ratum. 30

Id, nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.

M. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater siem, Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?

P. Tum?

P. Tun' prospicere, aut judicare, nostram in rem quod fit, potes?

Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret 35
Exeuntem aut introeuntem ad amicam. quid tum
postea,

Si modeste ac raro hoc fecit? nonne dissimulare nos

Magis humanum est, quam dare operam id scire, qui nos oderit?

Nam si is posset ab eâ sese derepente avellere,
Quâcum tot consuesset annos; non eum hominem
ducerem, 40

Nec virum satis firmum gnatae. M. mitte adolescentem,
obsecro,

Et quæ me peccasse ais. abi, solum solus conveni:

Roga, velitne uxorem an non. si est, ut dicat velle se,
Redde: fin est autem, ut nolit, recte ego consului meæ.

P. Siquidem ille ipse non volt, et tu sensi in eo esse,
Myrrhina, 45

Peccatum, aderam, cujus consilio ea par fuerat pro-
spici.

Quamobrem incendor irâ, esse ausam facere hæc te
injussu meo.

Interdico, ne extulisse extra ædes puerum usquam velis:

Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem.

Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam efferri
finant. 50

M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere.

Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet,
resciverit,

Non ædepol clam me est; cum hoc, quod levius est,
tam animo iracundo tulit:

Nec, quâ viâ sententia ejus possit mutari, scio.

Hoc mi unum ex plurimis miseriis relliquom fuerat
malum, 55

Si, puerum ut tollam, cogit, cujus nos qui sit nescimus
pater,

Nam,

Nam, cum compressa est gnata, forma in tenebris
 nosci non quita est:
 Neque detractum ei quidquam est, qui possit post
 nosci, qui fiet:
 Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens
 annulum.

Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat
 diutius

Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILUS.

NON clam me est, gnate mi, tibi me esse
 suspectam, uxorem tuam.

Propter meos mores hinc abisse, etsi ea dissimulas sedulo.

Verum ita me di ament, itaque obtingant ex te, quas
 exopto mihi,

Ut nunquam sciens commerui, merito ut caperet odium
 illam mei:

Teque antequam me amare rebar, ei rei firmasti fidem:

Nam mihi intus tuus pater narravit modo, quo pacto
 me habueris

Præpositam amoris tuo, nunc tibi me certum est contra
 gratiam

Referre, ut apud me præmium esse positum pietati scias.

Mi Pamphile, hoc et vobis et meæ commodum famæ
 arbitror:

Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decrevi
 patre,

Ne mea præsentia obstet, neu causa ulla restet reliqua,

Quin tua Philumena ad te redeat. P. quæso, quid istuc
 consilii est?

Illius stultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum migres?

Haud facies: neque sinam, ut qui nobis, mater, male-
 dictum velit,

14
 Mea

Meâ pertinaciâ esse dicat factum, haud tuâ modestiâ.
 Tum, tuas amicas te et cognatas deferere, et festos dies,
 Meâ causâ nolo. S. nihil pol jam istac mihi res
 voluptatis ferunt.

Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum; satias
 jam tenet

Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxuma,
 ut ne cui mea

Longinquitas ætatis obstet, mortemve expectet meam.
 Hic video me esse invisam immerito: tempus est
 concedere.

Sic optume, ut ego opinor, omnes causas præcidam
 omnibus:

Et me hæc suspicione exsolvam, et illis morem gesserō.
 Sine me, obsecro, hoc effugere, volgu quod male
 audit mulierum.

P. Quam fortunatus cæteris sum rebus, absque unâ
 hæc foret,

Hanc matrem habens talem, illam, autem uxorem.

S. obsecro, mi Pamphile,

Non tute incommodam rem, ut quæque est, in animum
 induces pati,

Si cætera ita sunt, ut tu vis, itaque ut esse ego illam
 existumo?

Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. vae
 misero mihi!

S. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male
 habet, quam te, gnate mi.

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILUS.

QUEM cum istoc sermonem habueris, procul hinc
 stans accepi, uxor.

Istuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum
 possis flectere;

Quod

Quod sit faciendum post fortasse, idem hoc nunc si feceris.

S. Fors fuat pol. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, et tu me feres.

S. Spero ecastor. L. i ergo intro, et compone, quæ tecum simul

5

Ferantur. dixi. S. ita ut jubes, faciam. P. pater.

L. Quid vis, Pamphile? P. hinc abire matrem? minime.

L. quid ita istuc vis?

P. Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim facturus.

L. quid est?

Quid vis facere, nisi reducere? P. equidem cupio, et vix contineor:

Sed non minuam meum consilium. ex usu quod est, id persequar.

10

Credo eâ gratiâ concordēs magis, si non reducam, fore.

L. Nescias. verum tuâ refert nihil, utrum illæ fecerint,

Quando hæc aberit. odiosa hæc est ætas adolescentulis:

E medio æquom excedere est: postremo nos jam fabulæ

Sumus, Pamphile, senex atque anus.

15

Sed video Phidippum egredi per tempus: adcedamus.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS, LACHES, PAMPHILUS.

TIBI quoque ædepol sum iratus, Philumena,
Graviter quidem: nam hercle abs te factum est
turpiter:

Et si tibi causa est de hâc re: mater te impulit:

Huic vero nulla est. L. opportune te mihi,

Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est? 5

PA. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc operiam?

L. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:

Ne revereatur, minus jam quo redeat domum. PH. ah,

Nullam de his rebus culpam commeruit tua:

L. 1

A Myrrinâ

A Myrrhinâ hæc sunt meâ uxore exorta omnia. 10

Mutatio fit : ea nos perturbat, Lache.

PA. Dum ne reducam, turbent porro, quam velint.

PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,

Adfinitatem hanc sane perpetuam volo :

Sin est, ut aliter tua fiet sententia,

Accipias puerum. PA. sensit peperisse : occidi.

L. Puerum ! quem puerum ? PH. natus est nobis nepos :

Nam abducta a vobis prægnans fuerat filia ;

Neque fuisse prægnantem unquam ante hunc scivi diem.

L. Bene, ita me di ament, nuntias : et gaudeo 20

Natum illum, et tibi illam salvam : sed quid mulieris

Uxorem habes, aut quibus moratam moribus,

Nosne hoc celatos tamdiu ? nequeo fatis,

Quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.

PH. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi,

Laches.

25

PA. Etiam si dudum fuerat ambiguum hoc mihi,

Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.

L. Nulla tibi, Pamphile, hic jam consultatio est.

PA. Perii. L. hunc videre sæpe optabamus diem,

Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem. 30

Evenit ; habeo gratiam diis. PA. nullus sum.

L. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.

PA. Pater, si ex me illa liberos vellet tibi,

Aut se esse mecum nuptam, fatis certo scio,

Non clam me haberet, quod celasse intellego. 35

Nunc, cum ejus alienum esse a me animum sentiam,

Neque conventurum inter nos posthac arbitrer,

Quamobrem reducam ? L. mater quod suavit sua,

Adolescens mulier fecit : mirandumne id est ?

Censen' te posse reperire ullam mulierem,

40

Quæ careat culpâ ? an quia non delinquent viri ?

PH. Vosmet videte jam, Lache et tu Pamphile,

Remissan' opus sit vobis, reductan' domum :

Uxor quid faciat, in manu non est meâ.

Neutrâ

Neutrâ in re vobis difficultas a me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridicule rogas. 45

Quidquid futurum est, huic reddas iuum scilicet,
Ut alamus nostrum. PA. quem ipse neglexit pater,
Ego alam? L. quid dixti? eho, an non alemus,
Pamphile?

Prodemus, quæso, potius? quæ hæc amentia est? 50

Enimvero prorsus jam tacere non queo:

Nam cogis ea, quæ nolo, ut, præsentem hoc, loquar.

Ignarum censēs tuarum lacrumarum esse me?

Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?

Primum, hanc ubi dixti causam, te propter tuam 55

Matrem non posse habere hanc uxorem domi;

Pollicita est ea se concessuram ex ædibus.

Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi causam
vides;

Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.

Erras, tui animi si me esse ignarum putas. 60

Aliquando tandem huc animum ut adducas tuum,

Quam longum spatium amandi amicam tibi dedi?

Sumptus, quos fecisti in eam, quam animo æquo tuli?

Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:

Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo. 65

Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat:

Nunc animum rursus ad meretricem inducti tuum:

Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam:

Nam in eandem vitam te revolutum denuo

Video esse. PA. mene? L. te ipsum; et facis injuriam;

Confingis falsas causas ad discordiam, 71

Ut cum illâ vivas, testem hanc cum abs te amoveris.

Sensitque adeo uxor: nam ei causa alia quæ fuit,

Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic divinat;
nam id est.

PA. Dabo jusjurandum, nihil esse istorum, tibi.

L. ah, 75

Reduc uxorem; aut, quamobrem non opus sit, cedo.

PA. Non

PA. Non est nunc tempus. L. puerum accipias : nam
is quidem

In culpâ non est. post de matre videro.

PA. Omnibus modis miser sum ; nec, quid agam, scio :

Tot me nunc rebus miserum concludit pater. 80

Abibo hinc, præsens quando promoveo parum :

Nam puerum injussu, credo, non tollent meo,

Præsertim in eâ re cum sit mihi adjutrix socrus.

L. Fugis ? hem, nec quidquam certi respondes mihi ?

Nûm tibi videtur esse apud sese ? sine : 85

Puerum, Phidippe, mihi cedo : ego alam. PH.
maxume.

Non mirum fecit uxor mea, si hoc ægre tulit :

Amaræ mulieres sunt ; non facile hæc ferunt.

Propterea hæc ira 'st : nam ipsa narravit mihi :

Id ego, hoc præsente, tibi nolueram dicere : 90

Neque illi credebam primo : nunc verum palam est.

Nam omnino abhorreere animum huic video a naptiis.

L. Quid ergo agam, Phidippe ? quid das consili ?

PH. Quid agas ? meretricem hanc primum adeundam
censeo :

Oremus ; accusemus gravius ; denique 95

Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.

L. Faciam, ut mones. eho puer, curre ad Bacchidem
hanc

Vicinam nostram : huc evoca verbis meis.

Et te oro porro, in hæc re adjutor sis mihi. PH. ah,

Jamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache, 100

Manere adfinitatem hanc inter nos volo,

Si ullo modo est ut possit ; quod spero fore.

Sed visne adesse me una, dum istam convenis ?

L. Imo vero abi ; aliquam puero nutricem para,

ACTUS IV, SCENA V.

BACCHIS, LACHES.

NON hoc de nihilo 'st, quod Laches me nunc
conventam esse expetit;

Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit
quod velit.

L. Videndum est, ne minus propter iram hanc impe-
trem, quam possem,

Aut ne quid faciam plus, quod post me minus fecisse
fatius sit.

Adgrediar. Bacchis, salve.

B. Salve, Laches. L. Credo ædepol te nonnihil mirari,
Bacchis,

Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.

B. Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit in
mentem quæ sim,

Ne nomen mihi quæstus obftet: nam mores facile
tutor.

L. Si vera dicis, nihil tibi est a me pericli, mulier: 10
Nam jam ætate eâ sum, ut non fiet peccato mihi
ignosci æquom;

Quo magis omnes res cautius, ne temere faciam,
adcurq.

Nam si facis, facturave es, bonas quod par est facere;
Inscitum offerre injuriâ tibi; immerenti iniquom 'st.

B. Est magna ecastor gratia de istâ re, quam tibi
habeam. 15

Nam, qui post factam injuriam se expurget, parum
mihi profit,

Sed quid istac est? L. meum receptas filium ad te
Pamphilum. B. ah!

L. Sine dicam. uxorem hanc priusquam duxit,
vostum amorem pertuli.

Mane;

Mane; nondum etiam dixi id, quod volui. hic nunc uxorem habet.

Quære alium tibi firmiorem, dum tibi tempus consulendi est: 20

Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol tu eadem istâ ætate.

B. Quis id ait? L. socrus. B. mene? L. te ipsam. et filiam abduxit suam,

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui est, extinguere.

B. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,

Sanctius quam jusjurandum, id pollicerer tibi, Lache, Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, a me Pamphilum. 26

L. Lepida es: sed scin', quid volo potius sodes facias?

B. quid cedo.

L. Eas ad mulieres huc intro, atque istuc jusjurandum idem

Polliceari illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.

B. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio; 30

Ut de tali causâ nuptæ mulieri se ostenderet.

Sed nolo esse falsâ famâ gnatum suspectum tuum,

Nec leviozem vobis, quibus est minime æquom, videri

Immerito: nam meritis de me est, quod queam, illi ut commodem.

L. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me reddidit: 35

Nam non sunt solæ arbitrata hæ; ego quoque etiam credidi.

Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi;

Fac eadem ut sis porro: nostrâ utere amicitia, ut voles. Aliter

Aliter si facias — reprimam me, ne ægre quidquam
ex me audias.

Verum hoc te moneo unum; qualis sim amicus, aut
● quid possiem, 40

Potius quam inimicus, periculum facias.

ACTUS IV. SCENA VI.

PHIDIPPUS, LACHES, BACCHIS.

NIHIL apud me tibi
Desieri patiar, quin, quod opus sit, benigne
præbeatur.

Sed cum tu satura atque ebria eris, puer ut satur sit,
facito.

L. Noster socer, video, venit; puero nutricem adducit,
Phidippe, Bacchis dejerat persancte. P. hæccine ea 'st?

L. hæc est. 5

P. Nec pol istæ metuunt deos; neque has respicere
deos opinor.

B. Ancillas dedo; quo lubet cruciatu per me exquire.
Hæc res hic agitur: me facere, Pamphilo ut redeat
uxor,

Oportet: quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant.

L. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falso 11
Nobis re in ipsâ invenimus: porro hanc nunc experi-
amur:

Nam si comperit crimini tua se uxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem
iratus gnatus,

Quod peperit uxor clam, id leve 'st. cito ab eo hæc
ira abscedet. 15

Profecto in hac re nihil mali est, quod sit discidio
dignum.

P. Velim quidem hercle. L. exquire: adest: quod
fatis sit, faciet ipsa.

P. Quid

P. Quid mihi istæc narras? an quia non tute ipse
dudum audisti,

De hæc re animus meus ut sit, Laches? illis modo
explete animum.

L. Quæso ædepol, Bacchis, quod mihi es pollicita, tute
ut serves. 20

B. Ob eam rem vin' ergo introeam? L. i, atque exple
animum iis, ut credant.

B. Eo; etsi scio pol iis fore meum conspectum invisum
hodie:

Nam nupta meretrici hostis est, a viro ubi segregata est.

L. At hæc amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris,
refciscunt.

P. At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi
cognorint: 25

Nam illas errore, et te simul suspicione, exsolves.

B. Perii, pudet Philumenæ me. sequimini me intro
ambæ.

L. Quid est, quod mihi malim, quam quod huic
intellego evenire,

Ut gratiam ineat sine suo dispendio, et mihi profit?

Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum vere ab se
segregarit; 30

Scit sibi nobilitatem ex eo, et rem natam, et gloriam,
esse:

Referet gratiam ei, unâque nos sibi operâ amicos
junget.

ACTUS V. SCENA I.

PARMENO, BACCHIS.

ÆDEPOL næ meam herus esse operam deputat
parvi preti,

Qui ob rem nullam misit; frustra ubi totum desedi
diem,

Myconium

Myconium hospitem dum exspecto in arce Callidemidem,

Itaque ineptus hodie dum illi sedeo, ut quisque venerat,

Adcedebam: adolescens, dic dum, quaeso, tun' es Myconius?

Non sum. at Callidemides? non. hospitem ecquem Pamphilum

Hic habes? omnes negabant: neque eum quenquam esse arbitror.

Denique hercle jam pudebat: abii. sed, quid Bacchidem

Ab nostro adfines exeuntem video? quid huic hic est rei?

B. Parmeno, opportune te offers: propere curre ad Pamphilum.

P. Quid eo? B. dic me orare, ut veniat. P. ad te?

B. imo ad Philumenam.

P. Quid rei est? B. tuâ quod nil refert, percontari definas.

P. Nihil aliud dicam? B. etiam: cognosse anulum illum Myrrhinam.

Gnatæ suæ fuisse, quem ipse olim mihi dederat.

P. scio.

Tantumne est? B. tantum. aderit continuo, hoc ubi ex te audiverit.

Sed cessas? P. minime equidem: nam hodie mihi potestas haud data est;

Ita cursando, atque ambulando, totum hunc contrivi diem.

ACTUS V. SCENA II.

BACCHIS.

QUANTAM obtuli adventu meo letitiam Pamphilo hodie!

Quot commodas res adtuli! quot autem ademi curas!

M m

Gnatum

Gnatum ei restituo, qui pæne harum ipsiusque operâ
periit :

Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habi-
tutum, reddo :

Quâ re suspectus suo patri et Phidippo fuit, exsolvi. 5
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inveniundis.

Nam memini, abbinc menses decem fere ad me nocte
primâ

Confugere anhelantem domum, sine comite, vini
plenum,

Cum hoc annulo. extimui illico. mi Pamphile, in-
quam, amabo,

Quid exanimatus es, obsecro? aut unde annulum
istum nactus? 10

Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquam
video;

Nescio quid suspicari, magis cœpi instare, ut dicat.

Homo se fatetur vi in viâ nescio quam compressisse :

Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse :

Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modo me
habente: 15

Rogat, unde sit. narro omnia hæc: inde 'st cognitio facta,
Philumenam esse compressam ab eo, et filium inde
hunc natum.

Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor ;

Etsi hoc meretrices aliæ nolunt : neque enim est in rem
nostram,

Ut quisquam amator nuptiis lætetur : verum ecastor
Nunquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam
partes. 21

Ego, dum illo licitum 'st, usa sum benigno, et lepido,
et comi.

Incommode mihi nuptiis evenit, factum fateor.

At pol me fecisse arbitror, ne id merito mihi eveniret.

Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda
æquom 'st ferre. 25

ACTUS

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, PARMENO, BACCHIS.

VIDE, mi Parmeno, etiam fodes, ut mi hæc
certa et clara adtuleris :

Ne me in breve conjicias tempus, gaudio hoc falso
frui.

PAR. Visum est. PAM. certen' ? PAR. certe. PAM.
deus sum, si hoc ita est. PAR. verum reperiēs.

PAM. Manedum, fodes. timeo ne aliud credam,
atque aliud nunties.

PAR. Maneo. PAM. sic dixisse opinor, invenisse
Myrrhinam,

Bacchidem annulum suum habere. PAR. factum.

PAM. eum, quem olim ei dedi ;

Eaque hoc te mihi nuntiare jussit : itane est factum ?

PAR. ita, inquam.

PAM. Quis me est fortunatior, venustatisque adeo
plenior ?

Egon' te pro hoc nuntio quid donem ? quid ? quid ?
nescio.

PAR. At ego scio. PAM. quid ? PAR. nihil enim. 10
Nam neque in nuntio, neque in meipso, tibi boni
quid sit, scio.

PAM. Egon' te, qui ab orco mortuum me reducem in
lucem feceris,

Sinam sine munere a me abire ? ah, nimium me
ingratum putas.

Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium :

Me exspectat, credo. adibo. B. salve, Pamphile. 15

PAM. O Bacchis, o mea Bacchis, servatrix mea !

B. Bene factum, et volupe 'st. PAM. factis, ut credam,
facis ;

Antiquamque

Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,
 Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocunque
 adveneris,

Semper fiet. B. at tu, ecastor, morem antiquom atque
 ingenium obtines, 20

Ut unus omnium homo te vivat nunquam quisquam
 blandior.

PAM. Ha, ha, hæ! tun' mihi istuc? B. recte amasti,
 Pamphile, uxorem tuam:

Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod
 nossem, videram.

Perliberalis visa 'st. PAM. dic verum. B. ita me di
 ament, Pamphile.

PAM. Dic mihi, harum rerum numquid dixi jam patri?
 B. nil. PAM. neque opus est; 25

Adeo mutito: placet non fieri hoc itidem, ut in co-
 mœdiis,

Omnia omnes ubi resciscunt. hic, quos par fuerat
 resciscere,

Sciunt; quos non autem scire æquom 'st, neque
 resciscunt, neque scient.

B. Imo etiam, qui hoc occultari facilius credas, dabo:
 Myrrhina ita Phidippo dixit, iurijurando meo 30

Se fidem habuisse, et propterea te sibi purgatum.

PAM. optume 'st:

Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sen-
 tentiâ.

PAR. Here, licetne scire ex te, hodie quid sit quod
 feci boni?

Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. non licet.

PAR. tamen suspicor.

Egon' hunc ab orco mortuum? quo pacto? PAM.
 nescis, Parmeno, 35

Quantum hodie profueris mihi, et ex quantâ ærumnâ
 extraxeris,

PAR.

PAR. Imo vero scio, neque hoc imprudens feci.

PAM. ego istuc satis scio.

PAR. An temere quidquam Parmenonem prætereat,
quod facto usus sit?

PAM. Sequere me intro, Parmeno. PAR. sequor.
equidem plus hodie boni

Feci imprudens, quam sciens ante hunc diem un-
quam. Plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

F I N I S.

Lectiones variantes notabiliores.

IN ANDRIAM,

Ilh.

- Prolog. 17 **F**aciunt nã. Bentl. faciuntne not. interrogat.
 A1. St. 13 **F**haud muto factum. S. Gaudeo. Bent. haud
 muto. S. factum gaudeo.
 24 Sofia. Bent. Sofia, aq.
 92 FormãS. bonã fortasseBent. formã bonã S. fortasse
 3 9 Quo jure quãque injuriã. Bent. repug. Mfs. qua
 jure qua me injuriã
 4 8 Hæc turba tristitiã, Bent. hæc turbæ tristitia.
 5 1 Factum aut inceptum, Bent. factu aut inceptu.
 21 Obstipui, ita plur. Mfs. ac edit. princip.
 53 Res inutiles, al. codd. et Bent. res utiles.
 2 1 7 Quanto, &c. Hunc versum cum duob. seq. aliis
 alit. metiuntur.
 2 15 Scio, Bent. scies.
 3 24 Aliam otiosus. lib. scr. Faerni et mult. Mfs. alia
 5 3 Scirem id, &c. hunc vers. delendum, Bent. censet.
 6 11 Etenim ipse, &c. ita pler. Mfs. Faern. delet
 recta, Bent. secum.
 3 1 3 S. quid narras? D. ita 'st. Bent. tribuit Davo quid
 narras? Simoni ita 'st.
 2 4 Dare, al. codd. date, al. dari.
 25 S. falso, Bent. tribuit Davo.
 3 4 Ausculta; paucis, al. codd. ausculta pauca.
 4 2 Cur uxor non, &c. loc. impeditis. al. alio modo,
 Bentl. hoc modo
 5 4 Ergo pretium, Bent. ego pretium.
 8 D. Nec quid me. ita Guyet. Westerhov. Bent. et al.
 4 1 9 Cogit, al. codd. premit.
 14 Non verentur. hæc voces desunt in vet edit. et
 Bent.
 17 Multum, Bent. nil.
 39 Quis homo, &c. al. codd. al. modo hunc vers.
 cum sequent. ordinant.

A&T.Sc.lin.

- 4 1 8 Quem, a me. ita omn. ant. lib. Faerni. pler. edit.
in quem me.
- 4 2 Malitiâ, al. codd. et Mfs. memoriâ
- 5 26 Cujus vestri, sic antiquis. edit. al. codd. cujus
nostri.
- 6 2 Quæ sese, Bent. quæ sibi.
- 3 Vivere, Bent. viveret.
- 5 2 16 Tristis severitas, in Mfs. unico legitur veritas.
- 4 5 C. Hic, &c. vers. manifesto vitio laborat, al.
alio modo sanare conantur.
- 25 Phania, Bent. tribuit hoc respons. Pamphilo.
- 52 Haud ita jussi, Bent. at. ita jussi.
- 5 3 Propterea, Bent. ea propter.
- 6 1 Ubiam hic est, Bent. ubiam? P. hic est, D.
Pamphilus.

IN EUNUCHUM.

Pro.lib. 14 Frustratur, al. Mfs. frudetur.

17 Condonabitur, pler. Mfs. condonabuntur.

A1. S1. 5 Siquidem hercle possis, &c. hæc verba cum
quinque seq. vers. multi tribuunt Phædriæ.

23 Misere, Bent. misera.

24 Accusabit, ita plur. Mfs. et vir. erud. al. accu-
sabis.

2 25 Perfluo, Bent. perpluo.

37 Educere, pler. Mfs. educare.

75 At, al. lib. haud

84 In te claudier, Bent. et al. Mfs. intercludier.

A1 S2 106 Bene facis, al. cod. tribuunt hæc verba Phædriæ.

2 1 3 Ah rogare? &c. hi vers. varie ordinant.

13 Adigent, al. adiget.

2 26 Piscatores, al. Mfs. et lib. addunt aucupes.

38 Hice, ita Westerhov. Bent. et al. quid. hisce.

3 8 Dicet, al. dices.

33 Adversæ, Bent. averæ.

59 Nostin' et scis, ita Donat. et plur. erud.

93 Patri æquum, ita Bent. et omn. ant. quid.
pati? æquum.

2 3 98 Nunquam

280 Lectiones variantes notabiliores.

Act. Sc. lin.

- 2 3 98 Nunquam defugiam auctoritatem. in mult. lib.
hæc verba Parmenoni tribuuntur.
- 3 1 10 Quod in te est, ita Bent. et plur. erud. al. qui in
te est.
- 53 Cantatum, Bent. cantum tu.
- 63 Idem hoc melius, Bent. idem aut melius.
- 2 7 Ex homine, Bent. abdomini.
- 15 Haud, ita pler. lib. et Mss. Faern. et Bent. aut.
- 46 Abi, præcurre. Palmer. et Bent. abi præ, cura.
- 5 27 Prava ratio, al. parva ratio.
- 40 Hominem, Bent. pretium.
- 41 Impluvium, Bent. pluviam.
- 61 Sed tanto, &c. Rivius et Bent. trib. hæc verba
Chæreæ.
- 4 1 8 Invitat tristis, Bent. invitatu' st.
- 3 10 Lepidis, al. inlepidis.
- 4 13 Namque alium, quid. lib. nam quem? alium, &c.
- 23 Emerim, ita Donat. et mult. erud. al. lib. egerim.
- 32 Non; nec quis, &c. hic vers. in mult. deest. et
adulterin videtur.
- 4 6 5 Exspecto, al. exspectabam, Bent. expeto.
- 7 Quasi istuc, Bent. ex vetustiss. cod. quæso istuc.
- 7 14 Qui tibi ita, quid. vet. codd. et Donat. al. quod tibi.
- 19 Quam armis, Bent. arma Dac. verbis quam armis.
- 3 1 23 Non est, quid. trib. Fythiæ: non est?
- 2 13 Habiturum, al. abiturum.
- 50 C. Quid? Bent. trib. Thaidi.
- 3 10 Otiosus it, al. Mss. et lib. otiosus sit.
- 6 8 Satine salve, al. fatine salvæ.
- 31 Insigne aliquid, Bent. ægre aliquid.
- 7 11 Quid? illicone, aliquid trib. quid Parmenoni.
- 19 Qui stultum, Bent. stulte.
- 21 Et patri, sic mult. codd. et Bent. al. et eundem.
- 8 43 Recipiendum, Bent. trib. Chæreæ.
- 51 Quid agimus, Bent. trib. Chæreæ.
- 52 Mirum et, Bent. trib. Chæreæ. idem ego, &c.
Phædriæ.
- 10 39 Decidendum propino, al. bibendum, Bent.
ebibendum, al. præbeo.
- 43 Benefeciisti, al. benefecistis.

In HEAUTON

IN HEAUTON TIMORUMENON.

A&Sc.lin.

Prolog. 5 Duplex — simplici, Bent. simplex — duplici,
codd. Bembin. duplex — duplici.

A1. Si. 5 Propinquâ parte, Bent. esse in aliquâ parte.

17 Ferre, vet. edit. et Bent. facere.

20 At, enim me, pler. Mss. habent at enim dices.
sed sic non constat versus.

45 Perdite, al. codd. et Bent. virginem.

91 Exercerent, mult. erud. et codd. colon. exer-
cèrent.

102 Hocque fit. ita codd. Bemb. et al. Bent. hoc
quod fit. al. cod. hoc ibi fit.

A1 Si 113 Impellerim, ita Faern. e codd. mel. not. prob.
et vers. exigit.

3 13 Satagit, Bent. inter al. fatis agit.

15 Potens, Bent. petax.

2 1 3 Exangeant, mult. Mss. et Bent. exaugeant.

11 Conantur, ita omn. antiq. codd. pauc. comuntur.

2 3 Video et valeo, Bent. vivo et valeo.

25 Cepimus, lib. Bemb. fecimus.

48 Expolitam, Bent. interpolatam.

73 Nec memorabile, ita Faern. et al. quid. et me-
morabile. Bent. commemorabile.

99 Obviam hinc, al. his. Bent. huic. — revortatur.

111 Iudex, Bent. inlex.

125 Misere offendi, quid. Mss. miserum offendi.

127 Quam gratissima, Bent. Hare, et al. hoc quam
gratissimum.

4 8 Bonas, mult. codd. et Bent. bonis.

10 Imminuta, mult. codd. et Bent. immutata.

3 1 52 Omnes sollicitos habui, Bent. — habuit.

59 Ne scientem, ita Palmer. Westerhöv. Bent. et
plur. eruditi. mult. codd. nescientem.

2 1 Inveniendum 'st, Bent. inveniendum es.

3 43 Ea quæ, al. codd. eaque.

4 15 Domina, ergo, Eugrap. et Bent. minor.

32 Quanto tuus est animus natu gravior, ignos-
centior. Bent. Quanto tu me es annis gravior,
tanto es, &c.

282 **Lectioes variantes notabiliores.**

Act.Sc.lin.

- 3 4 33 *Justitia tua, al. in justitiâ tuâ.*
 4 2 15 *Apti, ita codd. mel. not. quid. adepti.*
 4 5 *Ita magno, hunc vers. adulterin. esse cens. Bent.*
 22 *Sic satis. ita plur. Mss. Bent. et al. erud. quid.*
 fi scias.
 50 *Bene auctâ parte, sic omn. Mss. Bent. re. quid.*
 per te auctâ re.
 5 22 *Quâ causâ; hunc vers. sequent. postpos. Mu-*
 ret. et Bent.
 7 10 *Quid dixit Chreme. quid. codd. hæc adjiciunt.*
 Erravi, C. sic res acta est, M. quantâ spe decidi.
 32 *Te scientem, ita lib. Bembin. et alii. quid. te*
 sciente.
 5 1 25 *Tuum, Faern. Bent. et al. tuus.*
 39 *Comi, quid. codd. communi.*
 55 *Potius multo, Bent. int. al. multo malo. quid.*
 potius malo.
 79 *Deridiculo, ita codd. mel. notæ.*
 2 33 *In mentem, al. in mente est.*
 36 *Inventa vera, inventa est causa, Bent. inventa*
 vero est causa.
 44 *In minimâ spe, ita fere omn. codd. Faern:*
 maxime spe.
 45 *Tam facillume, Bent. tam difficillume.*
 4 2 *Tua voluntate, Bem. vestra voluntate.*
 15 *Quod potero, sedulo, mult. Mss. quod potero,*
 enitar sedulo.
 5 6 *Exorent, al. exorem.*

In ADELPHOS.

- Al.Si.** 30 *Infuerit, Bent. ita uti fit.*
 45 *Qui vere sciunt, Palmer. et Guyet. qui vere fient,*
 Bent. qui veri fient.
 2 1 13 *Abi præ strenue, al. abi præstrenue.*
 19 *Hei miseriam, al. hei misero. mihi.*
 45 *Ob malefacta, Muret. et Bent. hunc vers. se-*
 quenti postpon.

3 6 **Hominu**

Aët.Sc.lin.

- 3 6 Homini nemini, al. homini neminem.
9 Quin', ita Donat. et pler. codd. al. legunt. qui.
- 3 1 2 Modo dolores, &c. quid. hæc nutricia assignant.
8 E re natâ, al. Mss. e re natæ, al. heræ natæ.
10 Genere, Bent. ingenio.
- 2 24 Te expeto, ita mult. cod. et Bent. al. exspecto.
- 3 2 52 Adcedo, hic loc. mendos. est, erud. varie refingunt.
- 4 39 Quem egomet produxi, quid: codd. qui egomet. al. quia. al. quin.
- 5 5 De psalteria hac, al. hic al. hoc.
- 4 2 30 Ubi illum quæram, lib. Bemb. ubi illum inveniam.
- 3 16 Neglegi, Bent. ex conjecturâ ludier.
4 Decem prior. vers. huj. scen. var. ordinantur.
Faern. seq.
- 13 Reprehendi, quid. codd. et lib. repressi.
- 5 34 Præsens presenti, Bent. præsens præsentem.
39 Huc, illinc. al. quid. codd. hinc illinc:
64 Nisi tam, al. quia tam, al. nisi quia.
- 4 8 7 Tu si meus esses, al. tun' ? si meus esses.
- 9 4 Parasitaster parvulus. quid. erud. et Bent. parasitaster paululus.
- 5 1 5 Clamat, scilicet, al. lib. clamat ilicet.
17 Dicis; non, quid. tribuunt non Demeæ.
55 Cum primo lucu, quid. Mss. cum primâ luce.
- 2 6 Jam excurso, ita omn. Mss. Bent. e Prisciano decurso.
24 Huc provocat, ita Donat. et mult. Mss. al. eo Bemb. in hoc.
- 5 15 Sumptum admittet, Faern. amittet.
17 Ille Babylo, al. illi. Dacier. illis.
- 5 5 18 Quid ergo? quid. ago, pauci ego.
- 6 23 Merito te amo, Bent. merito tuo te amo.
Confit, Bent. cum fit.
- 7 17 18 Prima, sic codd. vett. quid. primam.
46 Infregit, al. inpegit.
- 2 38 Defrudet, ita codd. mel. not.

IN PHORMIONEM.

Act. Sc. lin.

Pro. 23 Finem non facit, Bent. finem fecerit.

26 Latini Phormionem nominant, Bent. latine hic Phormionem nominat.

A1. S2. 38 Illico, sic Donat. Bembin. et mult. al. recent. edit. ei loco.

44 Visum est, quid. visa 'st.

85 Persuasum 'st, quid. Mfs. persuasit.

3 24 Jus sit, ita in mult. codd. Guyet, &c. al. ejus sit.

4 13 Convasassem, ita plur. codd. al. convasassem. Bent. conrasissem.

17 Sanusne, hic vers. cum seqq. var. ordinatur.

50 Opus eâ, eâ varie colloc. in quib. Mfs. deest.

5 6 Audio, fateor. G. places. al. audio et fateor, G. placet.

13 Pericla, Cicero citat hunc vers. hoc modo.

Pericla, damna, peregre rediens, secum semper cogitet. et vers. quindec. hoc modo.

Communia esse hæc, ne quid horum unquam animo accadat novom,

19 Molendum esse, al. codd. molendum usque.

35 Cognoris, Bent. ex suis Mfs. cum noris.

2 2 12 Malitiæ, ita in omn. Mfs. quid edit. avaritiæ,

38 Maxume, Bent. tribuit Demeæ.

3 16 Inceptu, al. inceptum.

3 1 5 Pateretur, quid. potiretur.

2 6 Hei metuo lenonem, ne quid suo suat capiti, quid. suat capiti, Bent.

Hei metuo lenonem, ne quid. G. suo suat capiti,

14 Impudentem, quid. imprudentem.

39 Quam ad dares, Bent. et al. quoad. dares.

3 26 O lepidum caput! G. aufer te, quid. o lepidum! G. auferte.

4 3 25 Pone, Bent. cum. al. pono.

38 Quid? nimium, quantum libuit, Bent. ex cod. vet. Quid? nimium, quantum, C. quantum? dic.

7 6 Inde sumam, al. id. sumam,

4 8 Huic

Lectiones variantes notabiliores. 285

Ast.Sc.lin.

- 4 8 Huic mandes, &c. quid. Mfs. hæc verba adjecta habent.
 Qui te ad scopulum e tranquillo adferat.
 6 17 Istoc de nomine, quid. istoc me nomine.
 5 1 12 Abi, prænuntia, quid. abi præ, nuntia.
 18 Phormionem, aut ejus orationem, Guyet, aut senis, &c. Bent. naufratam, aut, &c.
 2 9 Natam, lib. Bemb. et Bent. natum.
 23 Perdis, quid. pergis?
 4 8 Institeris, ita opt. edit. et pler. Mfs. vulgo institeris.
 9 G. Pergis hercle, Westerhov. et al. A. pergit. G. hercle.
 6 44 In jus, vers. est septenar. Bent. hæc verba respuit.
 54 Argentum, quod habes, al. argentum? quod, &c.
 96 Exclude, lib. Bemb. et al. exsculpe.
 7 2 Obstipuisti, quid. obticuiisti.
 57 P. Mulier es sapiens, Bent. trib. Chrem.

In HECYRAM.

- A1. Si. 1 Paucas. al. paucis.
 2 88 Ad exemplum, al. ad amuffim.
 2 1 7 Si ullus est, magistrum. Bent. si ulla est magistra.
 16 Impudentiâ, quid. lib. et Bent. imprudentiâ.
 2 28 Alii, quid. aliis.
 3 1 26 At quidem, al. haud quidem. Bent. aut quidem.
 36 Adcede, quid. adcedo.
 3 45 Bona, Donat. et al. data.
 4 27 Cadaverosâ facie. quid. cadaverosa facies, et trib. Parmen. Bent. lentiginosâ facie.
 9 18 Omnia, Mfs. pler. et quid. edit. modo.
 4 2 4 Odium illam mei, quid. odium illa mei.
 5 Antequam, al. ante quem, Bent. ex vet. cod. ante quod.
 3 11 Si non reducam, Bent. si reducam.
 13 Aberit, al. abierit.

4 6 Operiam,

286 Lectiones variantes notabiliores.

Act. Sc. lin.

- 4 6 Operiam, ita plur. erud. quid. lib. aperiam.
 11 Mutatio fit. Bent. trib. Pamphilo.
 41 Quia, al. qui.
 48 Ipse neglexit pater, al. ipsa neglexit, pater.
 4 4 61 Abducas, sic plur. codd. Faernus, adjungas, al.
 abducas.
 5 39 Aliter si facias, quid. aliter si.
 14 Periculum facias, al. periculum faciam?
 6 26 Exsolves, quid. evelles.
 5 3 2 Conjicias, Bent. pellicias.
 5 Dixisse, al. te dixit.
 38 An temere quidquam Parmenonem, quid. an
 — Parmeno. al. lib. trib. Bacchidi, al.
 Pamphilo.

F I N I S.

